

ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ

Μάρης - Ιούνης 2015 Νο110 Τιμή: 4€

ΑΠΟ ΤΑ ΚΑΤΩ

**Στρατηγική πέρα από συμβιβασμούς
και υποχωρήσεις**

Δίκη της
Χρυσής
Αυγής

Το τέλος
του Β' Π.Π.

Διαγραφή
του χρέους

Grexit

Μεταβατικό
Πρόγραμμα

110 Τεύχος Μάρης-Ιούνης 2015

2 Πέρα από τους «έντιμους συμβιβασμούς»

Μαρία Στύλλου

7 Η δίκη της Χρυσής Αυγής να γίνει κατα- δίκη του ναζισμού

Πέτρος Κωνσταντίνου

10 Σύνορα ανοιχτά

Πέτρος Κωνσταντίνου

11 Κρίση χρέους, έτος οκτώ

Πάνος Γκαργκάνας

17 Η Αριστερά και το μεταβατικό πρόγραμμα

Λέανδρος Μπόλαρης

22 Grexit: απειλή ή ευκαιρία;

Σωτήρης Κοντογιάννης

26 Το “μπούλινγκ” και η εκπαίδευση στα χρόνια των Μνημονίων

Σεραφείμ Ρίζος

29 70 χρόνια από το τέλος του Β' Π.Π.

Κώστας Βλασόπουλος

33 Επανάσταση και αντεπανάσταση στην Αίγυπτο

Συνέντευξη με τον Ουασίμ Ουαγκντί

36 Βιβλιοκριτική Δίκες των δοσίλογων 1944-1949

Δημήτρης Κουσουρής

Οι ανακτημένες
επιχειρήσεις της Αργεντινής

Αντρές Ρουτζέρι

Πατριωτισμός και Αριστερά

Νίκος Κοτζιάς

Ο εμφύλιος πόλεμος
στη Γαλλία

Καρλ Μαρξ

Ο Σοσιαλισμός από τα Κάτω είναι το δίμηνο περιοδικό του Σοσιαλι-
στικού Εργατικού Κόμματος

Ιδιοκτήτης: Εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Υπεύθυνη σύνταξης: Μαρία Στύλλου

Σύνταξη: Κώστας Βλασόπουλος, Αργυρή Ερωτοκρίτου, Θανάσης Καμπαγιάννης, Σωτήρης Κοντογιάννης,

Νίκος Λούντος, Λέανδρος Μπόλαρης, Κώστας Σαρρής, Εξώφυλλο, σχεδιοποίηση: Παντελής Γαβριηλίδης,

Υπεύθυνη διακίνησης: Ελεάννα Τσώλη, 210 5247140, Κεντρική διάθεση: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Φειδίου 14,
Τηλ. 210 5247584, Περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα Κάτω», Τ.Θ. 8161-102 10, Αθήνα, ISSN: 2241-7176

Για επικοινωνία: socialismosapokatato@gmail.com www.socialismfrombelow.gr

Η Μαρία Στύλλου απαντάει στο ερώτημα αν και πώς μπορούμε να προχωρήσουμε πέρα από τις επιλογές της κυβέρνησης.

Πρωτομαγιά 2015
στην Αθήνα

Πέρα από τους «έντιμους συμβιβασμούς»

Πώς διαμορφώνεται το τοπίο μετά το πρώτο τρίμηνο της κυβέρνησης που σχημάτισε ο ΣΥΡΙΖΑ μαζί με τους ΑΝΕΛ ύστερα από τον εκλογικό θρίαμβο της 25 Γενάρη; Είναι εξόφθαλμη η εικόνα των αντιφάσεων ανάμεσα στις υποσχέσεις και στις πράξεις.

Οι ελπίδες του κόσμου ότι η νίκη της Αριστεράς στις κάλπες θα μεταφραστεί σε αλλαγές, αν όχι ανατροπές, προς όφελος της εργατικής τάξης παραμένουν αέριες και αυτό φαίνεται με πολλούς τρόπους. Φαίνεται με το πρωτοφανές δημοσκοπικό προβάδισμα του κυβερνητικού κόμματος απέναντι στην ηττημένη δεξιά, ακροδεξιά, κεντροδεξιά και «κεντροαριστερά». Φαίνεται με τις πιέσεις που ασκούν αυτές οι προσοδικές πάνω στην κυβέρνηση, έτσι ώστε να διστάζει να βάλει την υπογραφή της σε μια νέα συμφωνία με τους «εταίρους-δανειστές». Φαίνεται και στους δρόμους σε πολλές στιγμές και συγκεντρωμένα την Πρωτομαγιά, όπου οι συγκεντρώσεις με χρώμα αριστερής αντιπολίτευσης ήταν πολύ πιο μαζικές από αυτές που τιμήθηκαν με την παρουσία υπουργών.

Παράλληλα, όμως, ο κυβερνητικός απολογισμός των 100 πρώτων ημερών είναι γεμάτος ψυχρολουσίες για αυτόν

τον κόσμο. Όχι μόνο με τους οικονομικούς συμβιβασμούς που ξεκίνησαν με τη συμφωνία της 20 Φλεβάρη στο Ευρογκρουπ και έχουν φτάσει να παράγουν πρωτογενές πλεόνασμα πέρα από το προβλεπόμενο (από τη συγκυβέρνηση Σαμαρά-Βενιζέλου!) μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2015. Αλλά και με τους πολιτικούς συμβιβασμούς της «πολυδιάστατης» εξωτερικής πολιτικής που έφερε τον Τσίπρα να σφίγγει το χέρι του Στρατάρχη Σίσι της Αιγύπτου.

«Αριστερή» λιτότητα και «όαση» στη Μεσόγειο

Η νέα κυβέρνηση ξεκίνησε τη διαπραγμάτευση με την ΕΕ με δηλώσεις του Βαρουφάκη ότι δεν θέλει άλλα δανεικά από τους «θεσμούς», ότι πιστεύει πως η ΕΚΤ δεν υπηρετεί πολιτικές σκοπιμότητες και άρα θα συνεχίσει να προσφέρει ρευστότητα στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα και ότι οι «εταίροι» θα πεισθούν από τη «δύναμη της λογικής». Σήμερα, έχουμε φτάσει στο σημείο όπου ο συντονιστής της «ανασχηματισμένης» διαπραγματευτικής ομάδας Ευκλείδης Τσακαλώτος λέει ότι ήταν λάθος που η κυβέρνηση δεν εξασφάλισε χρήματα μαζί με τη συμφωνία της 20 Φλεβάρη και ελπίζει ότι με την ψήφιση

ενός πολυνομοσχεδίου που κάνει νέες υποχωρήσεις μπορεί να εξασφαλίσει μια χαλάρωση της ασφυξίας που έχει επιβάλει η ΕΚΤ.

Είναι ολοφάνερο ότι η κυβέρνηση έχει μπει σε έναν φαύλο κύκλο οικονομικών συμβιβασμών και υποχωρήσεων. Ο πιο αδιάφυστος μάρτυρας είναι τα επίσημα στοιχεία που ανακοίνωσε το υπουργείο Οικονομικών για την πορεία του προϋπολογισμού στο πρώτο τρίμηνο του 2015. Σύμφωνα με αυτά,¹ δημιουργήθηκε πρωτογενές πλεόνασμα 1,732 δις ευρώ, ενώ ο στόχος ήταν 0,119 δις και το αντίστοιχο περσινό νόσηρο ήταν 1,541 δις. Τα έσοδα ήταν αυξημένα κατά 0,8% έναντι του στόχου, ενώ οι πρωτογενείς δαπάνες μειώθηκαν κατά 1,181 δις.

Οι διακηρύξεις ότι τα πρωτογενή πλεονάσματα λειτουργούν υφειστικά για την οικονομία θυσιάζονται στο βωμό της προσπάθειας να τηρηθούν οι δεσμεύσεις ότι η Ελλάδα θα πληρώνει κανονικά τους τόκους και τις δόσεις προς τους δανειστές. Η Λαγκάρντ και η Μέγκελ έχουν μια χειροπιαστή απόδειξη ότι η κυβέρνηση της Αριστεράς μπορεί να εξασφαλίζει πρωτογενές πλεόνασμα περικλοπτοντας δαπάνες και εντείνοντας τη φοροεισπρακτική προσπάθεια. Και ποιό είναι το αντάλλαγμα; Οικονομικά,

ΕΕ, ΕΚΤ και ΔΝΤ απαιτούν νέες θυσίες κατοχυρωμένες με την ψήφιση πολυνομοσχέδιου και πολιτικά έχουν φτάσει να διεκδικούν ότι μπορούν να ορίσουν ακόμη και τη σύνθεση της κυβέρνησης! Εκτός από τους πανηγυρισμούς «ευρωπαίων αξιωματούχων» για τον ανασχηματισμό της διαπραγματευτικής ομάδας, είχαμε δει ανοιχτές παραιτήσεις προς τον Τσίπρα να διώξει υπουργούς του ΣΥΡΙΖΑ και να συμπεριλάβει στην κυβέρνηση υπουργούς από το Ποτάμι και το ΠΑΣΟΚ.

Και σε αυτόν τον τομέα, όμως, την προθυμία του να κάνει πολιτικά ανοίγματα προς τα δεξιά είχε φροντίσει να τη δείξει ο ίδιος ο Αλέξης Τσίπρας. Αναπόσπαστο κομμάτι της διαπραγματευτικής τακτικής της κυβέρνησης είναι αυτό που η ίδια ονομάζει «αξιοποίηση της γεωστρατηγικής σημασίας της χώρας». Ο Κοτζιάς από τη θέση του υπουργού Εξωτερικών που του πρόσφερε ο ηγέτης του ΣΥΡΙΖΑ δεν κουράζεται να επαναλαμβάνει ότι η Ελλάδα είναι μια όαση σταθερότητας μέσα σε μια ασταθή περιοχή που συγκλονίζεται από τη Λιβύη μέχρι τη Συρία και το Ιράκ και στην οποία η Δύση συνολικά και η ΕΕ έχουν ζωτικά συμφέροντα.

Το πώς μπορεί να εξυπηρετήσει αυτή η «όαση σταθερότητας» αυτά τα συμφέροντα ανέλαβαν να το δείξουν έμπρα-

κτα ο Καμμένος ως υπουργός Άμυνας και ο Πανούσης ως πολιτικός προϊστάμενος της ΕΛΑΣ. Ο Καμμένος πήγε στην Αίγυπτο, προετοίμασε τις χειραψίες του Τσίπρα με τον Σίσι, οργάνωσε την κοινή άσκηση Ηνίοχος με το Ισραήλ και δήλωσε:

«Στις αρχές Ιουνίου ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ θα βρίσκεται στην Αίγυπτο (...) ένα κλιμάκιο της Πολεμικής Αεροπορίας με Μιράζ 2000, με τα οποία πετάει και η αεροπορία της Αιγύπτου, θα κάνουμε και μια άσκηση τις πρώτες μέρες του Ιουνίου. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία, γιατί τέτοιου είδους συνεργασίες θα οδηγήσουν στη δημιουργία μιας ασφαλούς περιοχής που ξεκινά από την Αίγυπτο, μια χώρα που αντιστέκεται στον ισλαμικό φονταμενταλισμό, και από το Ισραήλ».²

Κάπως έτσι, με κυβέρνηση της Αριστεράς για πρώτη φορά θα δούμε τα ελληνικά Μιράζ να πετάνε στο Σινά. Αντίστοιχα ο Πανούσης φρόντισε να ακυρώσει τις θέσεις του ΣΥΡΙΖΑ σχετικά με το φράχτη στον Έβρο και την Αμυγδαλέζα. Ανοιχτά, προκλητικά, δήλωσε ότι είναι υπέρ του φράχτη, ενώ για τα στρατόπεδα κράτησης μεταναστών δούλεψε υποκριτικά: αρχικά είπε ότι αισθάνεται ντροπή γι' αυτά και ύστερα πέρασε από ΕΔΕ τον αξιωματικό της ΕΛΑΣ που προώθησε εγκύκλιο για το άνοιγμά

τους. Λίγο αργότερα, όταν έστειλε την αστυνομία να μπει στην Πρωτανεία του Πανεπιστήμιου της Αθήνας, εξασφάλισε τη στήριξη του Προθυπουργού. Και βέβαια ενισχύθηκε με την απόφαση της έκτακτης συνόδου της ΕΕ για τους πρόσφυγες που υιοθέτησε τις προτάσεις Αβραμόπουλου-Μογκερίνι για μεγαλύτερη αποτροπή των προσφύγων στα ευρωπαϊκά σύνορα ακόμη και με καταστροφή των «δουλεμπορικών» πλοίων στις αφρικανικές ακτές της Μεσογείου.

Τίποτε από αυτά, όμως, ούτε το πρωτογενές πλεόνασμα ούτε οι κοινές ασκήσεις ελέγχου της Ανατολικής Μεσογείου δεν έχουν πείσει την ΕΕ να σταματήσει τους εκβιασμούς.

Εκβιασμοί εσωτερικού

Όπως οι συμβιβασμοί στις διαπραγματεύσεις με τους «θεσμούς» ενθαρρύνουν τους εκβιαστές του εξωτερικού, έτσι και τα δεξιά ανοίγματα αποθρασύνουν τις κραυγές των Σαμαροβενιζέλων εδώ. Αυτό φαίνεται και στα οικονομικά ζητήματα και στα πολιτικά.

Η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ δεν περιορίζονται «μόνο» να κουνάνε το δάχτυλο λέγοντας ότι ο συμβιβασμός με την ΕΕ είναι μονόδρομος που ο ΣΥΡΙΖΑ ανακαλύπτει με καθυστέρηση. Προσπαθούν να αντλήσουν δύναμη και από τα σενάρια για κυβέρνηση Εθνικής Σωτηρίας

Ο Σίσι - δικτάτορας της Αιγύπτου, ο Αναστασιάδης - πρόεδρος μιας δεξιάς κυβέρνησης στην νότια Κύπρο και ο Τσίπρας δίνουν τα χέρια και συμφωνούν στην "πάταξη της τρομοκρατίας".

που θα φροντίσει να ψηφιστεί από τη Βουλή μια συμφωνία με τους δανειστές. Όσο ο Τσίπρας επιμένει στην αναζήτηση του πολιτικού συμβιβασμού με την Μέρκελ, τόσο ο Σαμαράς και ο Βενιζέλος ελπίζουν ότι μια τέτοια συμφωνία θα σημάνει ότι η αριστερά είναι «παρένθεση» και τα φυσιολογικά στηρίγματα της συμφωνίας είναι τα κόμματά τους, έστω μαζί με έναν «μεταμελημένο» ΣΥΡΙΖΑ.

Για να κρατήσουν ανοιχτή αυτή την ελπίδα τους, κραυγάζουν και για την «ασφάλεια του πολίτη» που κινδυνεύει επειδή η κυβέρνηση «κάνει διάλογο με τους τρομοκράτες, τους λαθρομετανάστες και τους κουκουλοφόρους». Όσο πιο δεξιά πάει ο Πανούσης, τόσο πιο δικαιωμένος εμφανίζεται ο Γεωργιάδης.

Το θράσος που αποκτούν τα ηττημένα κόμματα της προηγούμενης συγκυβέρνησης μέσα από αυτή τη διαδικασία, φάνηκε και από την απόπειρα να οργανώσουν διαδήλωση «κατσαρόλας» σε συνεργασία με την Eldorado Gold που κατέβασε πούλμαν από τις Σκουριές στην Αθήνα. Παρά τη στάση της Αστυνομίας, όμως, που δημιούργησε εκείνη τη μέρα επεισόδια στα Προπύλαια δυσκολεύοντας τη συγκέντρωση αλληλεγγύης για τον αγώνα των κατοίκων της Χαλκιδικής, η διαδήλωση των αλληλέγγυων αποδείχθηκε ισχυρότερη από την «κατσαρόλα».

Αντίστοιχη αποτυχία γνώρισε και η ρατσιστική κινδυνολογία για τις «ορδές λαθρομεταναστών». Πάνω που πήγαινε να κορυφωθεί, η τραγωδία με τα ναυάγια στα ανοιχτά της Ιταλίας έδωσε αφορμή να φανούν οι αντιρατσιστικές διαθέσεις του κόσμου. Αυτό που επικράτησε ήταν η συμπαράσταση των απλών ανθρώπων της Ρόδου για τους τσακισμένους πρόσφυγες.

Έστω κι αν τα δεξιά ανοίγματα του Τσίπρα ανοίγουν τις ορέξεις της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ, υπάρχει ένας βασικός συσχετισμός που δεν τους επιτρέπει να αναπτύξουν δυναμική. Ο ένας λόγος γι' αυτό είναι η τεράστια πολιτική κρίση αυτών των κομμάτων. Η 25 Γενάρη δεν ήταν μια απλή εκλογική ήττα, ήταν μια κατάρρευση. Και ο δεύτερος και πιο σημαντικός είναι η δύναμη της εργατικής τάξης.

Το εργατικό κίνημα

Η αντίληψη ότι η εργατική τάξη σήμερα είναι αποδυναμωμένη και δεν μπορεί να δώσει μάχες, να ακυρώσει τους κυβερνητικούς συμβιβασμούς και να καθορίσει την προοπτική, είναι ένα πολύ μεγάλο (και αρκετά συνηθισμένο) λάθος.

Το πρώτο πράγμα που ξεχνούν τέτοιες απόψεις είναι το πώς φτάσαμε να καταρρέουν τα παραδοσιακά κόμματα της

κυρίαρχης τάξης και να κερδίζει τις εκλογές η Αριστερά. Η εκτίναξη του ΣΥΡΙΖΑ από το 4% στο 37% και η πτώση της ΝΔ στα επίπεδα του 20% (για να μην μιλήσουμε για τη συρρίκνωση του ΠΑΣΟΚ) είναι αποτέλεσμα των αγώνων και της ριζοσπαστικοποίησης της εργατικής τάξης μέσα από τις μάχες που έδωσε όλα τα τελευταία χρόνια.

Το ότι αυτή είναι η πραγματικότητα, το επιβεβαιώνει και η εικόνα αυτών των πρώτων μηνών μετά τις εκλογές. Αυτοί που βγήκαν στις πλατείες όταν ξεκινούσε η διαπραγμάτευση της νέας κυβέρνησης με την ΕΕ, απαιτώντας σκληρή στάση είναι οι ίδιοι εργάτες και εργάτριες που διεκδικούν να πάρουν πίσω τις δουλειές τους, να σώσουν τις υπηρεσίες τους από τις ιδιωτικοποιήσεις και να γίνουν προσλήψεις στα Νοσοκομεία, στα Σχολεία, στους Δήμους.

Και δεν είναι απλά «αντιμνημονιακοί». Τέτοια εργατικά κομμάτια μαζικοποίησαν τα συλλαλητήρια ενάντια στο ρατσισμό στις 21 Μάρτη, έδειξαν τη συμπαρατάση τους στους ξεγεγημένους μετανάστες της Αμυγδαλέζας και έφεραν την ΑΔΕΔΥ και άλλα συνδικάτα να κηρύξουν αντιρατσιστική στάση εργασίας στις 20 Απρίλη, τη μέρα που ξεκινούσε η δίκη της Χρυσής Αυγής.

Αυτά τα προχωρήματα στις ιδέες και το κύμα ριζοσπαστικοποίησης προς τα αριστερά δεν είναι κάποιος αυτόματος

καρπός της κρίσης. Η κρίση έφερε χτυπήματα για την εργατική τάξη μέσα από τη μαζική ανεργία κατά κύριο λόγο. Όμως, υπάρχουν αλλαγές στην ίδια τη σύνθεση της εργατικής τάξης που της δίνουν δύναμη και αποτελούν βάση για τα προχωρήματά της.

Ένα στοιχείο είναι η μαζική συμμετοχή των γυναικών που φτάνει στα επίπεδα του 50%. Με αυτό συμβαδίζει η συμμετοχή της νεολαίας. Σήμερα πια έχει γίνει καθαρό ότι οι νέοι και οι γυναίκες δεν είναι κάποια χωριστή ευκαιριακή κατηγορία «πρεκαριάτου» αλλά αναπόσπαστο κομμάτι της τάξης. Και βέβαια η εικόνα της μαζικοποίησης συμπληρώνεται με την παρουσία των μεταναστών που στην συντριπτική τους πλειοψηφία προσφέρουν εργασία από τα φραουλοχώρα μέχρι τα φασονάδικα και μεγάλες επιχειρήσεις όπως η Γενική Ανακύκλωση.

Αυτές δεν είναι απλά αριθμητικές αλλαγές, είναι πολιτική δύναμη για όλους τους εργάτες και εργάτριες. Είναι εξελίξεις που συγκρούονται με τις κυρίαρχες ιδέες του σεξισμού και του ρατσισμού, της ισλαμοφοβίας και της ομοφοβίας. Ενώπιον σε αυτές τις ιδέες που χρησιμοποιεί η άρχουσα τάξη για να διαιρεί και να αποπροσανατολίζει την εργατική τάξη, είδαμε πρωτοπόρα κομμάτια της πάλης ενάντια στα Μνημόνια, όπως οι καθαρίστριες και οι σχολικοί φύλακες να πρωταγωνιστούν στο γιορτασμό της 8 Μάρτη για την απελευθέρωση των γυναικών και να χαιρετίζουν τη διαδήλωση του Gay Pride ενάντια στην ομοφοβία.

Πάνω σε αυτή τη δύναμη στηρίχτηκε η μαζική εργατική συμπαράσταση στους

Υπάρχουν αλλαγές στην ίδια τη σύνθεση της εργατικής τάξης που της δίνουν δύναμη και αποτελούν βάση για τα προχωρήματά της

μετανάστες της Μανολάδας, αλλά και το κίνημα αλληλεγγύης στην ΕΡΤ που είχε και έχει σημαία του το σύνθημα «ΕΡΤ ανοιχτή, φωνή για κάθε αγωνιστή». Γι' αυτό σε κάθε απεργιακή διαδήλωση των νοσοκομείων ακούγεται το σύνθημα «Δωρεάν υγεία για όλο το λαό, για κάθε μετανάστη και ανασφάλιστο». Τα μαζικά συλλαλητήρια για τις Σκουριές στη Θεσσαλονίκη και στην Αθήνα δεν θα μπορούσαν να υπάρχουν χωρίς αυτή την εικόνα.

Θα μπορούσαμε να πολλαπλασιάσουμε τα παραδείγματα, αλλά αυτό που χρειάζεται πάνω απ' όλα είναι να κρατήσουμε τις δυνατότητες και τη δυναμική που ανοίγεται για να πάμε πέρα από τους συμβιβασμούς, αν η Αριστερά και ιδιαίτερα η αριστερή αντιπολίτευση βάλει στο κέντρο αυτή τη δύναμη.

Τα όρια του ρεφορμισμού

Για να προσανατολιστεί η Αριστερά στις αναρροπτικές δυνατότητες της εργατικής τάξης πρέπει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της μεταρρυθμιστικής στρατηγικής. Καλλιεργείται η αυταπάτη ότι ο δρόμος της σταδιακής αλλαγής, η επιδίωξη έστω επιμέρους μεταρρυθμί-

σεων με συμβιβασμούς που αποφεύγουν να θίξουν ζητήματα ευρύτερων ανατροπών, είναι πιο ρεαλιστικός και βιώσιμος.

Η πραγματικότητα δείχνει το αντίθετο. Χωρίς συνολική στρατηγική σύγκρουσης, ούτε οι επιμέρους μεταρρυθμίσεις δεν κερδίζονται. Αυτό το βλέπουμε και στο ευρωπαϊκό επίπεδο και στο εσωτερικό.

Δεν είναι μόνο ο Βαρουφάκης που προσπάθησε να πείσει τα επιτελεία της ΕΕ με τη φωνή της λογικής. Συνολικά ο ΣΥΡΙΖΑ υιοθετεί την προσέγγιση «All we ask is that Europe give Greece a chance» (όπως ήταν ο τίτλος άρθρου του Δραγασάκη στους Financial Times).³ Αντί να αφήσουν την κυβέρνηση της αριστεράς στην Ελλάδα να πειραματιστεί έστω με μετριοπαθή κίνηση ανά αναπτυξιακά μέτρα, οι άρχουσες τάξεις της ΕΕ στηρίζουν τις επιλογές της λιτότητας με νύχια και με δόντια. Έχουν αποδειχθεί οι πιο σκληροί υποστηρικτές της «συνέχειας του κράτους» απαιτώντας ότι η νεοεκλεγμένη κυβέρνηση πρέπει να εφαρμόσει όλες τις δεσμεύσεις της προηγούμενης. Το κενό από την ήττα του Σαμαρά και του Βενιζέλου το καλύπτουν οι Σόιμπλε και Ντάισελμπλουμ.

Οι συνέπειες της ρεφορμιστικής αποδοχής της «συνέχειας του κράτους» φαίνονται καθοριστικά στο εσωτερικό. Η νίκη της Αριστεράς στις εκλογές εξασφαλίζει μόνο μια πλειοψηφία στη Βουλή και την είσοδο στελεχών της στην κορυφή κάποιων υπουργείων. Όλα τα μη εκλεγμένα όργανα του κράτους και της οικονομίας παραμένουν έξω από τον έλεγχό της. Αυτά είναι πολύ περισσότερα και πιο σημαντικά από τα εκλεγμέ-

Πρωτομαγιά 2015 στον Πειραιά.

να: η γραφειοκρατία, ο στρατός, η αστυνομία, το καθηγητικό και το θρησκευτικό κατεστημένο και βέβαια οι διοικήσεις των επιχειρήσεων. Αν οι δυνατότητες να ασκούν πιέσεις αφήνονται άθικτες, τότε μπλοκάρουν ακόμη και τις «μετριοπαθείς» αλλαγές.

Την Κυριακή 3 Μάη η Καθημερινή είχε πρωτοσέλιδο θέμα την απαίτηση μεγάλοςχημων από τον ΣΕΒ, τις τράπεζες, τους εξαγωγείς κλπ να προχωρήσει ο Τσίπρας σε συμβιβαστική συμφωνία. Η ρεφορμιστική στρατηγική σημαίνει περιθώρια στους καπιταλιστές να σηκώνουν κεφάλι.

Τα κενά που αφήνει ο ρεφορμιστικός προοπαντολισμός δεν καλύπτονται με «πατριωτικές» στρατηγικές. Η αντίληψη ότι μια κυβέρνηση της Αριστεράς θα αξιοποιήσει τη γεωστρατηγική θέση της χώρας για να διαπραγματευτεί είναι αδιέξοδη από τη ρίζα της.

Ένας πρώτος λόγος είναι το γεγονός ότι από την αρχή προσανατολίζεται στο «δούναι και λαβείν» (όπως ήταν ένας πρόσφατος τίτλος της Αυγής). Δηλαδή, όχι σύγκρουση αλλά συνεργασία με τα ισχυρά συμφέροντα της ΕΕ: η ελληνική κυβέρνηση παραιτείται από τη διαγραφή του χρέους, αλλά περιμένει ανταλλάγματα γιατί η Ελλάδα είναι «μπαλκόνι» της ΕΕ στη Μέση Ανατολή.

Ένας δεύτερος λόγος είναι ότι αυτό οδηγεί σε σύμπλευση με τους στρατιωτικοπολιτικούς θεσμούς που διαχειρίζονται τη γεωστρατηγική θέση της χώρας. Δεν είναι τυχαίο ότι η Αριστερή Πλατφόρμα και ο Παναγιώτης Λαφαζάνης που υιοθετούν τέτοιες στρατηγικές δεν έχουν ασκήσει κριτική στον Καμμένο και στον Κοτζιά που βρίσκονται επικεφαλής της στρατιωτικής και της διπλωματικής γραφειοκρατίας. Έτσι έχουμε το παράδοξο η πιο αριστερή πτέρυγα του ΣΥΡΙΖΑ να μην μιλάει για την πιο δεξιά πλευρά της κυβέρνησης.

Η διαμόρφωση ταξικής στρατηγικής για την ανατροπή των καπιταλιστών και του κράτους τους είναι απαραίτητη προϋπόθεση ακόμη και για την πιο μικρή κατάκτηση του εργατικού κινήματος στις σημερινές συνθήκες.

Πώς προχωράμε;

Αυτή η συζήτηση δεν ανοίγει μόνο στην Ελλάδα. Για πρώτη φορά εδώ και δεκαετίες, η αναζήτηση νικηφόρας στρατηγικής για την Αριστερά γίνεται θέμα που απασχολεί χιλιάδες αγωνιστές σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της

Η στρατηγική της αντικαπιταλιστικής ανατροπής παίρνει ως αφετηρία το ξεκαθάρισμα του Μαρξ ότι η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο της ίδιας της τάξης.

Ευρώπης και όχι μόνο. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα έχουν αναπτρώσει τις ελπίδες σε πολλές χώρες ότι η Αριστερά μπορεί να βρεθεί στο προσκήνιο. Βλέπουμε κινήσεις συμπαράστασης και έναν ολόκληρο διάλογο για το πώς προχωράμε.

Στη δεκαετία του 1970, μετά το Μάη του '68, η ανάπτυξη οργανώσεων της επαναστατικής αριστεράς είχε προκαλέσει μια πλούσια συζήτηση. Η προσήλωση των παραδοσιακών εργατικών κομμάτων στον κοινοβουλευτικό δρόμο, η καθήλωση των συνδικάτων στην προσοδοκία κατακτήσεων μέσα από την ψήφο, όλα αυτά είχαν μπει σε αμφισβήτηση. Εκτός από τις επαναστατικές φωνές που είχαν αρχίσει να ανατρέχουν στην ξεχασμένη παράδοση της ρώσικης επανάστασης και της Τρίτης Διεθνούς, εμφανίστηκαν προσπάθειες «σύνθεσης» της άμεσης δημοκρατίας με τον κοινοβουλευτισμό, του «από τα κάτω» με το «από τα πάνω», προσπάθειες ανανέωσης της ρεφορμιστικής προοπτικής.

Σήμερα, τέτοιες συζητήσεις ξανάρχονται με πιο σύγχρονες εκδοχές. Αυτό είναι ένα προχώρημα αλλά και μια πρόκληση για πιο ξεκάθαρες απαντήσεις. Η ιδέα ενός «καταμερισμού εργασίας» όπου η ρεφορμιστική αριστερά είναι στην κυβέρνηση και η κινηματική αριστερά στους δρόμους συγκινεί διάφορα κομμάτια: και παραδοσιακά τμήματα αλλά και τμήματα της αυτονομίας με την αντίληψη των «ρωγμών» που θα επιτρέψουν να αλλάξουμε την κοινωνία χωρίς να μπλέξουμε με την εξουσία.

Όλα αυτά μπορεί να συνυπήρχαν στην πορεία του ΣΥΡΙΖΑ προς την εκλογική νίκη, αλλά τώρα γίνεται πιο πιεστική η αναζήτηση απαντήσεων απέναντι στους κυβερνητικούς συμβι-

βασμούς.

Η στρατηγική της αντικαπιταλιστικής ανατροπής παίρνει ως αφετηρία το ξεκαθάρισμα του Μαρξ ότι η απελευθέρωση της εργατικής τάξης είναι έργο της ίδιας της τάξης. Απορρίπτει τις εκκλήσεις μιας κυβερνητικής αριστεράς για αυτοσυγκράτηση στα συνδικάτα, για κινήσεις στήριξης προς την κυβέρνηση και όχι απεργίες που την πιέζουν. Βάζει στο κέντρο του προσανατολισμού της το δυνάμωμα του εργατικού κινήματος αξιοποιώντας τις δυνατότητες που ανοίγει η δυναμική της τάξης. Με στόχο τη σύγκρουση με τους καπιταλιστές και το κράτος τους, με προοπτική την ανατροπή τους και την κατάκτηση της εξουσίας από την εργατική τάξη.

Μια τέτοια στρατηγική δεν σημαίνει σεχταριστική αντιμετώπιση, όπως κάνει το ΚΚΕ. Αντίθετα, έχει στο κέντρο της την επιδίωξη της κοινής δράσης, τη λογική του ενιαίου εργατικού μετώπου. Οι προσδοκίες των εργατών και των εργατριών είναι και δικές μας προσδοκίες, η κοινή δράση μπορεί να ανοίγει δρόμους για νίκες και παράλληλα να ξεκαθαρίζει τους ορίζοντες για το πώς θα φτάσουμε στην ανατροπή.

Αυτό δεν είναι σχήμα λόγου. Είναι χειροπιαστή τακτική για τα μέτωπα που ήδη ανοίγουν. Στις 7 του Μάη συνεχίζεται η δίκη της Χρυσής Αυγής και την ίδια μέρα απεργούν τα λιμάνια ενάντια στην ιδιωτικοποίηση. Λίγο πιο μετά, στις 20 του Μάη απεργούν τα Νοσοκομεία για προσήψεις και χρηματοδότηση. Η αντικαπιταλιστική αριστερά δίνει όλες τις δυνάμεις της για να στηριχτεί και να αναπτυχθεί αυτό το απεργιακό κίνημα μαζί με κάθε αγωνιστή του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ που μπαίνει σε αυτή την προσπάθεια.

Με κάθε τέτοιο βήμα αποκτάμε καλύτερη εικόνα για τις δυνάμεις που στέκονται από τη μια ή την άλλη πλευρά της ταξικής αντιπαράθεσης. Οι δυνάμεις που πιέζουν για την υποχώρηση και το συμβιβασμό δεν πρόκειται να βοηθήσουν να τσακίσουμε τους εκβιαστές, ντόπιους και διεθνείς. Είναι ώρα για τον καθένα και την καθεμιά που θέλει να βρούμε νικητές να δυναμώσει το στρατόπεδο της ανατροπής. ■

Σημειώσεις

1. www.minfin.gr/?q=el/content/εκτέλεση-κρατικού-προϋπολογισμού-ιανουαρίου-μαρτίου-2015
2. βλέπε σχετικά στον Ριζοσπάστη, Κυριακή 3 Μάη, σελ. 8.
3. <http://tinyurl.com/p8x5c2q>

20 Απρίλη, η αντιφασιστική συγκέντρωση έξω από το δικαστήριο στις φυλακές Κορυδαλλού.

Η δίκη της Χρυσής Αυγής να γίνει καταδίκη του ναζισμού

Με μια πετυχημένη μαζική κινητοποίηση-πολιορκία του δικαστηρίου στις φυλακές Κορυδαλλού στις 20 Απρίλη σηματοδότησε η έναρξη της δίκης των ναζιστών της Χρυσής Αυγής. Από το πρωί έφταναν με πούλμαν στην συγκέντρωση στο Γήπεδο της Προοδευτικής, αντιφασίστες διαδηλωτές: απεργοί της ΑΔΕΔΥ, ακτιβιστές από τις γειτονιές, μετανάστες, φοιτητές με τα πανό τους. Όλοι αυτοί αλλά και διαδηλωτές του ΠΑΜΕ, κόσμος του ΣΥΡΙΖΑ, μαζί με κατοίκους του Κορυδαλλού με κάλεσμα του Δήμου και τοπικών φορέων πλημμύρισαν την Γρηγόρη Λαμπράκη.

Αυτή η μαζική παρουσία επέβαλε να ξεκινήσει επιτέλους η δίκη με καθισμένα όλα τα καθάρματα της Χρυσής Αυγής στο εδώλιο να ακούνε τον μακρύ κατάλογο των μαρτύρων της εισαγγελίας. Οι αρχηγοί, ο Μιχαολιάκος και οι βουλευτές, ως συνήθως άφησαν μόνα τους τα μέλη της κατώτερης βαθμίδας της ιεραρχίας του μορφώματος που ενεπλάκησαν στις δολοφονικές επιθέσεις, να βρεθούν αντιμέτωποι με τις κατηγορίες. Η απουσία τους είναι ομολογία της

Δεν χωράει κανένας εφησυχασμός για την αντιμετώπιση των νεοναζί από τη Δικαιοσύνη.

Αυτό υποστηρίζει ο συντονιστής της ΚΕΕΡΦΑ Πέτρος Κωνσταντίνου ανατρέχοντας σε ιστορικά προηγούμενα.

αδυναμίας τους να συνεχίσουν το τροπάρι περί «πολιτικής δίωξης».

Η δίκη άρχισε στην αίθουσα των φυλακών Κορυδαλλού, σε χώρο που βάζει εμπόδια στο αντιφασιστικό κίνημα, στην υπεράσπιση των θυμάτων, στην δημοσιότητα της δίκης για να αναδειχθούν τα εγκλήματα των ναζί και η σκανδαλώδης κάλυψη που είχαν από το κράτος, την Αστυνομία και τα εφοπλιστικά γραφεία.

Η επιλογή της αίθουσας μέσα στις φυλακές σημαίνει πολύ μεγαλύτερο κόσμητο από την Αστυνομία στον κόσμο που θέλει να παρακολουθήσει τη δίκη, μετατρέποντας την από δημόσια σε ιδιωτική υπόθεση των φίλων των κατηγορούμενων χρυσαυγιτών. Συνεπώς, ορθά υπάρχει η διεκδίκηση για την μεταφορά της στο Εφετείο Αθηνών χωρίς καμία αναβολή. Αντί για αυτό η κυβέρ-

νηση αναζητούσε ...άλλα σχολεία για να μεταφέρει μαθητές της Γ Λυκείου, από τα σχολεία που βρίσκονται δίπλα στις φυλακές, για να δώσουν πανελλαδικές εξετάσεις μακριά από τον τόπο τους.

Η δράση του εργατικού κινήματος, αναγκαία για την καταδίκη των ναζί

Μετά το ξεκίνημα της δίκης εντάθηκαν οι πιέσεις για υποβάθμισή της. Γιατί χρειαζόταν να απεργήσει η ΑΔΕΔΥ; Αυτό το ερώτημα το εκτόξευαν δημοσιογράφοι από την προινή ζώνη των ΜΜΕ μέχρι τον Προτεντέρη στην βραδινή ζώνη, καλώντας να αφαιρεθεί «απερίσπαστη η δικαιοσύνη» ώστε να προχωρήσει στο έργο της, χωρίς παρεμβάσεις.

Πόσο αλήθεια είναι ότι η δικαιοσύνη

έχει κάνει το έργο της σε ανάλογες ιστορικές δίκες; Η ιστορία δεν επιβεβαιώνει αυτή την άποψη, αντίθετα προειδοποιεί ότι χρειάζονται οι μεγάλες κινητοποιήσεις του κινήματος ώστε να μη πέσουν στα μαλακά οι δολοφόνοι ναζί.

Αν πάμε στη δίκη του ίδιου του Χίτλερ, μετά την απόπειρα φασιστικού πραξικοπήματος το 1923, θα ανακαλύψουμε κάποιες τρομακτικές ομοιότητες στην υποτίμηση του κινδύνου. Οι Ναζί είχαν εμπνευστεί την πράξη τους από την πορεία προς τη Ρώμη του Μουσολίνι, η οποία εγκαθίδρυσε το φασιστικό καθεστώς στην Ιταλία.

Οι αναφορές του ιστορικού Ρίτσαρντ Έβανς, είναι αποκαλυπτικές.¹ Πρώτα, η δίκη έγινε σε χώρο που βόλευε να πέσουν στα μαλακά. Ο Χίτλερ κράταγε την πολιτική ελίτ της Βαυαρίας στο χέρι αφού ο στρατός είχε βοηθήσει στην εκπαίδευση των φασιστών για την πορεία-έφοδο της 9ης Νοέμβρη 1923. «Γνωρίζοντας αυτό τον κίνδυνο, ο οποίος είχε φανεί ήδη κατά την ανάκριση, η βαυαρική κυβέρνηση κατόρθωσε να πείσει τις αρχές στο Βερολίνο να μην διεξαχθεί η δίκη στο Δικαστήριο του Ράιχ αλλά ενόπιον ενός ειδικά συγκροτημένου «λαϊκού δικαστηρίου» στο Μόναχο όπου είχε μεγαλύτερο έλεγχο της κατάστασης». Επέλεξαν μάλιστα έναν εθνικιστή δικαστή, τον Φράντς Ράινχαρτ, ο οποίος επέτρεπε στον Χίτλερ να προσβάλλει τους μάρτυρες κατηγορίας και να αγορεύει ατέλειωτες ώρες, φορώντας το Σιδηρού Σταυρό!

Στην προανάκριση, επέτρεψαν την απόρριψη στοιχείων για τις δολοφονίες τεσσάρων αστυνομικών, έγκλημα που επέσυρε την ποινή του θανάτου. Ο Χίτλερ καταδικάστηκε σε πέντε χρόνια φυλάκιση. «Επρόκειτο για τον λεγόμενο «εγκλεισμό σε οχυρό», μια ήπια μορφή φυλάκισης για κατάδικους που θεωρείτο ότι είχαν δράσει με έντιμα κίνητρα, όπως ήταν προπολεμικά οι αξιότιμοι κύριοι που είχαν σκοτώσει τον αντίπαλο τους σε μονομαχία». Επρόκειτο για χώρο άνετο, με δυνατότητα απεριόριστων επισκέψεων, όπου ο Χίτλερ έγραψε το βιβλίο «ο Αγών μου», ένα μανιφέστο μίσους, προφητικό για τα εγκλήματα που ακολούθησαν. Τον διέσωσαν λοιπόν και δικαστικά με τις γνωστές τραγικές συνέπειες.

Μήπως στη δίκη για τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη είχαμε άλλη εξέλιξη; Συνήθως κάποιου τονίζουν την θαυραλέα στάση του τότε ανακριτή Χρήστου Σαρτζετάκη, ο οποίος δεν δίστασε

20 Απριλίου, στον Κορυδαλλό.

να αναδείξει τις συνδέσεις του παρακρατικού δολοφόνου Γκοτζαμάνη με τον μηχανισμό της Αστυνομίας. Ακόμη, του δικαστικού Δελαπόρτα, ο οποίος τόλμησε να προτείνει την καταδίκη των επικεφαλής των σωμάτων Ασφαλείας που έδωσαν την κάλυψη στην «Καρφίτσα» για να δράσει στην αντισυγκέντρωση φασιστών και παρακρατικών έξω από την εκδήλωση της ΕΕΔΥΕ-Θ. Οι χωροφύλακες ανέχτηκαν τα δολοφονικά χτυπήματα των τραμπούκων τόσο κατά του Γρηγόρη Λαμπράκη που κατέληξε, όσο και κατά του Γιώργου Τσαρουχά, του άλλου βουλευτή της ΕΔΑ που τραυματίστηκε βαριά.

Και πάλι, έπεσαν στα μαλακά με αθώωση όλων των υπεύθυνων των σωμάτων Ασφαλείας! Η δίκη έγινε για «τροχαίο ατύχημα»!

Το κράτος έχει την συνέχειά του στη κάλυψη των παρακρατικών και των φασιστών. Ανάμεσα στους παράγοντες της δίκης, ο δικαστικός Κωνσταντίνος Κόλλιας, με προηγούμενη θητεία στην συγκάλυψη των εγκλημάτων των δωσίλογων το 1945-7, ο οποίος διορίστηκε ως πρώτος πρωθυπουργός της χούντας το 1967 και ο πρόεδρος των ενόρκων που διορίστηκε Δήμαρχος Θεσσαλονίκης το 1968! Αντίθετα, ο Σαρτζετάκης βασανίστηκε στα κρατητήρια της χούντας και ο Δελαπόρτας εξορίστηκε...

Αλλά και η δίκη των χουντικών ξεκίνησε μόνο κάτω από την πίεση του κινήματος της μεταπολίτευσης που απαιτούσε δημοκρατικές ελευθερίες και «να δοθεί η χούντα στο λαό». Ο μηχανισμός του παρακράτους επιβίωσε μετά από τις μεμονωμένες διώξεις των λιγοστών επιτελών της Χούντας ενώ αθωώθηκαν εκατοντάδες βασανιστές και συνεργάτες της.

Όπως παρατηρεί ο Μ. Λυμπεράτος «ο φάκελος της Κύπρου δεν άνοιξε ποτέ, συγκάλυπτοντας την δράση της ακροδεξιάς μέσα στους μηχανισμούς του στρατού και διασώζοντας τους φασίστες που συγκρότησαν οργανώσεις στη μεταπολίτευση, έβαλαν βόμβες σε θέατρα και αργότερα έφτιαξαν τη Χρυ-

σή Αυγή». Ο Μιχαολιάκος ήταν ένας από αυτούς...

Ο κραυγές περί ουδετερότητας που απαιτείται όσον αφορά το δικαστήριο αφήνουν ανοιχτή την δυνατότητα να δουλέψει πολιτικά η μεθόδευση εκείνων των κύκλων του συστήματος και της Δεξιάς που επιχειρούν να διασώσουν την Χρυσή Αυγή, με το να την κάνουν «πιο σοβαρή», όπως οι «Μπαλτάκοι».

Είναι σε πλήρη εξέλιξη άλλωστε η προσπάθεια της Χρυσής Αυγής να αξιοποιήσει αυτή την τακτική για να προβάλει τον εαυτό της ως ένα «νόμιμο κόμμα με αντιμνημονιακό προσανατολισμό»! Οι χρυσαυγίτες στη βουλή προσπάθησαν να εμφανιστούν ως υποστηρικτές της κοινωνικής πολιτικής του ΣΥΡΙΖΑ. Όπως γράφει και ο Στρατής Μπουρνάζος² «είναι ένα από τα δείγματα ότι η επιχείρηση «σοβαρή Χρυσή Αυγή» ή «λύκος με λεοντή προβάτου» υλοποιείται με γρήγορους ρυθμούς».

Η υποτίμηση του κινδύνου είναι κραυγαλέα στη τακτική της προέδρου της Βουλής, Ζωής Κωνσταντοπούλου, που έφτασε να ζητά να παραστούν σε ψηφοφορίες της Βουλής οι φυλακισμένοι ναζί και στην απόφαση της Ρένας Δούρου που δίνει γραφεία στους χρυσαυγίτες συμβούλους στην Περιφέρεια Αττικής.

Το αντιφασιστικό κίνημα δεν πρέπει να επιτρέψει την απόπειρα νέας νομοποίησης των ναζί ούτε να αφήσει περιθώριο για φασιστική δημαγωγία απέναντι στην κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ. Αντίθετα, χρειάζεται να διεκδικήσει την μεγαλύτερη απομόνωσή τους στη Βουλή, τις περιφέρειες και τους Δήμους όπου έχουν εκλεγεί.

Δεν υπάρχει ναζισμός χωρίς έγκλημα

Ο Δήμαρχος Αθήνας, Γιώργος Καμίνης, πρώην Συνήγορος του Πολίτη, υποστηρίζει ότι το δικαστήριο, χωρίς πιέσεις, πρέπει να αφηθεί να δικάσει και να καταδικάσει τη Χρυσή Αυγή, «όχι για την ιδεολογία της, όσο απεχθής και

να είναι, αλλά για τα εγκλήματα που διέπραξαν». Τα ίδια είπε και ο δικηγόρος, Αντώνης Βγόντζας.

Το ερώτημα όμως που χρειάζεται να απαντήσουμε είναι αν οι ναζί της Χρυσής Αυγής κινήθηκαν με τυχαία κίνητρα περιστασιακά ή κινήθηκαν από την ίδια την ναζιστική συγκρότησή τους, η οποία υποστηρίζει την εξόντωση κάθε αντιφρονούντα ως «υπανθρώπου». Το Ολοκαύτωμα, η εξόντωση στο Άουσβιτς, στο Νταχάου και στα άλλα στρατόπεδα θανάτου εκατομμυρίων εβραίων, κομμουνιστών, σοσιαλιστών, Ρομά, ομοφυλόφιλων και αναπήρων ήταν το απόγειο της εγκληματικής φύσης του ναζισμού όταν πήρε στα χέρια του την εξουσία. Δείγματα γραφής των εγκλημάτων της ναζιστικής κατοχής στην Ελλάδα είναι οι εκατοντάδες μαρτυρικοί τόποι, όπως τα Καλάβρυτα, το Δίστομο, το Κοντομαυρί, το Κομμένο, ο Χορτιάτης, η Κοκκιλιά, η Καισαριανή.

Δεν υπάρχει ναζισμός χωρίς έγκλημα. Ο ναζισμός δεν είναι κάποια μορφή παράνοια, αλλά συγκροτημένη πολιτική που δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την εγκληματική βαρβαρότητα, τα τάγματα εφόδου, την οργανωμένη δολοφονική τρομοκρατία, τα ρατσιστικά πογκρόμ. Οι δολοφονίες του Παύλου Φύσσα, του Σαχζάτ Λουκμάν, οι δολοφονικές επιθέσεις κατά των συνδικαλιστών του ΠΑΜΕ και κατά των Αιγυπτίων ψαράδων, οι εκατοντάδες επιθέσεις στις γειτονιές κατά μεταναστών, κοινωνικών στεκιών, αγωνιστών, ομοφυλόφιλων, Ρομά, αναπήρων συνδέονται με το κοινό μαύρο νήμα του ναζισμού.

Η προσπάθεια να παρουσιαστούν τα εγκλήματα ως μεμονωμένες ενέργειες κάποιων μελών έξω από την ιδεολογία και τη συγκρότηση της ναζιστικής οργάνωσης ανοίγουν το δρόμο για να μην χαρακτηριστεί η Χρυσή Αυγή ως εγκληματική οργάνωση, να μην βρεθούν οι ηθικοί αυτουργοί, να τη γλιτώσουν οι Μιχαλολιάκοι. Ο Δ.Ψαρούας θυμίζει ότι κάπως έτσι τη γλίτωσαν οι χουντικοί, με το νομικό τέχνασμα που χαρακτήρισε «ως στιγμιαίο» το πραξικόπημα προκειμένου να περιοριστεί το αξιόπιστο στους «πρωταίτιους».³

Ανάλογη εκστρατεία αποπολιτικοποίησης της υπόθεσης υπήρξε και το 1945 όταν οι αρχές στη μετακατοχική Ελλάδα παρέμβηκαν στις δίκες των δοσίλογων ώστε να την βγάλουν καθαρή, ενώ ποινικοποιούσαν τη δράση των αγωνιστών του ΕΑΜ. Οι δίκες των δοσίλογων λειτούργησαν ως πλυντήριο για τα εγκλή-

ματα των συνεργατών του Χίτλερ. Πρώην κατοχικοί πρωθυπουργοί όπως οι Τσολάκογλου, Ράλλης και Λογοθετόπουλος μαζί με διαβόητα στελέχη της ειδικής Ασφάλειας που καθοδηγούσαν τις δολοφονίες των Ταγματα Ασφαλείας βρέθηκαν στο εδωλόιο. Ο ίδιος ο δικαστής όταν ανακοίνωσε τη θανατική ποινή για τον Τσολάκογλου δήλωνε τη βαθιά του θλίψη για την απόφαση, όπως ανέφερε στην ομιλία του στο Πάντειο ο Προκόπης Παπαστράτης.⁴ Στο ίδιο το δικαστήριο ο κατηγορούμενος διασφάλισε από την αρχή ότι δεν θα μπορούσε να εκτελεστεί μια τέτοια ποινή.

Ο Κωνσταντίνος Κόλλιας, Ειδικός Επύρωπος, κατηγοριοποίησε τις δικογραφίες σε 2000 για υποθέσεις «οικονομικής συνεργασίας», 1000 για υποθέσεις «πολιτικής συνεργασίας» δημοσίων υπαλλήλων με τους ναζί και 200 για «αμυγώς εγκληματικές» υποθέσεις, συμμετοχή στα ΕΣ-ΕΣ, ληστείες, εκβιασμούς. «*Η τελευταία κατηγορία έλαβε προτεραιότητα έναντι των υπολοίπων. Η διάκριση σε καθαρό δοσιλογισμό, που ταυτιζόταν με εγκλήματα και αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου και ένα δοσιλογισμό «οριζόμενο πολιτικής», καθώς και η χρονική πρόταξη των καθαρά «εγκληματικών» περιπτώσεων για τα δικαστήρια της Αθήνας, αντανάκλουν την προσπάθεια αποπολιτικοποίησης των υποθέσεων», όπως γράφει ο Δ.Κουσουρής.⁵*

Η Μ.Ρουμελιώτη λέει, αναφερόμενη σε εισήγηση του Μ.Αθανασόπουλου:⁶ «*Οι δικαστικές αρχές προσπαθούσαν να αποσυνδέσουν τις σχέσεις των ταγμάτων ασφαλείας με τους Ιταλούς και τους Γερμανούς, προκειμένου να βάλουν τις υποθέσεις στο συρτάρι και να δικάσουν ως ποινικοί και όχι ως δοσίλογοι». Και στη συνέχεια, ότι προσπαθούσαν να το παρουσιάσουν ως «αντίποινα των πράξεων των ανταρτών του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ» ή ως «αποτέλεσμα της εμφύλιας διαμάχης που ήδη είχε ξεσπάσει». Ορθά προχωρά στις αναλογίες με το σήμερα, υπογραμμίζοντας την στάση της Αστυνομίας στη συγκάλυψη των ρατσιστικών και φασιστικών επιθέσεων της Χρυσής Αυγής. Η απόπειρα της υπεράσπισης των ναζί ως ευρισκόμενων υπό απειλή από τους αντιφασίστες, ακόμη και από τον Παύλο Φύσσα, ακούγεται ήδη προκλητικά. Ο κίνδυνος να μείνουν στο απυρόβλητο οι σχέσεις ΕΛΑΣ-Χρυσής Αυγής υπάρχει ήδη από το βούλευμα Ντογιάνκου.⁷*

Οι ναζί δεν «αυτοδιαλύονται», τσακίζονται

Η έκκληση Πανούση για «αυτοδιάλυση» των χρυσαυγίτικων πυρήνων στην ΕΛΑΣ είναι πλήρως ανεδαφική. Η άποψη ότι το «δημοκρατικό πολίτευμα είναι θωρακισμένο απέναντι στους ορκισμένους εχθρούς του», δεν επιβεβαιώθηκε ιστορικά πουθενά, ούτε στην Γερμανία της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης.

Ο Χίτλερ ανέβηκε στην εξουσία με ανάθεση εντολής σχηματισμού κυβέρνησης από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Οι δυνάμεις του συστήματος, η άρχουσα τάξη στράφηκε προς το φασισμό για να διασώσει τα κέρδη της που έβλεπε να απειλούνται από την κρίση του καπιταλισμού και τη δύναμη του εργατικού κινήματος.

Γι' αυτό, η αριστερά και το εργατικό κίνημα δεν μπορούν να επαναπαύονται ούτε ένα λεπτό στη πάλη για το τσάκισμα της φασιστικής απειλής. Χρειάζεται να στηριχθούν ολόψυχα το αντιφασιστικό κίνημα στη καμπάνια για τη δίκη-καταδίκη των ναζί. Η καταδίκη των ναζί θα στείλει το μήνυμα ότι μπορούν να ξηλωθούν τα τάγματα εφόδου.

Η δίκη είναι επίσης μια μάχη ενάντια στην μη ανάδειξη των ευθυνών του κρατικού μηχανισμού για την ασυλία και την κάλυψη που τους παρέιχε όλα αυτά τα χρόνια. Θα εμποδίσουμε αυτή τη συγκάλυψη με την δράση και την παρουσία μας στη δίκη και τη στήριξη στη πολιτική αγωγή του αντιφασιστικού κινήματος.

Η φασιστική απειλή θα τσακιστεί μόνο από ένα ισχυρό αντιφασιστικό κίνημα που θα αγκαλιάσει όλη η αριστερά, τα συνδικάτα τα κινήματα για να απομονωθούν οι ναζί. Και θα κριθεί τελικά από την ίδια τη δράση του εργατικού κινήματος που θα προβάλει μια άλλη εναλλακτική λύση απέναντι στη φτώχεια, την εξαθλίωση, τον ρατσισμό που γεννάει ο καπιταλισμός στην κρίση του. ■

Σημειώσεις

1. Richard J Evans, *Η έλευση του Γ Ράιχ*, σελ.194-5.
2. Στρατής Μπουρνάζος, Χρυσή Αυγή: Η πιο μεγάλη ώρα είναι τώρα, Αυγή, 19/4/2015
3. Δημήτρης Ψαρούας, Τα συντηρητικά στοιχεία και το αντιμνημονιακό «προσωπείο», Αυγή, 19/4/2015
4. Προκόπης Παπαστράτης, παρέμβαση σε εκδήλωση της ΚΕΕΡΦΑ Παντείου τον Μάρτιο του 2015.
5. Δημήτρης Κουσουρής, *Δίκες των δοσίλογων 1944-1949*.
6. Μαριάννα Ρουμελιώτη, <http://thecricket.gr/2014/12/nemesis/>.
7. Η ναζιστική εγκληματική οργάνωση Χρυσή Αυγή του Jailgoldendawn.
Η πολιτική αγωγή του αντιφασιστικού κινήματος, έκδοση της ΚΕΕΡΦΑ και του Μαρξιστικού Βιβλιοπωλείου.

Σύνορα ανοιχτά

Εννιακόσιοι πενήντα θάνατοι είναι η θανατερή σοδειά των κλειστών συνόρων της ρατσιστικής Ευρώπης-φρούριο μέσα σε μία μόνο βδομάδα. Η κλιμάκωση στα πολεμικά μέτωπα στο Μάλι και τη Λιβύη όπου επεμβαίνει ο γαλλικός ιμπεριαλισμός τροφοδοτούν τις στρατιές των ξεριζωμένων προσφύγων.

Από την Μ. Ανατολή, η κατάρρευση στη Συρία και την Υεμένη σπρώχνουν εκατομμύρια στην προσφυγιά. Η ΕΕ και το ΝΑΤΟ έχουν εμπλακεί μέχρι το λαιμό σε αυτές τις επεμβάσεις αλλά ο επίτροπος Μετανάστευσης της ΕΕ, Αβραμόπουλος καταλογίζει την ευθύνη στους δουλεμπόρους-διακινητές μεταναστών και αναγγέλλει την ίδρυση «αστυνομίας» ελέγχου των μετακινήσεων...στην Λιβύη! Αυτοί οι ιεραπόστολοι του ρατσισμού θα έχουν ως έργο τους τον εντοπισμό σημείων ανεφοδιασμού των καραβιών. Θα είναι εκπαιητές της δυνατότητας ανάληψης στρατιωτικών ενεργειών για την καταστροφή των πλωτών μέσων, με έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ

Δεν φτάνουν τα κλειστά σύνορα, η FRONTEX, οι φράχτες στον Έβρο που πνίγουν πρόσφυγες στο Αιγαίο και στο Λιβυκό πέλαγος, τώρα θα προσθέσουν και το απευθείας βούλιαγμα βαρκών σε λιμάνια ανεφοδιασμού καυσίμων στη Λιβύη!

Στην εφημερίδα Guardian αναφέρεται η τοποθέτηση της υπουργού Τερέσα Μέι που ζητά να σταματήσουν οι επιχειρήσεις διάσωσης διότι έγιναν «μαγνήτης» για τους δουλεμπόρους! Προτείνει σχέδιο δράσης ανάλογο με αυτό της «καταπολέμησης της πειρατείας» στα ανοιχτά της Σομαλίας με την συνδρομή φρεγατών, αεροπλάνων, υποβρυχίων κλπ. Ο Ντέιβιντ Κάμερον προτείνει το σκέλος της διάσωσης να περιοριστεί σε ένα μέρος της δράσης της FRONTEX ενώ βασικό να γίνει η απόθηση!

Οι πανηγυρισμοί της κυβέρνησης ότι κέρδισε ευρωπαϊκή χρηματοδότηση και υποσχέσεις για «ίση κατανομή του βάρους των προσφύγων» στην έπτακτη σύνοδο κορυφής της ΕΕ για τους πρόσφυ-

γες κλείνουν τα μάτια μπροστά στην απαράδεκτη στάση της ΕΕ.

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δεν διαστάζουν να παίζουν το χαρτί του ρατσισμού και της ισλαμοφοβίας που έχει τροφοδοτήσει την άνοδο των φασιστικών και ξενόφοβων κομμάτων σε αρκετές χώρες.

Η κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ θα κάνει την διαφορά μόνο αν σταθεί στο έδαφος της σύγκρουσης με τις ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις που σπέρνουν το θάνατο και την καταστροφή και περικλύψει δραστικά τις δαπάνες για πολεμικούς εξοπλισμούς. Για την ώρα ανακοινώθηκαν σπατάλες εκατομμυρίων ευρώ για εξοπλισμούς. Ο φράχτης στον Έβρο παραμένει και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως αυτό της Αμυγδαλέζας, «φιλοξενούν» πλέον το νέο γύρο προσφύγων που συλλαμβάνονται από την ΕΛΑΣ.

Για τους χώρους φιλοξενίας οι εξαγγελίες δεν λείπουν αλλά στη πράξη δεν ανοίγει κανένα. Εναπόκειται στη καλή διάθεση των Δήμων και των περιφερειών στους οποίους δεν εγκρίνει ούτε ένα ευρώ επιχορήγηση, αντίθετα τους αρπάζει και τα ελάχιστα ταμειακά διαθέσιμα με ΠΝΠ!

Η εκστρατεία μίσους που προσπάθησαν να ξεσηκώσουν οι Σαμαράδες κατά των μεταναστών που «εισβάλλουν στη χώρα» βρήκε απέναντί της την αυθόρμητη συμπαράσταση που δείχνει ο κόσμος για τους κατατρεγμένους. Στη Ρόδο, στη Λέρο και στα άλλα νησιά μόνο η αλληλεγγύη των απλών ανθρώπων είναι αυτή που γλιτώνει τους πρόσφυγες από τα χειρότερα.

Η παράνομη διακίνηση των μεταναστών και των προσφύγων είναι γέννημα της πολιτικής των κλειστών συνόρων, όπως η μαύρη εργασία και η εργοδοτική τρομοκρατία στα φραουλοχώραφα στην Ν.Μανωλάδα, θρέφεται από την μη απόδοση χαρτιών στους μετανάστες. Και τα δύο γεννάνε φριχτά εγκλήματα σε βάρος των προσφύγων και των μεταναστών με ένοχες τις κυβερνήσεις και τις άρχουσες τάξεις που εφαρμόζουν ρατσιστικές πολιτικές. Αν τις ζηλώσουμε σώζουμε τις ζωές των προσφύγων, δυναμώνουμε την

ενότητα των εργαζόμενων ενάντια στο κοινό εχθρό, τα αφεντικά που κερδίζουν από την άγρια εκμετάλλευση.

Είναι ώρα λοιπόν να ανοίξει νέα διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών, να πάρουν όλοι χαρτιά. Οι εργάτες της Μανωλάδας ένωσαν στο πετόσι τους αυτό το ρατσισμό. Πρώτα με την εργοδοτική τρομοκρατία των μπράβων που πυροβόλησαν τριανταπέντε όταν ζήτησαν τα απλήρωτα μεροκάματα τους. Έπειτα με το δικαστήριο της τρομπής που αθώωσε τα αφεντικά. Και τώρα με το απίστευτο του καταλογισμού των δικαστικών εξόδων στους τριάντα πέντε που δέχτηκαν πυροβολισμούς με το ποσό των 360 ευρώ για τον καθένα!

Το εργατικό και το αντιρατσιστικό κίνημα χρειάζεται να προβάλουν την δικιά τους εναλλακτική λύση απέναντι στην απάνθρωπη πολιτική των κλειστών συνόρων και των πνιγμών, γυναικών και παιδιών. Καμιά λογική «ποσοτώσεων και κατανομής βαρών σε ευρωπαϊκό επίπεδο» δεν δίνει λύση. Βάρος για τους εργάτες αποτελούν οι δεσμεύσεις για συμμετοχή σε ιμπεριαλιστικούς πολέμους και πληρωμής του χρέους που ρημάζει σχολεία, νοσοκομεία και πετοκόβει συντάξεις και μισθούς. Βάρος δεν είναι οι κατατρεγμένοι που φτάνουν εδώ για να σωθούν, αλλά η λιστεία σε βάρος μας από την ΕΚΤ.

Ανοιχτά σύνορα για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες, κλείσιμο των στρατοπέδων συγκέντρωσης, γκρέμισμα του φράχτη στον Έβρο, διώξιμο της FRONTEX, άσυλο και στέγη στους πρόσφυγες, χαρτιά σε όλους τους μετανάστες, ιθαγένεια για τα παιδιά.

Αυτά μπορεί να τα επιβάλει ένα κίνημα που παλεύει για να ξεριζώσει τις αιτίες που γεννάνε το πόλεμο και το ρατσισμό, τη βαρβαρότητα και την εκμετάλλευση. Η διαδήλωση της ΑΝΤΑΡΣΥΑ και του ΠΑΜΕ ως απάντηση στους πνιγμούς των προσφύγων έστειλε το πρώτο θετικό μήνυμα. Ωρα να δώσουμε ώθηση στο κίνημα και να πάμε για κατακτήσεις. ■

Π.Κ.

Η συζήτηση για το χρέος έχει ανοίξει ξανά διάπλατα. Το 2014 ήταν χρονιά όπου οι περισσότεροι αναλυτές θεωρούσαν δεδομένο ότι η κρίση χρέους βρίσκεται πίσω μας.¹ Μέσα στο πρώτο τρίμηνο του 2015 η εικόνα αυτή άλλαξε άρδην με κραυγές για άμεσο κίνδυνο χρεοκοπίας. Γιατί συμβαίνει αυτό;

Προφανώς, ένα μέρος της εξήγησης έχει να κάνει με πολιτικές σκοπιμότητες: οι ίδιοι φίλοι των Σαμαροβενιζέλων που πέρνουν ζογράφισαν την προοπτική με ρόδινα χρώματα για να στηρίξουν τα σενάρια της εξόδου από τα μνημόνια χάρη στα πρωτογενή πλεονάσματα του προϋπολογισμού, τώρα κινδυνολογούν ασύστολα.

Ωστόσο, αν αυτό είναι ένα στοιχείο για την εξαλλοσύνη των ΜΜΕ που υπηρετούν τη δεξιά αντιπολίτευση, το μόνο που εξηγεί είναι τον αφρό στην επιφάνεια. Δεν είναι αρκετό αν θέλουμε να εξετάσουμε το υπόβαθρο της οικονομικής συγκυρίας. Άλλωστε, σχολιαστές που έκαναν «προβλέψεις» ότι η ώρα της αλήθειας έρχεται αρχικά στο τέλος Φλεβάρη, ύστερα στα μέσα Μάρτη, κατόπιν στις αρχές Απρίλη, έχουν φροντίσει να γελοιοποιηθούν από μόνοι τους. Απλά συνέχισαν να παίζουν το περιβόητο καταστροφολογικό προεκλογικό τρέιλερ

Κρίση χρέους, έτος οκτώ

Ο Πάνος Γκαργκάνας γράφει για τις αιτίες της κρίσης χρέους, τις αποτυχίες των διαχειριστών και την επικαιρότητα της διαγραφής.

της Νέας Δημοκρατίας που έλεγε ότι αν νικήσει η Αριστερά, θα κάνουμε Πάσχα χρεοκοπημένοι.²

Μια ένδειξη για το πόσο πρόκειται για πολιτικά παιχνίδια έρχεται και από το γεγονός ότι μεγάλα κερδοσκοπικά funds που έχουν τοποθετήσει κεφάλαια στην Ελλάδα μετά το άνοιγμα που τους έκανε ο Σαμαράς το 2012, δεν φαίνεται να συμμερίζονται την κινδυνολογία. Σύμφωνα με ρεπορτάζ στις ροζ σελίδες της Καθημερινής η Fidelity, η York Capital, η Blackstone και η J. Paulson and Co διατηρούν σταθερές τις θέσεις

τους, ενώ η Fairfax Financial Holdings τις αυξάνει.³ Προφανώς περιμένουν ιδιωτικοποιήσεις και άνοδο των μετοχών.

Φυσικά, σε αυτά τα πολιτικά παιχνίδια οι ντόπιοι και οι διεθνείς φίλοι των Σαμαροβενιζέλων αξιοποιούν το γεγονός ότι μέσα στο 2015 υπάρχουν συγκεντρωμένες πολλές πληρωμές για το χρέος. Σύμφωνα με την Αυγή, οι υποχρεώσεις του ελληνικού δημοσίου για το διάστημα από 6 Μαρτίου μέχρι 21 Δεκεμβρίου φτάνουν τα 29,35 δις ευρώ συνυπολογίζοντας και τα Έντοκα Γραμμάτια

Πολλά σωματεία έχουν εντάξει στα αιτήματά τους τη διαγραφή του χρέους. Η φωτο από απεργία τον Οκτώβριο του 2011.

του Ελληνικού Δημοσίου (ΕΓΕΔ) μαζί με τις πληροφορίες προς την ΕΚΤ και το ΔΝΤ.⁴

Με την ΕΚΤ να απαγορεύει στις ελληνικές τράπεζες την αγορά ΕΓΕΔ και το Eurogroup να αρνείται την εκταμίευση της δόσης των 7,2 δις ευρώ από τα χρήματα του προηγούμενου μηνιού, το σκηνικό της ασφυξίας είναι καλά στημένο. Στόχος όλης αυτής της εκστρατείας δεν είναι να μας φωτίσει για το ζήτημα του χρέους, αλλά να ολοκληρώσει αυτό που ονομάστηκε (από τον ίδιο τον Δραγασάκη) «βίαιη ωρίμανση» του ΣΥΡΙΖΑ. Πιέζουν για να κάνουν τη νέα κυβέρνηση σαν τα μούτρα τους και αναπροσαρμόζουν την εικόνα της οικονομίας όπως τους βολεύει: χτες «πέταγε», σήμερα «βουλιάζει».

Είναι απαραίτητο να φύγουμε από τη γελοιότητα αυτών των κραυγών και να επιστρέψουμε στα θεμελιακά ερωτήματα της συζήτησης: Γιατί και πώς δημιουργήθηκε η κρίση χρέους; Γιατί έχουν αποτύχει οι προσπάθειες να ξεπεραστεί εδώ και επτά ολόκληρα χρόνια; Και ποια μπορεί να είναι η διέξοδος; Είναι εντυπωσιακό ότι ενώ υπάρχουν πολλές θεωρίες γύρω από το πρώτο ερώτημα, δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου απαντήσεις στο δεύτερο και η αντιμετώπιση για το τρίτο παραμένει εγκλωβισμένη στην αναζήτηση κάποιου «μίγματος» από τις παλιές αποτυχημένες συνταγές.

Οι «τεμπέληδες» του νότου και η κρίση

Στη Γερμανία, με τη βοήθεια και του κερνισμού της Bild, η κυρίαρχη άποψη είναι ότι πρόκειται για ελληνικό πρόβλημα, αποτέλεσμα κάποιων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής κοινωνίας. Στη χυδαία της εκδοχή, αυτή η άποψη εκφράζεται ρατσιστικά: οι τεμπέληδες του νότου έκαναν πάρτι με δανεικά και τώρα δεν θέλουν να πληρώσουν το τίμημα της απερισκεψίας τους.

Μια πιο «σοφιστική» εκδοχή λέει ότι η ελληνική οικονομία έμεινε πίσω γιατί δεν είναι ανταγωνιστική επειδή πάσχει από υπερβολικό κρατικό παρεμβατισμό, είναι η «τελευταία σοβιετική οικονομία» που απέμεινε στην Ευρώπη και επειδή ισχυρά οικονομικά συμπεριφέροντα εμποδίζουν τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις. Η Αριστερά με τις ιδεοληψίες της συντηρεί και επιδεινώνει αυτή την κατάσταση, σύμφωνα με αυτές τις απόψεις.

Απόδειξη; Η ευρωπαϊκή «αλληλεγγύη» με το μικρό φάρμακο των μνημό-

Η αύξηση του χρέους δεν είναι ελληνική ιδιαιτερότητα, είναι φαινόμενο σύμφυτο με τη σύγχρονη πορεία του καπιταλισμού σε παγκόσμια κλίμακα

νων και της τρώικας κατάφερε να βοηθήσει την Ιρλανδία και την Πορτογαλία, ενώ στην Ελλάδα η αποτυχία οφείλεται στην άρνηση υλοποίησης αυτής της επιτυχημένης συνταγής.

Μπορεί αυτή η αφήγηση να μην μεταφέρεται ατόφια στην εσωτερική συζήτηση στην Ελλάδα, αλλά ο κυρίαρχος πολιτικός λόγος υιοθετεί τα κυριότερα στοιχεία της. Παλιότερα είχαμε τον «εθνάρχη» Καραμανλή να ζητάει να σφίξουμε το ζωνάρι γιατί «καταναλώνουμε περισσότερα από όσα παράγουμε». Ύστερα ακολούθησαν οι κήρυκες του «εκσυγχρονισμού» της περιόδου Σημίτη, όπου εκσυγχρονισμός ήταν οι ιδιωτικοποιήσεις και η απελευθέρωση των αγορών. Στην εποχή των μνημονίων, η κυβερνητική προπαγάνδα θέλησε να ξεχάσουμε πόσες φορές στράφηκαν στη λιτότητα η ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ, βάπτισε συλλήβδην τις προηγούμενες κυβερνήσεις «αιχμάλωτες του λαϊκισμού και των πελατειακών σχέσεων», για να δώσει νέα ζωή στο ιδεολόγημα ότι για την υπερχρέωση φταίει ο «παραφουσκωμένος» δημόσιος τομέας, οι «υπερβολικές» συντάξεις και το «μη ανταγωνιστικό» επίπεδο των μισθών.

Τι σχέση με την πραγματικότητα έχουν όλα αυτά; Η απάντηση είναι: καμία. Η αύξηση του χρέους δεν είναι ελληνική ιδιαιτερότητα, είναι φαινόμενο σύμφυτο με τη σύγχρονη πορεία του καπιταλισμού σε παγκόσμια κλίμακα. Στην εναρκτήρια συνεδρίαση της κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αλήθειας του Δημοσίου Χρέους, ο υπουργός Οικονομικών Γιάννης Βαρουφάκης κατέθεσε ότι σύμφωνα με τα στοιχεία των διεθνών οργανισμών, το παγκόσμιο ΑΕΠ το έτος 2000 ήταν 50 τρις δολάρια και το παγκόσμιο χρέος ήταν 70 τρις. Το 2007 τα αντίστοιχα νούμερα ήταν 70 τρις δολάρια για το ΑΕΠ και 750 τρις για το χρέος!⁵ Μια επταετία οικονομικής μεγέθυνσης κατά 40% διεθνώς συνδυάστηκε με αύξηση

του χρέους κατά 1070%.

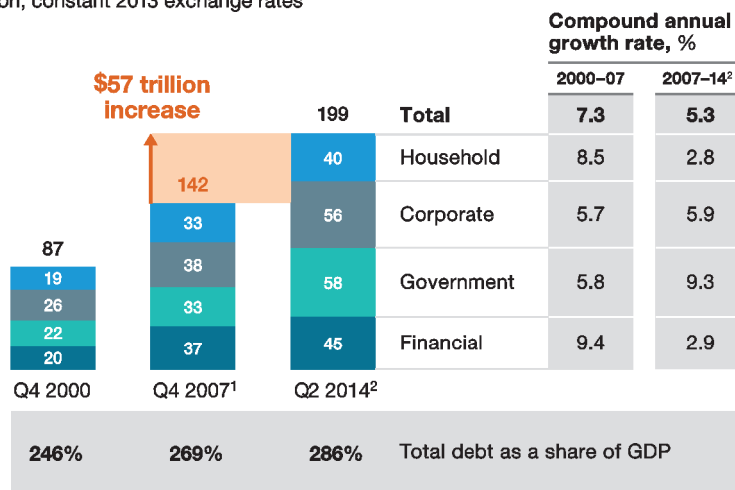
Στα χρόνια εκείνης της επταετίας, σχεδόν κανένας από τους σημερινούς θεωρητικούς της «ελληνικής ιδιαιτερότητας» δεν μιλούσε για επικίνδυνη αύξηση του χρέους ούτε στην Ελλάδα ούτε πουθενά. Οι πιο πολλοί είχαν καταπιεί τις θεωρίες ότι ακόμη και οι κίνδυνοι από τυχόν επισφαλή δάνεια είχαν εξουδετερωθεί χάρη στις νέες μεθόδους των χρηματοπιστωτικών τεχνικών που κατατεμάχιζαν τα δάνεια και τα ξανασυγγολλούσαν σε νέα «τραπεζικά προϊόντα». Οι συνέπειες από την αδυναμία κάποιων νοικοκυριών να ξεπληρώσουν τα στεγαστικά τους δάνεια ή από τη χρεοκοπία κάποιων επιχειρήσεων ή ακόμη και ολόκληρων κρατών, υποτίθεται ότι είχαν διαχυθεί. Η άνοδος του χρέους έφερε οικονομική ανάπτυξη χωρίς ρίσκο. Ρίσκο είχε όποιος έμενε έξω από αυτό το πάρτι.

Για την ακρίβεια, εκείνα ήταν χρόνια στα οποία το ελληνικό δημόσιο χρέος έπεφτε ως ποσοστό επί του ΑΕΠ. Η ελληνική συμβολή στη διεθνή άνοδο του χρέους ήταν μικρή σε σύγκριση με άλλες χώρες και είχε να κάνει κύρια με το δανεισμό του ιδιωτικού τομέα.⁶ Οι έλληνες τραπεζίτες απολάμβαναν τη δυνατότητα να δανείζονται φθηνά από την ΕΚΤ και οι φίλοι τους στις ελληνικές επιχειρήσεις μεγάλωσαν το δανεισμό τους.

Ένα πραγματικό ερώτημα είναι τι απέγιναν εκείνα τα δάνεια, πόσα μετατράπηκαν σε επενδύσεις και πόσα κατέληξαν σε ιδιωτικές καταθέσεις ή «επενδύσεις» σε ακίνητα στο Λονδίνο ή σε κερδοσκοπικά funds του εξωτερικού. Και όσα μετατράπηκαν σε επενδύσεις τι πραγματικά εξασφάλισαν. Εκείνα ήταν χρόνια που οι καπιταλιστές εξασφάλιζαν καλύτερα κέρδη από την εξαγορά μιας τράπεζας στη Ρουμανία ή στην Τουρκία παρά από τη χρηματοδότηση ενός νέου εργοστάσιου στα Οινόφυτα. Αλλά οι αστοί οικονομολόγοι και πολιτικοί προτιμούν να αναζητούν ευθύνες για τη «χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας» στο εργατικό κόστος και όχι στις «επενδυτικές» επιλογές των καπιταλιστών.

Κανένας έξω από τον χώρο της αντικαπιταλιστικής αριστεράς δεν βάζει αίτημα να ανοίξουν τα βιβλία των εφοπλιστών, των βαρόνων της τουριστικής βιομηχανίας ή του κυκλώματος ιδιωτική υγεία-φάρμακο, για να δούμε το μεγάλο φαγοπότη του ιδιωτικού δανεισμού των επιχειρήσεων. Υπάρχουν δεξιοί «αντι-

Global stock of debt outstanding,
\$ trillion, constant 2013 exchange rates

¹Figures do not sum to total, because of rounding.

²Q2 2014 data for advanced economies and China; Q4 2013 data for other developing countries.

Source: Bank for International Settlements; Haver Analytics; International Monetary Fund *World Economic Outlook*; national sources; McKinsey Global Institute analysis

Έρευνα του Ινστιτούτου McKinsey για την άνοδο του παγκόσμιου χρέους.

μνημονιακού» που είναι πρόθυμοι να μιλήσουν για μίζες και σκάνδαλα κάποιων υπουργών, αλλά έχουν μάτια ερμητικά κλειστά για τις ευθύνες της τάξης τους.

Το παγκόσμιο «πάρτι» με τη διόγκωση του φθηνού δανεισμού έφτασε στο τέλος του το 2008. Οι κίνδυνοι από τα επισφαλή δάνεια είχαν όντως διαχυθεί. Έτσι, όταν έσκασε η φούσκα στην αγορά στεγαστικών δανείων στις ΗΠΑ, η κρίση δεν χτύπησε μόνο το αμερικάνικο τραπεζικό σύστημα αλλά το διεθνές. Οι ρίζες της κρίσης βρίσκονταν στην πραγματική οικονομία που είχε αρχίσει να μπαίνει σε ύφεση πριν εκδηλωθεί η τραπεζική κρίση. Η πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους, όπως την ανέλυσε ο Μαρξ, είναι το υπόβαθρο και αυτής της κρίσης του καπιταλισμού. Η κρίση χρέους που επακολούθησε πήρε πρωτοφανείς διαστάσεις. Διαστάσεις που μπορούν να συγκριθούν μόνο με την μεγάλη κρίση της δεκαετίας του 1930.⁷

Αρκεί μόνο αυτό το γενικό πλαίσιο για τον χαρακτήρα της κρίσης ως συστημικής του ίδιου του καπιταλισμού; Δεν είναι απαραίτητο να εντοπίσουμε και τους παράγοντες που έκαναν την Ελλάδα να είναι μια από τις χώρες που χτυπήθηκε νωρίς και έντονα από την κρίση; Ασφαλώς και είναι. Αλλά και αυτά μπορούν να απαντηθούν μόνο στο πλαίσιο μιας ανάλυσης που τοποθετεί τον ελληνικό καπιταλισμό μέσα στη συγκεκριμένη ιστορική εξέλιξη της σχέσης του με

την παγκόσμια οικονομία.⁸

Το ελληνικό δημόσιο, όπως σχεδόν όλα τα κράτη μετά το 2008, μετέτρεψε μεγάλο μέρος από το ιδιωτικό χρέος σε δημόσιο, δανειζόμενο για να διασώσει το τραπεζικό σύστημα. Αλλά δεν ήταν η πρώτη φορά που έπαιζε αυτό το ρόλο. Είχε προηγηθεί μια αντίστοιχη επιχείρηση στη δεκαετία του 1980, όταν ξανά το ελληνικό τραπεζικό σύστημα κινδύνευε από τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των επιχειρήσεων που τότε είχαν μείνει γνωστές με το όνομα «προβληματικές». Τα βάρη από εκείνη την πρώτη διάσωση σήμαιναν ότι το ελληνικό δημόσιο μπήκε στη δεύτερη διάσωση των τραπεζών από μια αφετηρία χειρότερη από άλλα κράτη. Το δημόσιο χρέος ήταν ήδη στα επίπεδα του 100% του ΑΕΠ.⁹ Καθόλου τυχαία, λοιπόν, η Ελλάδα βρέθηκε στην πρώτη σειρά των χωρών που ονομάστηκαν τότε PIGS. Και όταν ακολούθησαν η Ιρλανδία και η Πορτογαλία, η ελληνική κρίση, που ήταν αντανάκλαση μιας κατάρρευσης που ξεκίνησε στις ΗΠΑ, μετατράπηκε σε κομμάτι της κρίσης της Ευρωζώνης.

Φταίει η «αρχιτεκτονική» του ευρώ;

Παρόλα αυτά, οι θεωρίες που αναζητούν εξηγήσεις στις «διαδικασίες» επιμένουν. Ο Βαρουφάκης στην ίδια ομιλία του που αναφέραμε πιο πάνω,

ενώ απαντάει στις αντιλήψεις που ρίχνουν την ευθύνη στον ευρωπαϊκό νότο, προχωράει να αναζητήσει τις αιτίες στις ανισορροπίες μέσα στην ευρωζώνη.

Η δημιουργία του ευρώ ένωσε κάτω από κοινό νόμισμα χώρες με πλεονάσματα και χώρες με ελλείμματα, διαπιστώνει αυτή η αντίληψη. Μοιραία, οι πρώτες μετατράπηκαν σε δανειστές των δεύτερων. Αλλά όταν ήρθε το σοκ της κρίσης, δεν υπήρχαν μηχανισμοί απόσβεσης των κραδασμών, όπως υπάρχουν στο εσωτερικό των εθνικών κρατών. Σε κάθε χώρα υπάρχουν περιοχές πιο αναπτυσσόμενες και περιοχές πιο καθυστερημένες. Στις ΗΠΑ δεν είναι όλες οι Πολιτείες το ίδιο παραγωγικές και το ίδιο ανταγωνιστικές. Στη Γερμανία υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στη Δυτική και την Ανατολική. Μπορούν όμως και συμβιώνουν κάτω από το ίδιο νόμισμα γιατί υπάρχει ενιαίος προϋπολογισμός που εξασφαλίζει μεταβιβαστικές πληρωμές και αμβλύνει τις ανισορροπίες, σύμφωνα με αυτή την αντίληψη. Στην Ευρωζώνη λείπει αυτό το «αμορτισέρ».

Από αυτή την αφετηρία, ο Βαρουφάκης και η κυρίαρχη άποψη στον ΣΥΡΙΖΑ καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η λύση βρίσκεται στη μεγαλύτερη ενοποίηση των θεσμών της ευρωζώνης. Να γίνει το δημόσιο χρέος όλων των χωρών-μελών «ευρωπαϊκό» (πχ με την έκδοση ευρομολόγων), να ενισχυθεί η τραπεζική ενοποίηση (με την εποπτεία όλων των ευρωπαϊκών τραπεζών από την ΕΚΤ), να προχωρήσουν κοινά ευρωπαϊκά επενδυτικά προγράμματα από τις Βρυξέλλες, γενικότερα να προχωρήσει και να βαθύνει η ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Γιατί να μπλέκει η Αριστερά με ακρότητες όπως η διαγραφή του χρέους και μακρινές προοπτικές όπως η ανατροπή του καπιταλισμού, όταν μπορεί «να σώσει τον ευρωπαϊκό καπιταλισμό από τον εαυτό του» (σύμφωνα με την έκφραση του Βαρουφάκη) μεταρρυθμίζοντας την ΕΕ ώστε να αποκτήσει την οικονομική «αρχιτεκτονική» ενός ενιαίου κράτους; Αυτό ήταν και παραμένει το σημείο συνάντησης όλης της δεξιάς πτέρυγας που είναι ηγεμονική στον ΣΥΡΙΖΑ με τη «μετριοπαθή πρόταση» του Βαρουφάκη.¹⁰ Η κίνηση του Τσίπρα που έκανε «ανασχηματισμό» της διαπραγματευτικής ομάδας και όρισε συντονιστή τον Τσακαλώτο δεν αναιρεί το γεγονός ότι η ηγετική ομάδα της κυβένησης και του ΣΥΡΙΖΑ συμμερίζεται αυτή την αντίληψη και διαμορφώνει στρατηγική και τακτική σε αυτή τη

Οι συνταγές
“αναδιάρθρωση”
του χρέους π.χ. με
επιμήκυνση έχουν
αποτύχει.

βάση.

Η άποψη αυτή πάσχει από πολλές πλευρές. Μια πρώτη παρατήρηση είναι ότι τα «αμορτισέρ» του καπιταλιστικού κράτους πάσχουν μέσα στην περίοδο της κρίσης ακόμη και στα αρχαιότερα προπύργιά τους. Πέρσι είδαμε τη Σκωτία να φτάνει στο παραπέντε της απόσχισης από το βρετανικό «Ηνωμένο Βασίλειο». Φταίει άραγε η αρχιτεκτονική της βρετανικής λίρας γι' αυτό; Είναι μήπως περιορισμένες οι εξουσίες της βρετανικής κεντρικής τράπεζας ή μήπως «καθυστέρησε» να εφαρμόσει πολιτικές ποσοτικής χαλάρωσης αυτός ο θεσμός που ήταν από τους πρώτους που την υιοθέτησαν;

Η αλήθεια είναι ότι μέσα σε συνθήκες κρίσης οξύνονται οι ανισότητες και οι ανισορροπίες, ακόμη και εκεί όπου ήταν ξεχασμένες γιατί είχαν τάχα θεραπευθεί χάρη σε ενιαίες κρατικές δομές. Το βλέπουμε και στην Ισπανία με την περιόπτωση της Καταλονίας που απειλεί να κινηθεί όπως η Σκωτία. Το είχαμε δει ακόμη πιο δραματικά στην παλιά ενιαία Γιουγκοσλαβία που διαλύθηκε μέσα σε μια προηγούμενη κρίση χρέους.

Η εικόνα για την οξύνση των ανισοτήτων γίνεται ακόμη πιο έντονη αν πάρουμε υπόψη τις διαφορές όχι μόνο ανάμεσα σε φτωχές και πλούσιες περιοχές αλλά ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις. Όλοι ομολογούν ότι οι πολιτικές της λιτότητας μεγάλωσαν το χάσμα ανάμεσα στα πλουσιότερα και τα φτωχότερα τμήματα που πληθυσμού. Σπάνια, όμως, παραδέχονται ότι και οι δήθεν αναπτυξιακές πολιτικές όπως η ποσοτική χαλάρω-

ση έχουν την ίδια επίδραση, δηλαδή την οξύνση των ανισοτήτων. Μια μελέτη που αναφέρεται από τους Financial Times, παραδείγματος χάρη, υπολογίζει σε 470 δις δολάρια το ποσό που έχασαν οι μικροκαταθέτες στις ΗΠΑ μέσα από αυτές τις πολιτικές των χαμηλών επιτοκίων και του φθηνού χρήματος για τις τράπεζες.¹¹ Οι συντάξιούχοι, οι μικρομαγαζάτορες ή οι αγρότες που δεν παίρνουν τις αποταμιεύσεις τους στα χρηματιστήρια και στις φούσκες ουσιαστικά είδαν το φτηνό χρήμα να πριμοδοτεί τα αρπακτικά των hedge funds. Την ίδια επίδραση έχει και η αντίστοιχη πολιτική της ΕΚΤ. Γι' αυτό στην Ελλάδα των μνημονίων και της ανθρωπιστικής κρίσης έχουμε το φαινόμενο της αύξησης των πολυεκατομμυριούχων. Η αντίληψη ότι αυτά θα θεραπευθούν με το βάθεμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης γιατί έτσι «θα γίνουμε όλοι ευρωπαίοι» ήταν πάντα εξωπραγματική και σήμερα είναι καθαρά αντιδραστική.

Το πιο αδύνατο σημείο της άποψης που αναζητεί διέξοδο στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, όμως, είναι το γεγονός ότι κλείνει τα μάτια στην ευρύτερη εικόνα: δεν είναι μόνο η ευρωζώνη αυτή που δεν έχει ξεφύγει από την κρίση. Δεν αρκεί να ξεπεράσουμε τις «ιδιαιτερότητες» της για να βγούμε από την κρίση,

Οι ενέσεις φθηνού χρήματος δεν τόνωσαν τις επενδύσεις

γιατί πολύ απλά η κρίση δεν έχει ξεπεραστεί ούτε στις άλλες βασικές συνιστώσες της παγκόσμιας οικονομίας. Χρειάζεται να δούμε γιατί συμβαίνει αυτό.

Νέος γύρος της κρίσης;

Στις αρχές της χρονιάς, το Παγκόσμιο Ινστιτούτο McKinsey που ελέγχεται από την πολυεθνική εταιρεία οικονομικών συμβούλων McKinsey & Co έδωσε στη δημοσιότητα μια έκθεση με τίτλο «Χρέος και (όχι πολλή) Απομόχλευση».¹² Σε αυτήν διαπιστώνεται ότι αντί για μείωση (απομόχλευση) του χρέους, όπως ήταν ο επίσημα διακηρυγμένος στόχος μετά το 2008, σημειώνεται αύξηση του χρέους σχεδόν παντού. Το συνολικό παγκόσμιο χρέος, δημόσιο και ιδιωτικό, τραπεζικό, επιχειρηματικό και των νοικοκυριών, αυξήθηκε ανάμεσα στο 2007 και το 2014 κατά 57 τρις δολάρια ανεβάζοντας το λόγο του χρέους προς το παγκόσμιο ΑΕΠ κατά 17 ποσοστιαίες μονάδες. Η ταχύτερη αύξηση σημειώθηκε στο δημόσιο χρέος που ανέβαινε με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,3% αυτά τα χρόνια. Στην προηγούμενη από αυτήν επταετία (2000-07) πρωταθλήτριες ήταν οι τράπεζες με μέσο ετήσιο ρυθμό 9,4%.

Η Ελλάδα δεν είναι μόνη σε αυτό το «κατόρθωμα», ούτε καν η πρωταθλήτρια. Και στις 22 αναπτυσσόμενες οικονομίες αλλά και στις περισσότερες από τις 25 «αναπτυσσόμενες» χώρες που εξετάσε η έκθεση σημειώθηκε άνοδος του χρέους και μάλιστα με ρυθμούς ταχύτερους από το ΑΕΠ. Πρωταθλήτριες ήταν η Ιρλανδία και η Σιγκαπούρη, ενώ απομόχλευση κατέγραψαν (για διαφορετικούς μεταξύ τους λόγους) μόνο η Σαουδική Αραβία, το Ισραήλ, η Αίγυπτος, η Ρουμανία και η Αργεντινή.

Η άνοδος του χρέους σε απόλυτους αριθμούς δεν είναι έκπληξη. Στα χρόνια αυτά όλες οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες συντονίστηκαν για να ρίξουν λεφτά στο τραπεζικό σύστημα. Μέχρι την περσινή χρονιά η αμερικανική κεντρική τράπεζα μόνη της τροφοδοτούσε αυτή την αύξηση με ρυθμό 80 δις δολάρια το μήνα. Η Κίνα επίσης κατέγραψε μεγάλες αυξήσεις χρέους, τόσο μεγάλες ώστε έστω κι αν είναι η μεγαλύτερη οικονομία με τους μεγαλύτερους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ, κατάφερε να επιτύχει άνοδο του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ.

Αν η ταχύτερα αναπτυσσόμενη οικονομία δεν μπόρεσε να μειώσει το βάρος του χρέους συγκριτικά με το ΑΕΠ, καταλαβαίνουμε τι έγινε στις άλλες χώρες.

Οι δικοί μας σύμμαχοι είναι οι εργαζόμενοι που αντιστέκονται στη λιτότητα παντού. Η φωτό από διαδήλωση στο Λονδίνο το Φλεβάρη 2015.

Πουθενά η πολυαναμενόμενη ανάκαμψη μετά τη βουτιά του 2008-09 δεν απέκτησε δυναμική που να φτάνει στα επίπεδα προ κρίσης. Σύμφωνα με στοιχεία του ΔΝΤ που αναφέρει ο Μάικλ Ρόμπερτς, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ των αναπτυσσόμενων χωρών ήταν 2,3% στα χρόνια 2001-07, έπεσε στο 1,3% στα χρόνια 2008-14 και προβλέπεται (από την φετινή εαρινή έκθεση του ΔΝΤ) να πάει στο 1,6% τα επόμενα πέντε χρόνια¹³. Για τις αναπτυσσόμενες χώρες η επιβράδυνση είναι χειρότερη.

Ο ίδιος μαρξιστής οικονομολόγος παρατηρεί ότι η καχεκτική οικονομική πορεία συνδέεται με μεγάλη υποχώρηση του επιπέδου των επιχειρηματικών επενδύσεων. Σε σύγκριση με τις προβλέψεις του ΔΝΤ του 2007 οι επενδύσεις στις αναπτυσσόμενες οικονομίες στο διάστημα που ακολούθησε ήταν μειωμένες κατά 13%: στις ΗΠΑ κατά 16%, στην Ιαπωνία 18% και σε ορισμένες χώρες της ευρωζώνης κατά 17%!

Οι ενέσεις φθηνού χρήματος δεν τόνωσαν τις επενδύσεις, πολύ απλά γιατί το βασικό κριτήριο των καπιταλιστών δεν είναι το κόστος χρηματοδότησης των επενδυτικών σχεδίων τους αλλά η κερδοφορία τους. Το ποσοστό κέρδους δεν έχει ανακάμψει.

Η εικόνα γίνεται πιο σκοτεινή αν πάρουμε υπόψη μας τη συγκυρία στις ΗΠΑ που θεωρούνται ότι αντιμετωπί-

σαν την κρίση καλύτερα από την Ευρωζώνη. Η ΕΚΤ έχει μπροστά της ένα πρόγραμμα «ποσοτικής χαλάρωσης» ύψους 1,8 τρις ευρώ με την ελπίδα ότι ένα μέρος θα φτάσει στις επενδύσεις και θα τονώσει το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Η αμερικάνικη κεντρική τράπεζα, αντίθετα, προσανατολίζεται σε αύξηση του επιτοκίου με το οποίο παρέχει ρευστότητα σε δολάρια. Αυτή η ασυμμετρία μεταφράζεται σε άνοδο του δολαρίου απέναντι στα άλλα νομίσματα και αυτό επιδρά αρνητικά και στην αμερικάνικη οικονομία (πλήττουν οι εξαγωγές της), αλλά και στις αναδυόμενες αγορές που βλέπουν φυγή κεφαλαίων από αυτές τις οικονομίες προς το ισχυρό δολάριο.

Η προηγούμενη φορά που χώρες υπερχρεωμένες με δάνεια σε δολάρια αντιμετώπισαν μια ανοδική πορεία του δολαρίου, δηλαδή μια νέα επιδείνωση του χρέους τους, ήταν στη δεκαετία του 1980. Τότε υπέφερε η Λατινική Αμερική (και η Ελλάδα καθώς τα «θαλασσοδάνεια» των τραπεζών που κατάρτηξαν στις «προβληματικές» ήταν τότε κατά κύριο λόγο σε δολάρια). Σήμερα οι συνέπειες αμερικανικών πρωτοβουλιών που ισχυροποιούν το δολάριο μπορεί να είναι ανυπολόγιστες σε παγκόσμια κλίμακα.

Συμπερασματικά, είναι τελείως αβέβαιος ο ισχυρισμός ότι η κρίση χρέους έχει ξεπεραστεί και απομένει μόνο η

ελληνική ιδιαίτερη περίπτωση. Αντίθετα, αυτό που μπορούμε να συμπεράνουμε είναι ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια επόμενη φάση της παρατεταμένης κρίσης, καθώς οι μέχρι τώρα αντιμετώπισεις έχουν αποτύχει. Στη νέα φάση, όλα τα κράτη μπαίνουν από χειρότερη αφετηρία σε σύγκριση με το ξεκίνημα της κρίσης, γιατί έχουν επιβαρυνθεί από τις αποτυχίες των παρεμβάσεών τους.

Όλα κουβαλάνε ένα φουσκωμένο χρέος που περιορίζει τα περιθώρια νέου κύκλου παρεμβάσεων «διάσωσης» τραπεζών, επιχειρήσεων ή κρατών που κινδυνεύουν. Δεν είναι μόνο ο ελληνικός καπιταλισμός που υποφέρει από τα βάρη των προηγούμενων αποτυχιών του. Ούτε είναι η ανισορροπία βορρά-νότου στην ευρωζώνη το χειρότερο ρήγμα. Η ασυμμετρία δολαρίου – ευρώ – γιεν είναι πολύ πιο απειλητική για την παγκόσμια οικονομία στη σημερινή φάση.

Η αποκατάσταση της κερδοφορίας και η δημιουργία μιας αναπτυξιακής ισορροπίας στο σύστημα απαιτεί καταστροφές κεφαλαίων που έχουν διογκωθεί πλασματικά και αυτό δεν γίνεται ομαλά. Γι' αυτό καταλήγουν σε αδιέξοδα όλοι οι διαχειριστές και στις δυο όχθες του Ατλαντικού (και του Ειρηνικού). Το πραγματικό ερώτημα αφορά στις εναλλακτικές λύσεις που υπάρχουν.

Η αντικαπιταλιστική εναλλακτική

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, οι πιθανότερες να ξεπληρωθεί το βονού χρέους που έχει δημιουργηθεί, ή έστω να μειωθεί σε επίπεδα που είναι διαχειρίσιμα, είναι από περιορισμένες έως μηδαμινές. Το ζήτημα της διαγραφής αναδεικνύεται επιτακτικά.

Είναι τραγική οπισθοχώρηση το γεγονός ότι ο ΣΥΡΙΖΑ αναλαμβάνοντας την κυβέρνηση έκανε πίσω από το αίτημα ακόμη και της μερικής διαγραφής του χρέους. Η επιλογή να διαπραγματευτεί με τους δανειστές μέσα στα πλαίσια της ευρωζώνης επιδιώκοντας έναν «αμοιβαία επωφελή συμβιβασμό» έχει προσφέρει στο πιάτο τη δυνατότητα στους «θεσμούς» να εκβιάζουν ασύστολα.

Ο επικεφαλής του Eurogroup Γερούν Ντάισελμπλουμ απάντησε στο αίτημα του ΣΥΡΙΖΑ περί διεθνούς διάσκεψης για το ευρωπαϊκό χρέος λέγοντας ότι μια τέτοια διάσκεψη υπάρχει και είναι το ...Eurogroup. Έχοντας με αυτό τον τρόπο αναγορευτεί σε κριτή, παρέπεμψε τα θέματα αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους στη συμφωνία που είχε κάνει ο Σαμαράς με την Τρόικα, δηλαδή ότι αυτά θα εξεταστούν όταν η Ελλάδα θα έχει ολοκληρώσει το πρόγραμμα «μεταρρυθμίσεων» του μνημόνιου. Έτσι τετραγώνισε το φαύλο κύκλο.

Είναι ανταπάτη ότι μια νέα «αναδιάρθρωση» που μπορεί να συμφωνηθεί από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ με τους δανειστές θα είναι πιο συμφέρουσα από τις απάτες που ζήσαμε με τις «επιμηκύνσεις» του ΓΑΠ και το PSI Παπαδήμου-Βενιζέλου. Θα είναι τεράστια ήττα για την Αριστερά να καταλήξει να διαχειρίζεται τέτοιες συμφωνίες.

Το κενό στρατηγικής που δημιουργείται από τις οπισθοχωρήσεις της κυβέρνησης, δεν μπορεί να καλυφθεί από τις πρωτοβουλίες για τη δημιουργία μιας κοινοβουλευτικής Επιτροπής Αλήθειας του Δημόσιου Χρέους. Έστω και αν η Επιτροπή αυτή δέχτηκε τα πυρά των Σαμαροβενιζέλων, η Αριστερά δεν μπορεί να έχει ανταπάτες ότι θα μάθουμε την αλήθεια για το χρέος υπό την υψηλή εποπτεία του Προέδρου της Δημοκρατίας Προκόπη Παυλόπουλου και με φτηνές κορόνες του Καμμένου.

Ο υπουργός Άμυνας που πήγε στην Επιτροπή για το χρέος και μίλησε για ετεροχρονισμένες εξοπλιστικές δαπάνες που φούσκωσαν το έλλειμμα το 2009 με αποτέλεσμα να πέσουμε στα νύχια της Τρόικας, λίγο αργότερα προχώρησε

Το αίτημα για άμεση, μονομερή και οριστική διαγραφή του χρέους είναι το πιο αιχμηρό εργαλείο που μπορεί να σηκώσει το εργατικό κίνημα.

στην εξαγγελία μιας στρατιωτικής παραγγελίας ύψους 500 εκατομμυρίων δολαρίων που βέβαια θα προστεθούν στο δημόσιο χρέος. Αλίμονο αν περιμένουμε από τέτοιους πολιτικάντηδες να ανακαλύψουμε τι έγινε με το χρέος.

Στελέχη του ΣΥΡΙΖΑ, όπως η Σοφία Σακοράφα, μπορεί να διατηρούν ελπίδες ότι αυτή η Επιτροπή θα δώσει τη δυνατότητα «να ενημερωθούν οι λαοί της Ευρώπης». ¹⁴ Αλλά η αντικαπιταλιστική αριστερά έχει υποχρέωση να εξηγήσει ότι αυτές οι ελπίδες δεν θα δικαιωθούν μέσα από τέτοιες διαδρομές. Και μόνο το γεγονός ότι όσο καιρό η Επιτροπή ψάχνει την αλήθεια για το χρέος, η κυβέρνηση πληρώνει στο ακέραιο τις υποχρεώσεις προς το ΔΝΤ και τους άλλους δανειστές, πρέπει να είναι αρκετό για να γίνει κατανοητό ότι με αυτό τον συνδυασμό η θέση των εργατών και της Αριστεράς εξασθενίζει αντί να δυναμώνει.

Αν αποδεχτούμε ότι η κυβέρνηση Τσίπρα μπορεί να στραγγίζει τα αποθεματικά και να εφαρμόζει πολιτική συγκράτησης των δαπανών για να πληρώνει τοκοχρεολύσια, τότε ακόμα και το καλύτερο πόρισμα της Επιτροπής θα είναι άχρηστο, αν και όταν βγει.

Το αίτημα για άμεση, μονομερή και οριστική διαγραφή του χρέους είναι το πιο αιχμηρό εργαλείο που μπορεί να σηκώσει το εργατικό κίνημα απέναντι στους εκβιασμούς της ΕΕ, της ΕΚΤ, του ΔΝΤ και της ντόπιας άρχουσας τάξης.

Οι έλληνες καπιταλιστές, οι εφοπλιστές, οι μεγαλοξενοδόχοι, οι βιομήχανοι, οι κατασκευαστές είναι αυτοί που συσώρευσαν τα χρέη με τη βοήθεια των τραπεζιτών και τα μετέτρεψαν σε δημόσιο χρέος με τη βοήθεια των κυβερνήσεων της ΝΔ και του ΠΑΣΟΚ. Η άρνηση πληρωμής του χρέους ανοίγει το δρόμο για να πληρώσουν αυτοί που πραγματικά ευθύνονται για όλα τα δεινά της εργατικής τάξης.

Η Τρόικα ΕΕ-ΕΚΤ-ΔΝΤ ήταν ο οργανωτής της «αναδιάρθρωσης» του χρέους με το κακόφημο PSI που λεηλάτησε τα αποθεματικά των ασφαλιστικών ταμείων και μετέφερε μεγάλο μέρος του χρέους στην ΕΚΤ. Οι εργάτες δεν έχουν καμιά ευθύνη για αυτό και δεν μπορούν να μπαίνουν στο στόχαστρο εκβιασμών για να πληρωθούν «οι υποχρεώσεις προς τους ευρωπαίους εταίρους μας».

Το «επιχείρημα» ότι αν δεν πληρώσουμε, τα βάρη θα μεταφερθούν στους ευρωπαίους φορολογούμενους είναι καθαρά παραπλανητικό. Ο Τρισέ και ο Ντράγκι διευκόλυναν τους τραπεζίτες, γερομανούς, γάλλους και έλληνες. Η άρνηση να πληρωθεί το χρέος προς την ΕΚΤ είναι βήμα για να ενωθούν οι εργάτες όλης της Ευρώπης ενάντια στους τραπεζίτες και των δικών τους χωρών.

Αυτή την ενότητα έχουμε αρχίσει να χτίζουμε με τους αγώνες των εργατών ενάντια στα Μνημόνια και γι' αυτό υπάρχει τόση αλληλεγγύη διεθνώς για τη νίκη της Αριστεράς στην Ελλάδα. Οι επιλογές του ΣΥΡΙΖΑ απειλούν να τη χαράμαϊσουν. Η πάλι για τη διαγραφή του χρέους μπορεί να της δώσει νέα ώθηση προς όφελος της εργατικής τάξης παντού. ■

Σημειώσεις

1. Ολοσέλιδο αφιέρωμα στους Financial Times, 7 July 2014 με τίτλο: Signs of revival after years of pain
2. Βλέπε π.χ. δημοσίευμα στη βρετανική Telegraph εδώ: <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/11513341/Greece-draws-up-drachma-plans-prepares-to-miss-IMF-payment.html>.
3. Καθημερινή, 12 Απριλίου 2015.
4. Η Αυγή, Κυριακή 12 Απριλίου, σελ 6
5. Βλέπε το βίντεο της ομιλίας Βαρουφάκη στο <https://www.youtube.com/watch?v=F7pkXxoWKwQ>
6. Χαρακτηριστική η μελέτη Coppola στο <http://coppolacomment.blogspot.co.uk/2015/03/greece-s-real-problem.html>
7. Η σύνδεση της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους με την κρίση χρέους αναλύεται στο κλασικό έργο του Κρις Χάρμαν, «Καπιταλισμός Ζόμπι», έκδοση στα ελληνικά από το Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο.
8. Ο Ελληνικός Καπιταλισμός, η Παγκόσμια Οικονομία και η Κρίση, συλλογικό, β έκδοση, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, Μάης 2013.
9. Στο ίδιο, σελ. 58-61.
10. Περισσότερα για την πρόταση Βαρουφάκη στο άρθρο «Μετριοπαθής, ριζοσπαστική ή αντικαπιταλιστική πρόταση για την αριστερά» στο περιοδικό «Σοσιαλισμός από τα κάτω» Νο 107, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 2014.
11. "Weak growth suggests QE might not have been worth the costs", Financial Times, 11-12 Απριλίου.
12. http://www.mckinsey.com/insights/economic_studies/debt_and_not_much_deleveraging
13. <https://thenextrecession.wordpress.com/2015/04/08/low-investment-is-the-cause-of-low-growth-surprise/>
14. Συνέντευξη στην Αυγή, 4 Απριλίου 2015

Η Αριστερά και το μεταβατικό πρόγραμμα

Η ανάγκη για τη διατύπωση «μεταβατικών» προγραμμάτων και αιτημάτων εμφανίζεται σε περιόδους βαθιάς κοινωνικής κρίσης. Δηλαδή σε περιόδους που οι ανάγκες του καπιταλισμού και οι ανάγκες των εκμεταλλεζόμενων βρίσκονται σε προφανή σύγκρουση, αλλά, ταυτόχρονα, η πλειοψηφία της εργατικής τάξης δεν έχει κερδηθεί στην προοπτική της επαναστατικής ανατροπής του αστικού κράτους. Το επαναστατικό κόμμα, χρειάζεται να ρίξει μια «γέφυρα» ανάμεσα σε αυτές τις ανάγκες και τους αγώνες που γεννούν με το μέλλον. Ο κλασικός ορισμός για το «μεταβατικό πρόγραμμα» είναι του Λέον Τρότσκι, και περιέχεται σε ένα κείμενο του 1938:

«Είναι ανάγκη να βοηθήσουμε τις μάζες, στο προτσές της καθημερινής πάλης, να βρουν τη γέφυρα που ενώνει τις σημερινές διεκδικήσεις τους με το σοσιαλιστικό πρόγραμμά της επανάστασης. Η γέφυρα αυτή πρέπει να περιλαμβάνει ένα σύστημα μεταβατικών διεκδικήσεων,

Υπάρχει μια μεγάλη επαναστατική παράδοση για το πώς γεφυρώνονται τα άμεσα αιτήματα των εργατών με την αντικαπιταλιστική ανατροπή. Ο Λέανδρος Μπόλαρης θυμίζει την επικαιρότητα της.

κήσεων, που θα ξεκινούν από τις σημερινές συνθήκες κι από τη σημερινή συνείδηση των πλατιών στρωμάτων της εργατικής τάξης και θα οδηγούν αμετάκλητα σε ένα και μόνο τελικό συμπέρασμα: την κατάκτηση της εξουσίας από το προλεταριάτο»¹

Όμως, ο Τρότσκι στηριζόταν σε μια ολόκληρη παράδοση του επαναστατικού κινήματος όταν διατύπωνε αυτό το «μεταβατικό πρόγραμμα».

Οι Μαρξ/Ενγκελς κι οι «μικροαστοί δημοκράτες»

Ο Μαρξ προσπάθησε να διατυπώσει μια τέτοια γραμμή στη σχετικά άγνωστη σήμερα Εισήγησή του στην Κ.Ε της Ένωσης των Κομμουνιστών τον Μάρτη

του 1850. Δεν χρησιμοποιεί την λέξη «μεταβατικό/α» για το πρόγραμμα ή τα αιτήματα που διατυπώνει, αλλά η «λογική» είναι αυτή. Στηρίζεται στην εκτίμηση ότι το κύμα των επαναστάσεων που ξεκίνησε το 1848 θα αναζωογονηθεί (σ' αυτό διαψεύστηκε) και ότι στην πρώτη φάση του θα φέρει στην εξουσία όχι την εργατική τάξη αλλά τους «μικροαστούς δημοκράτες». Οι κομμουνιστές:

«Πρέπει να ωθούν τις προτάσεις των δημοκρατών στη λογική τους κατάληξη... και να τις μετατρέπουν σε απευθείας επιθέσεις στην ατομική ιδιοκτησία. Αν, για παράδειγμα, οι μικροαστοί προτείνουν την εξαγορά των σιδηροδρόμων και των εργοστασίων, οι εργάτες πρέπει να απαιτήσουν αυτοί οι σιδηροδρόμοι

και τα εργοστάσια απλά να κατασχεθούν από το κράτος χωρίς αποζημίωση, ως ιδιοκτησία των αντιδραστικών... Αν οι δημοκράτες ζητούν τη ρύθμιση του δημοσίου χρέους, τότε οι εργάτες πρέπει να απαιτούν την εθνική χρεοκοπία [δηλαδή τη διαγραφή του, Λ.Μ.]. Δηλαδή, τα αιτήματα των εργατών θα πρέπει να προσαρμόζονται στα μέτρα και τις παραχωρήσεις των δημοκρατών».²

Το κριτήριο είναι οι εργάτες να: «αποκοτούν συνείδηση των ταξικών τους συμφερόντων, υιοθετώντας όσο συντομότερα γίνεται μια ανεξάρτητη ταξική στάση». Ο Μαρξ δεν διατυπώνει ένα «κυβερνητικό πρόγραμμα», μετάβασης στο σοσιαλισμό. Διατυπώνει ένα πρόγραμμα δράσης για το εργατικό κίνημα.

Αυτή η λογική διατρέχει, 25 χρόνια μετά και την πολύ πιο γνωστή Κριτική του Προγράμματος της Γκότα – δηλαδή του προγραμματικού κειμένου που θα ενέκρινε το ενοποιητικό συνέδριο των δυο σοσιαλιστικών κομμάτων της Γερμανίας. Ο Μαρξ επιφυλάσσει μερικές από τις πιο άγριες επικρίσεις του για το αίτημα που απαιτεί «συνεταιρισμούς με κρατική βοήθεια» από τους οποίους «θα ξεπηδήσει... η σοσιαλιστική οργάνωση της συνολικής εργασίας».³

Κι όμως, δέκα χρόνια πριν ο ίδιος ο Μαρξ στην Ιδρυτική Διακήρυξη της Πρώτης Διεθνούς χωρείζε την λειτουργία συνεταιριστικών εργοστασίων και του συνεταιριστικού κινήματος ως «μεγάλη νίκη της πολιτικής οικονομίας της εργασίας απέναντι στην πολιτική οικονομία της ιδιοκτησίας» και υποστήριζε ότι η συνεταιριστική εργασία «πρέπει ν' αναπτυχθεί σε εθνικές διαστάσεις και να προαχθεί με εθνικά μέσα» (δηλαδή κρατικά).⁴

Ο Μαρξ δεν έχει αλλάξει άποψη όταν κριτικάρει το Πρόγραμμα της Γκότα. Το 1864 επικροτούσε μια νίκη του εργατικού κινήματος, ένα βήμα που αποδείκνυε στην πράξη ότι «η παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα και σε αρμονία με τις επιταγές της σύγχρονης επιστήμης, μπορεί να πάει μπροστά χωρίς την ύπαρξη μιας τάξης αφεντικών (masters) που χρησιμοποιεί μια τάξη εργατών». Το 1875 καταπολεμάει την ανταπάτη ότι το υφιστάμενο κράτος μπορεί να γίνει όργανο μετάβασης στο σοσιαλισμό.

Ο Λένιν και ο «κρίκος»

Διατυπώνεται συχνά η άποψη ότι ο Λένιν και οι μπολσεβίκοι έδωσαν τη μάχη τους το 1917 με απλά και ευκόλως κατανοητά συνθήματα (ειρήνη, γη, ψωμί

και τον εργατικό έλεγχο ως συμπλήρωμα) χωρίς ρητές αναφορές στον σοσιαλισμό. Η ριζοσπαστική Αριστερά πρέπει να βρει αντίστοιχους «κρίκους» σήμερα, λέει αυτή η άποψη, χωρίς σεκταριστικές εμμονές στον αντικαπιταλιστικό χαρακτήρα της ανατροπής. Ιστορικά, καταρχήν, αυτή η επιχειρηματολογία στέκεται σε σαθρά θεμέλια.

Η πρώτη παρατήρηση είναι ότι τα παραπάνω συνθήματα αποτελούσαν ένα ενιαίο σύνολο με ένα τέταρτο: «όλη η εξουσία στα σοβιέτ», δηλαδή τα συμβούλια των εργατών και των στρατιωτών. Το πρώτο σοβιέτ είχε εμφανιστεί στην επανάσταση του 1905 και στην επανάσταση του Φλεβάρη του 1917 εμφανιστήκαν σε ακόμα μεγαλύτερη ποσότητα και ποιότητα. Αυτά τα όργανα αγώνα και εξουσίας ήταν για τον Λένιν η ενσάρκωση του «κράτους-κομμούνα» που έπρεπε να στήσουν οι εργάτες στα ερείπια του αστικού κράτους. Όμως, αυτό δεν ήταν δεδομένο.

Ο Λένιν έδωσε την πιο σκληρή μάχη με τις Θέσεις του Απριλίου⁵ για να κερδίσει το κόμμα στην προοπτική της εργατικής εξουσίας και όχι της μετατροπής του ίδιου και των σοβιέτ σε εξάρτημα ή αριστερή πτέρυγα του «πιο δημοκρατικού καθεστώτος στον κόσμο» που είχε διαμορφωθεί μετά την Επανάσταση του Φλεβάρη του 1917. Η κατάσταση «δυσδικής εξουσίας» (σοβιέτ-προσωρινή κυβέρνηση) δεν μπορούσε να διαρκέσει εις το διηνεκές, να θεσμοθετηθεί. Ενάμιση χρόνο μετά, τα εργατικά συμβούλια στην Γερμανία θα υπέκυπταν ακριβώς σ' αυτήν την πίεση.

Ένα από τα κείμενα του Μαρξ που ο Λένιν γνώριζε κυριολεκτικά «απέξω» ήταν εκείνο του 1850⁶ και σε όλες τις στροφές που χρειάστηκε να κάνει το επαναστατικό κόμμα εκείνη την περίοδο, αυτό που παρέμενε σταθερό ήταν η επιδίωξη για «ανεξάρτητη ταξική στάση του προλεταριάτου» μέχρι την στιγμή της κατάληψης της εξουσίας. Δεν είναι τυχαίο ότι παράλληλα με αυτή την εσωκομματική μάχη ο Λένιν συνεχίζει την εργασία που είχε ξεκινήσει από το 1916 και που θα πάρει τη μορφή του πασίγνωστου βιβλίου Κράτος και Επανάσταση, λίγους μήνες μετά.

Φυσικά κι οι μπολσεβίκοι δεν έθεταν στόχο το «χτίσιμο του σοσιαλισμού» στην Ρωσία του 1917. Γενικά, η «θεωρία» ότι ο σοσιαλισμός μπορεί να χτιστεί και να θριαμβώσει σε μια χώρα, και μάλιστα τόσο καθυστερημένη όσο η Ρωσία των αρχών του περασμένου αιώ-

να, ήταν η ιδεολογία της γραφειοκρατίας που έπνιξε την επανάσταση τα επόμενα χρόνια. Αυτό που επεδίωξαν συστηματικά ήταν η νίκη της σοσιαλιστικής επανάστασης. Η πολιτική εξουσία της εργατικής τάξης είναι το απαραίτητο πρώτο βήμα για να ξεκινήσει το χτίσιμο της νέας κοινωνίας. Μεταβατική κοινωνία ανάμεσα στον καπιταλισμό και τον σοσιαλισμό μπορεί να υπάρξει και να πάρει πολλές μορφές, «μεταβατικό κράτος» όχι.

Αυτό είχε κατά νου ο Λένιν όταν παραμονές της επανάστασης του Οκτώβρη έγραφε μια προσούρα με τίτλο Η Καταστροφή που μας απειλεί και πως πρέπει να την Καταπολέμησουμε. Σ' αυτήν βρίσκει συμπεκνωμένο το «μεταβατικό πρόγραμμα» των μπολσεβίκων. Για ένα ζήτημα που σήμερα έχει αποκτήσει μια πιεστική επικαιρότητα, είχε να προτείνει τα εξής, όχι στην «αριστερή κυβέρνηση» της εποχής του αλλά στο κίνημα:

«Για να αντιμετωπιστεί σοβαρά το δημοσιονομικό ξεχαρβάλωμα και η αναπόφευκτη δημοσιονομική κατάρρευση, δεν υπάρχει άλλος δρόμος, εκτός από την επαναστατική ρήξη με τα συμφέροντα του κεφαλαίου και την οργάνωση ενός πραγματικά δημοκρατικού ελέγχου, δηλ. 'από τα κάτω', ελέγχου πάνω στους καπιταλιστές από μέρους των εργατών και των φτωχών αγροτών...»

Οι οργανωμένοι σε ενώσεις εργάτες και αγρότες, εθνοποιώντας τις τράπεζες, καθιερώνοντας με νόμο για όλους τους πλούσιους την υποχρεωτική κυκλοφορία επιταγών, καταργώντας το εμπορικό απόρρητο, εφαρμόζοντας τη δήμευση της περιουσίας για την απόκρυψη εισοδημάτων κτλ, θα μπορούσαν με εξαιρετική ευκολία να κάνουν τον έλεγχο και πραγματικό και καθολικό, τον έλεγχο ακριβώς πάνω στους πλούσιους, ένα τέτοιο ακριβές έλεγχο που θα επέστρεφε στο δημόσιο ταμείο τα χαρτονομίσματα που εκδίδει, παίρνοντάς τα πίσω από εκείνους που τα έχουν, από εκείνους που τα κρύβουν».⁷

Και θέτει αμέσως μετά το ερώτημα: «Μπορούμε να πάμε μπροστά, αν φοβόμαστε να βαδίσουμε προς τον σοσιαλισμό;»

Η Κομιντέρν τα μεταβατικά αιτήματα και το ενιαίο μέτωπο

Τα παραπάνω μας χρειάζονται για να θέσουμε την συζήτηση που διεξήχθη στα πρώτα χρόνια της Κομμουνιστικής Διεθνούς στο πραγματικό της πλαίσιο. Τότε είναι η πρώτη φορά που γίνεται ρητή

Γαλλία 1936, απεργιακή φρουρά στη Ρενό.

αναφορά σε «μεταβατικά αιτήματα» και «προγράμματα». Κι αυτή η προσπάθεια ήταν αξεχώριστη με την πολιτική του ενιαίου μετώπου που διαμορφωνόταν το ίδιο διάστημα. Τα νεαρά κομμουνιστικά κόμματα βρίσκονταν μπροστά στην πρόκληση της χάραξης μιας ενεργητικής πολιτικής που θα κέρδιζε, μέσα από τη δράση κι όχι τις εκκλήσεις, στο επαναστατικό στρατόπεδο τα κομμάτια της εργατικής τάξης που ακολουθούσαν τα ρεφορμιστικά κόμματα.

Η Γερμανία ήταν το σημείο που πρωτοεμφανίστηκε αυτή η τακτική. Ήδη τον Οκτώβριο του 1921 στο προσχέδιο του προγράμματος του KPD που κατέθεσε για συζήτηση η ηγεσία του, γινόταν λόγος για την ανάγκη «μεταβατικών αιτημάτων» ώστε το επαναστατικό κόμμα βασιζόμενο στους «μερικούς αγώνες» και τις «μερικές διεκδικήσεις» να προσφέρει τη γέφυρα για «το ανέβασμα της συνείδησης του προλεταριάτου».⁸

Ένα περιεκτικό ορισμό για το τι εννοούσαν τα Κομμουνιστικά Κόμματα με τα «μεταβατικά» αιτήματα, τον έδωσαν οι Θέσεις για την Τακτική του Τρίτου Συνεδρίου της Κομιντέρν:

«Τα κομμουνιστικά κόμματα δεν προτείνουν κανένα μίνιμουμ πρόγραμμα που θα χρησιμεύσει στην ενίσχυση και βελτίωση των κλονιζόμενων θεμελίων του καπιταλιστικού συστήματος. Η καταστροφή αυτού του συστήματος παρα-

μένει ο κύριος σκοπός τους. Αλλά για να τον πραγματοποιήσουν, τα κομμουνιστικά κόμματα πρέπει να προτείνουν διεκδικήσεις που να εκφράζουν τις άμεσες ανάγκες της εργατικής τάξης. Οι κομμουνιστές πρέπει να οργανώσουν μαζικές καμπάνιες και παλέψουν γι' αυτές τις διεκδικήσεις ανεξάρτητα από το εάν αυτές συμβιβάζονται με τη διαίωξη του καπιταλιστικού συστήματος. Τα κομμουνιστικά κόμματα δεν πρέπει να ασχολούνται με τη βιωσιμότητα και την ανταγωνιστική ικανότητα της καπιταλιστικής βιομηχανίας, αλλά με τη φτώχεια του προλεταριάτου που δεν πρέπει και δεν μπορεί να γίνει άλλο ανεχτή. ...Στη θέση του μίνιμουμ προγράμματος των κεντριστών και των ρεφορμιστών, η Κομμουνιστική Διεθνής τοποθετεί τον αγώνα για τις συγκεκριμένες διεκδικήσεις του προλεταριάτου, διεκδικήσεις που στο σύνολό τους αμφισβητούν την αστική εξουσία, οργανώνουν το προλεταριάτο και χαράσσουν τα διάφορα στάδια της πάλης για τη προλεταριακή δικτατορία».⁹

Φυσικά, αυτή η προσπάθεια δεν ολοκληρώθηκε με μερικές αποφάσεις συνεδρίων. Καταρχήν, γιατί παρόλη την εμπειρία που μετέφερε στις συζητήσεις της Κομιντέρν το μπολσεβίκικο κόμμα, η πολιτική του ενιαίου μετώπου ήταν κάτι το καινούργιο που έπρεπε να δοκιμαστεί στην πράξη. Επίσης, πολλές φο-

ρές αυτή η ασάφεια δημιουργούσε τα δικά της προβλήματα. Χαρακτηριστικό είναι το σύνθημα περί «εργατικής κυβέρνησης» του 4ου Συνεδρίου της Κομιντέρν (1922) για το οποίο τόσο μελάνι έχει χυθεί τα τελευταία χρόνια. Περισσότερο μπέρεψε πχ τους Γερμανούς κομμουνιστές, παρά τους βοήθησε.

Ο Γκράμσι του αντικαπιταλισμού

Παρόλα αυτά, η αιχμή ήταν ξεκάθαρη. Το 1926 ο Γκράμσι έγραφε τις «Θέσεις της Λυών» για το δεύτερο συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ιταλίας. Σ' αυτό το κείμενο το ενιαίο μέτωπο και τα μεταβατικά/αιτήματα («ενδιάμεσα» στο κείμενο) αντιμετωπιζόνταν υπό την οπτική γωνία της «οργάνωσης και κινητοποίησης της εργατικής τάξης» και της ικανότητάς της να ηγηθεί στην «αντιφασιστική και αντικαπιταλιστική πάλη». Κάθε τέτοιο αίτημα «πρέπει να είναι πάντα εμφανές στις μάζες ότι αν πραγματοποιούνταν, αυτό θα οδηγούσε σε μια επιτάχυνση της επαναστατικής διαδικασίας και στο ξεκίνημα μεγαλύτερων μαχών» μέχρι τη μεγαλύτερη, την επαναστατική κατάληψη της εξουσίας. Ένα παράδειγμα:

«Στην αντιμοναρχική αγκιάτσια, το ζήτημα της μορφής του κράτους, εξάλλου, θα τίθεται πάντα από το Κομμουνιστικό Κόμμα σε στενή σύνδεση με το ζή-

τημα του ταξικού περιεχομένου που οι κομμουνιστές σκοπεύουν να δώσουν στο Κράτος. Στο πρόσφατο παρελθόν (Ιούνιος 1925), η σύνδεση μεταξύ αυτών των ζητημάτων επιτυγχάνεται από το κόμμα βασίζοντας την πολιτική του δραστηριότητα στο σύνθημα: «Δημοκρατική Συνέλευση στη βάση των Εργατικών και Αγροτικών Επιτροπών· Εργατικός έλεγχος της βιομηχανίας - Γη στους αγρότες».¹⁰

Όταν ο Γκράμσι έγραφε αυτές τις γραμμές στην Ιταλία δεν εκτυλισσόταν κάποια επανάσταση ή επαναστατική κατάσταση, όπως το καλοκαίρι του 1917 στην Ρωσία. Όμως, το καθεστώς του Μουσολίνι δεν είχε σταθεροποιηθεί. Ο Γκράμσι διατύπωνε μια αντικαπιταλιστική στρατηγική (η λέξη εμφανίζεται κάμποσες φορές στο κείμενο) που θα επέτρεπε στην εργατική τάξη και το επαναστατικό της κόμμα να ηγηθεί στους αγώνες ενάντια στο καθεστώς, χωρίς να γίνεται ουρά των «φιλελεύθερων αστών» και να χτύσει τη δικιά της, ταξική εξουσία.

Τα Λαϊκά Μέτωπα

Η παράδοση που κυριάρχησε όμως στην Αριστερά από τα μέσα της δεκαετίας του '30 και μετά, ήταν διαφορετική. Ήταν η στρατηγική των Λαϊκών Μετώπων που διατυπώθηκε πανηγυρικά (με την κυριολεκτική σημασία της λέξης) από το Έβδομο Συνέδριο της Κομιντέρν το καλοκαίρι του 1935 και βρήκε εφαρμογή στις κυβερνήσεις των Λαϊκών Μετώπων στην Γαλλία και την Ισπανία την επόμενη χρονιά.

Στις αποφάσεις του συνεδρίου το «λαϊκό μέτωπο» παρουσιάζονταν σαν επέκταση του ενιαίου μετώπου· σαν διεύρυνσή του ώστε να περιλαμβάνει και τα «μεσαία στρώματα». Στα χαρτιά, το «αντιφασιστικό Λαϊκό Μέτωπο» θα στηριζόταν «στο προλεταριακό ενιαίο μέτωπο» και η εργατική τάξη θα ήταν «ηγτική δύναμη» σε αυτό.¹¹ Από τότε, αυτό το «μοντέλο» έχει χρησιμοποιηθεί στις πιο διαφορετικές καταστάσεις και χώρες: ένα πλατύ μέτωπο με ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων περισσότερο ή λιγότερο ριζοσπαστικών, που θα διεκδικεί την κυβέρνηση και θα έχει «σοσιαλιστικό ορίζοντα».

Τα Λαϊκά Μέτωπα δεν ήταν επέκταση του ενιαίου μετώπου, ήταν ανατροπή του. Δεν ήταν μέσο για την «οργάνωση και κινητοποίηση της εργατικής τάξης» ούτε εξασφάλιζαν την «ανεξάρτητη ταξική στάση του προλεταριάτου», γιατί ήταν μέτωπα ταξικής συνεργασίας με

αστικά κόμματα – με κομμάτια της λεγόμενης δημοκρατικής αστικής τάξης.

Το πρόβλημα δεν ήταν στην «ποροτουμιστική» ερμηνεία των αποφάσεων του 7ου συνεδρίου από κάποιες ηγεσίες. Το πρόβλημα πήγαινε πολύ βαθύτερα. Ο Δημητρόφ, ο πρόεδρος της Κομιντέρν, τόνισε για παράδειγμα το εξής: «οι εργαζόμενες μάζες σε μια σειρά καπιταλιστικές χώρες είναι υποχρεωμένες σήμερα να διαλέξουν συγκεκριμένα όχι ανάμεσα στη δικτατορία του προλεταριάτου και την αστική δημοκρατία, αλλά ανάμεσα στην αστική δημοκρατία και το φασισμό».¹²

Γιατί έπρεπε να «διαλέξουν» μόνο ανάμεσα σε αυτά τα δυο; Είναι αλήθεια ότι η πάλη για την υπεράσπιση των δημοκρατικών δικαιωμάτων (όπου όσο υπήρχαν) κι ενάντια στη φασιστική χολέρα έπαιξαν ρόλο στη κινητοποίηση και ριζοσπαστικοποίηση όχι μόνο της εργατικής τάξης αλλά και μεγάλων κομματιών των μικροαστών. Όμως, αυτό ήταν παντού η αρχή του δρόμου. Η εργατική τάξη έμπαινε στη μάχη για να απαντήσει στα χτυπήματα της καπιταλιστικής κρίσης και του φασισμού αλλά η δυναμική της κίνησής της ερχόταν σε σύγκρουση με τον καπιταλισμό και το κράτος του.

Τα προγράμματα πάνω στα οποία χτίστηκαν τα Λαϊκά Μέτωπα (και όλες οι απομυθισμένες τους από τότε) δεν ήταν μεταβατικά όχι επειδή ήταν μετριοπαθή αλλά γιατί υποκαθιστούσαν την κίνηση της τάξης στην πάλη για τις ανάγκες και τα συμφέροντά της, με λύσεις «από τα πάνω». Και αντί να προσφέρουν γέφυρα από τις σημερινές διεκδικήσεις στο «σοσιαλιστικό πρόγραμμα της επανάστασης» όρθωναν ένα τοίχο ανάμεσά τους. Από αυτή την άποψη επρόκειτο για ριζική ρήξη με την παράδοση της Κομιντέρν, στα επαναστατικά χρόνια της.

Ο Τρότσκι και το μεταβατικό πρόγραμμα

Η στροφή της Κομιντέρν στη στρατηγική των Λαϊκών Μετώπων ξεκίνησε από την Γαλλία το 1934.¹³ Η απόπειρα της ακροδεξιάς να εκμεταλλευτεί τη δυσάρεσκη από την πολιτική και οικονομική κρίση τον Φλεβάρη εκείνης της χρονιάς, πυροδότησε την αντεπίθεση της εργατικής τάξης. Αυτό το κίνημα ανάγκασε τις ηγεσίες και των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών να αλλάξουν γραμμή, από τις αμοιβαίες καταγγελίες στο «ενιαίο μέτωπο».

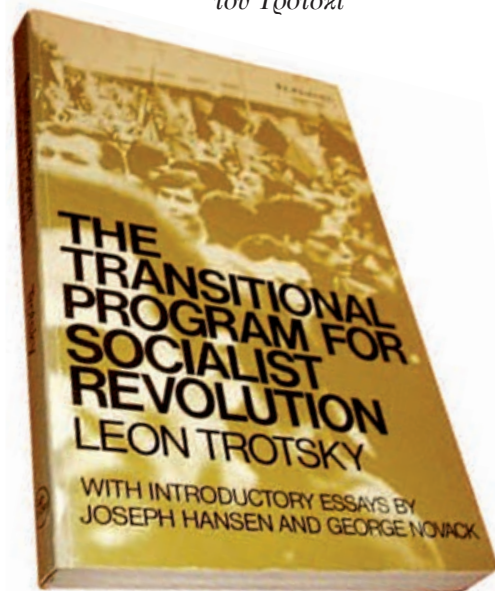
Όμως, τι είδους ενιαίο μέτωπο ήταν

αυτό; Ο Τρότσκι διαπίστωνε: «Ούτε οι σοσιαλιστές ούτε οι σταλινικοί χρησιμοποίησαν την ενότητα για να προωθήσουν στόχους πάλης αλλά, αντίθετα, κατέβηκαν όλη τους την ενεργητικότητα για να κάνουν τις μάζες χαρούμενες για το γεγονός ότι απλά επιτεύχθηκε. Χτες, ο μεγαλύτερος κίνδυνος ήταν το σαμποτάρισμα του ενιαίου μετώπου. Σήμερα είναι οι ανταπάτες για το ενιαίο μέτωπο που είναι πολύ κοντά στις κοινοβουλευτικές ανταπάτες: οι διπλωματικές διαπραγματεύσεις, οι γεμάτες συναίσθημα ομιλίες, οι χειραψίες, η συμμαχία χωρίς επαναστατικό περιεχόμενο κι η προδοσία των μαζών».¹⁴ Οι κοινοβουλευτικές ανταπάτες βρήκαν πολιτική και οργανωτική έκφραση στη συμμαχία με το αστικό κόμμα των Ριζοσπαστών που βαφτίστηκε Λαϊκό Μέτωπο.

Ο Τρότσκι δεν έμεινε στις διαπιστώσεις. Σε ένα κείμενο με τίτλο «Ένα Πρόγραμμα Δράσης για την Γαλλία», το καλοκαίρι του 1934 διατυπώνει ένα «μεταβατικό πρόγραμμα» με οικονομικά και πολιτικά αιτήματα: από τον εργατικό έλεγχο στις επιχειρήσεις και την κατάργηση του «επιχειρηματικού απόρρητου» μέχρι την εθνικοποίηση των τραπεζών και τη διαγραφή των χρεών των φτωχών αγροτών, αλλά και αιτήματα όπως τη διάλυση της αστυνομίας, την κατάργηση της Γερουσίας και την απόκρουση των σχεδίων για «ισχυρή εξουσία του κράτους» που προωθούνταν εκείνο το διάστημα. Η Γαλλία συγκλονιζόταν από τα σκάνδαλα των πολιτικών και των κερδοσκόπων του χρηματιστηρίου. Ο Τρότσκι απαντούσε:

«Εργοστασιακές επιτροπές, επιτροπές αγροτών, χαμηλόβαθμων δημοσίων υπαλλήλων, ιδιωτικών υπαλλήλων, μπο-

Το Μεταβατικό Πρόγραμμα του Τρότσκι

ρούν πολύ εύκολα με τη βοήθεια έντιμων τεχνικών, μηχανικών, λογιστών που είναι πιστοί στον εργαζόμενο λαό, να καταργήσουν το 'επιχειρηματικό απόρρητο'. Με αυτή τη μέθοδο μπορούμε να καθιερώσουμε τον δημόσιο έλεγχο στις τράπεζες, τη βιομηχανία και το εμπόριο».

Η πάλη ενάντια στο φασισμό και τον καπιταλισμό συνδέονταν, με υποκείμενο τη αυτο-οργάνωση από τα κάτω:

«Συγκροτημένες σαν όργανα λαϊκής άμυνας ενάντια στο φασισμό, αυτές οι εργατικές και αγροτικές επιτροπές πρέπει να γίνουν, στην πορεία της πάλης, οργανισμοί άμεσα εκλεγμένοι από τις μάζες, όργανα εξουσίας των εργατών και των αγροτών. Με αυτό τον τρόπο θα ορθωθεί η εργατική εξουσία απέναντι στην καπιταλιστική, και θα θριαμβεύσει η Κομμούνια των εργατών και των αγροτών».¹⁵

Ένα «πρόγραμμα δράσης», όμως, χρειάζεται και την οργανωμένη δύναμη που μπορεί να το παλέψει μέσα στο κίνημα. Όμως, η τροτσικιστική οργάνωση στην Γαλλία ήταν πολύ μικρή, και πολύ προσκολλημένη σε μια προπαγανδιστική λειτουργία για να παίζει αυτό το ρόλο.

Το κείμενο που έγραψε το 1938 ο Τρότσκι με τίτλο Η Θανάσιμη Αγώνια του Καπιταλισμού και τα Καθήκοντα της 4ης Διεθνούς (Το Μεταβατικό Πρόγραμμα) ήταν το προγραμματικό ντοκουμέντο που ψήφισε το ιδρυτικό συνέδριο της 4ης Διεθνούς στο Παρίσι εκείνη τη χρονιά. Ήταν κομμάτι της προσπάθειας του Τρότσκι να εξοπλίσει θεωρητικά τις μικρές δυνάμεις των επαναστατών που εκείνη ακριβώς την περίοδο υφίσταντο μια διπλή πίεση: μεγάλα κινήματα και επαναστάσεις είχαν οδηγηθεί στην ήττα (Γαλλία, Ισπανία) υπονομεύοντας την αυτοπεποίθηση των πιο προχωρημένων εργατών.

Ένα από τα αποτελέσματα αυτής της κατάστασης ήταν ότι οι τεράστιοι μηχανισμοί των σταλινικών και σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων επιβίωσαν και δυνάμωναν, προκαλώντας ασφυξία στις μικροσκοπικές δυνάμεις της επαναστατικής Αριστεράς. Μια παρενέργεια αυτής της πραγματικότητας ήταν ότι η μεγάλη πλειοψηφία των τροτσικιστικών οργανώσεων έφτασε να αντιμετωπίζει εκείνο το μεταβατικό πρόγραμμα με θρησκευτική ευλάβεια και να θεωρεί την προπαγάνδα για τα αιτήματά του (ιδιαίτερα της εργατικής κυβέρνησης) σαν το κλειδί που μπορεί να ανοίξει όλες τις πόρτες.

Ο προσανατολισμός του Τρότσκι, ωστόσο, ήταν σταθερά επικεντρωμένος

στα ζητήματα που άνοιγε η συλλογική δράση της εργατικής τάξης. Από κει αντλούσε τα υλικά για τις «γέφυρα» ανάμεσα στις σημερινές διεκδικήσεις και το σοσιαλιστικό πρόγραμμα της επανάστασης. Στην Γαλλία του 1936 αλλά και στις ΗΠΑ του 1936-37 η εργατική τάξη χρησιμοποίησε την κατάληψη του εργοστασίων στα μεγάλα της απεργιακά κινήματα. Ο Τρότσκι έγραφε το 1938, πατώντας πάνω σε αυτή την εμπειρία:

«Ανεξάρτητα από τα αιτήματα των απεργών, η προσωρινή κατάληψη των εργοστασίων δίνει ένα χαστούκι στο είδωλο της καπιταλιστικής ιδιοκτησίας. Κάθε απεργία με κατάληψη του εργοστασίου θέτει με έναν πρακτικό τρόπο το ερώτημα ποιος είναι ο κύριος των εργοστασίων: ο καπιταλιστής ή οι εργάτες; Αν η απεργία με την κατάληψη του εργοστασίου θέτει επεισοδιακά αυτό το ερώτημα, η εργοστασιακή επιτροπή δίνει στο ίδιο αυτό ερώτημα μια οργανωμένη έκφραση».¹⁶

Η ανάγκη και τα δилήμματα σήμερα

Χρειάζεται σήμερα ένα τέτοιο «μεταβατικό» πρόγραμμα το κίνημα που πάλεψε και ξεφορτώθηκε τους Σαμαροβενιζέλους; Η απάντηση είναι ναι, για δυο λόγους. Γιατί δίνει συγκεκριμένη απάντηση στο πώς θα υλοποιηθούν οι ανάγκες και τα αιτήματα του κόσμου που βγήκε στο δρόμο και την απεργία τα προηγούμενα χρόνια. Για να γυρίσουν πίσω οι απολυμένοι, να πάρουμε πίσω μισθούς, συντάξεις, κοινωνικές υπηρεσίες και δικαιώματα δεν υπάρχει άλλος δρόμος από τις «μονομερείς ενέργειες»: τη διαγραφή του χρέους, τη ρίξη με το ευρώ και την ΕΕ, την κρατικοποίηση των τραπεζών και μεγάλων επιχειρήσεων με εργατικό έλεγχο.

Ένα τέτοιο πρόγραμμα γενικεύει τους αγώνες και τους δίνει την αυτοπεποίθηση που χρειάζονται για να αντιμετωπίσουν τις πιέσεις για «αυτοσυγκράτηση» και «ρεαλισμό» της Αριστεράς που διαχειρίζεται το αστικό κράτος και την κρίση του συστήματος.

Στη σύγχρονη πραγματικότητα είναι η γέφυρα ανάμεσα στις σημερινές διεκδικήσεις και το «σοσιαλιστικό πρόγραμμα της επανάστασης». Γιατί καταρχήν, έχει στη καρδιά του τη συλλογική δράση της εργατικής τάξης κι όχι τις αυταπάτες για την πολιτική της σημερινής αριστερής κυβέρνησης ή μιας ανριανής «πραγματικά αριστερής». Οι εργάτες με τα ταξικά τους όπλα, την απεργία, τη διαδή-

λωση, την κατάληψη, θα επιβάλλουν τη διαγραφή του χρέους, την κρατικοποίηση των τραπεζών, τη νομιμοποίηση των μεταναστών αδελφών τους. Ο εργατικός έλεγχος, «από τα κάτω» – που έγραφε ο Λένιν – είναι η απάντηση στους σημερινούς και ανριανούς εμβιασμούς της άρχουσας τάξης και των «θεσμών». Έτσι μπορεί να χτιστεί η δικιά τους εξουσία που θα αναμετρηθεί με την εξουσία των καπιταλιστών.

Δεν είναι δεδομένο ότι τα πράγματα θα πάρουν αυτή την κατεύθυνση. Η συνειδητή παρέμβαση των επαναστατών θα κρίνει σε κρίσιμο βαθμό την κατεύθυνση που θα πάρει η ταξική πάλη. Γι' αυτό το λόγο έχει σημασία η επιμονή στον αντικαπιταλισμό. Κανένα πρόγραμμα, καμιά ενωτική παρέμβαση στο κίνημα δεν είναι «αντικειμενικά» σε «σοσιαλιστική κατεύθυνση» αν δεν μεταφράζεται στη συνειδητή στράτευση των πιο προτοπόρων και μαχητικών τμημάτων της εργατικής τάξης στην πάλη για την σοσιαλιστική επανάσταση. ■

Σημειώσεις

1. Λέον Τρότσκι Η Θανάσιμη Αγώνια του Καπιταλισμού και το Πρόγραμμα της Τέταρτης Διεθνούς (Το Μεταβατικό Πρόγραμμα), εκδόσεις Αλλαγή, Αθήνα 1985. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.marxistbooks.gr/metavatikio_b.htm
2. K. Marx F. Engels, *Selected Works*, Volume One (1845-1859) <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1847/communist-league/1850-ad1.htm>
3. Καρλ Μαρξ, *Κριτική του Προγράμματος της Γκότα*, Σύγχρονη Εποχή 2008, σ.σ. 31-32.
4. Karl Marx, *Inaugural Address of the International Working Men's Association*, <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1864/10/27.htm>
5. Για τις Θέσεις του Απρίλη εκτός από το ίδιο το κείμενο (Σύγχρονη Εποχή 2012) βλέπε Τόνι Κλιφ, *Λένιν 1914-1917 Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ*, εκδ. Εργατική Δημοκρατία, κεφ. 7 Ο Λένιν επανεξετιάζει το κόμμα
6. August H Nimitz, *Lenin's Electoral Strategy*, Palgrave-McMillan 2014, τόμος I, σελ. 54.
7. Β. Ι. Λένιν, *Η Καταστροφή που μας απειλεί και πώς να την καταπολεμήσουμε*, εκδόσεις Προγκρές 1984, σελ. 36 και 38.
8. Pierre Broue, *The German Revolution 1917-1923*, Haymarket Books, Chicago 2006, σελ. 649.
9. *3η Διεθνής-Τα Τέσσερα Πρώτα Συνέδρια*, εκδόσεις Εργατική Πάλη, σελ. 269-270.
10. Αντόνιο Γκράμι, *Οι Θέσεις της Λυών – Η παλική κατάσταση και τα καθήκοντα του Κομμουνιστικού Κόμματος Ιταλίας*, Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο 2011, σ.σ. 55, 58, 59.
11. Γ. Δημητρόφ, *Ο Φασισμός*, Πορεία 1975, σελ. 125.
12. Δημητρόφ, *οπ. σελ.* 136
13. Για μια σύντομη παρουσίαση βλέπε Λ. Μπόλαρης, «Η Στροφή στα Λαϊκά Μέτωπα», *Σοσιαλισμός από τα Κάτω τεύχος 102* (Γενάρης-Φεβράριος 2014) <http://www.socialismfrombelow.gr/article.php?id=45>
14. *Writings of Leon Trotsky* (1934-35), Pathfinder2002, σελ. 41
15. *Writings of Leon Trotsky*, *οπ. σ.σ.* 21-32, <https://www.marxists.org/archive/trotsky/1934/06/paf.htm>
16. Τρότσκι, *Η Θανάσιμη Αγώνια*, *οπ.*

8 Γενάρη 2014, διαδήλωση ενάντια στην ελληνική προεδρία της ΕΕ.

Grexit: απειλή ή ευκαιρία;

Γενάρης 2002: Ο πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης και ο τότε διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας επιδεικνύουν, πανηγυρικά, το Ευρώ, που τίθεται σε κυκλοφορία στην Ελλάδα ταυτόχρονα με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Στις 19 Ιούνη του 2000 το Συμβούλιο των αρχηγών κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενέκρινε την ένταξη της Ελλάδας στη νέα Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Για την άρχουσα τάξη ήταν μια ιστορική ημέρα. Η Ελλάδα, γράφει ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης θα έπανε "να βρισκεται στο περιθώριο των εξελίξεων" και θα μπορούσε πλέον να συμμετέχει ισότιμα και ενεργά "στις ιστορικές ανακατατάξεις στην Ευρώπη".¹

Μια δεκαετία είχε περάσει από την ήττα της Ρωσίας στον Ψυχρό Πόλεμο. Στα Βαλκάνια, που με εξαίρεση την Ελλάδα βρίσκονταν από την εποχή της συμφωνίας της Γιάλτας στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας, ο αγώνα δρόμου ανάμεσα στους δυτικούς συμμάχους για τη μοιρασιά της λείας είχε ήδη παραδώσει τη Γιουγκοσλαβία στις φλόγες του εμφυλίου πολέμου. Στο Βελιγράδι κάπνιζαν ακόμα τα ερείπια των Νατοϊκών βομβαρδισμών. Τα γεράκια του πολέμου είχαν ολοκληρώσει το έργο τους.

Ο Σωτήρης Κοντογιάννης εξηγεί γιατί το εργατικό κίνημα μπορεί να βγει νικητής απέναντι στις απειλές των τραπεζιτών του Ευρώ.

Τώρα είχε έρθει η ώρα των ορνέων της αγοράς να κατασπαράξουν τα κουφάρια. Χάρη στην "επιτυχία" του Σημίτη, οι τραπεζίτες, οι επιχειρηματίες, οι χρηματιστές και οι κερδοσκοποί "μας" θα είχαν τώρα ένα δυνατό μαχαίρι στα χέρια τους: το σκληρό Ευρώ. Η Ελλάδα θα έπανε "να βρισκεται στο περιθώριο των εξελίξεων". Το πάρτι μόλις ξεκίναγε.

Σήμερα, δεκαπέντε χρόνια μετά, η κατάσταση μόνο πάρτι δεν θυμίζει. Οι τράπεζες έχουν μετατραπεί σε ζόμπι, το δημόσιο είναι βουτηγμένο στα χρέη, η παραγωγή έχει συρρικνωθεί στα επίπεδα της δεκαετίας του 1990 και η προοπτική της χρεοκοπίας και της εξώσεως από την ευρωζώνη κρέμεται απειλητικά πάνω από τη χώρα.

Πόσο πιθανό είναι ένα Grexit; Μπορούν πράγματι να μας πετάξουν έξω; Και τι συνέπειες θα έχει; Θα είναι "κόλαση", όπως λέει ο διάσημος νομπελίστας οικονομολόγος Πολ Κρούγκμαν;² Μας περιμένει ένας "δραχμαγεδών" - διηήφιος πληθωρισμός, απομόνωση της

χώρας από τις διεθνείς αγορές, ελλείψεις σε βασικά αγαθά και τριτοκοσμική ανέχεια; Ή μήπως, αντίθετα, η απαγκίστρωση της χώρας μας από το "σκληρό" Ευρώ και η επιστροφή στην εποχή των υποτιμήσεων είναι το κλειδί για την ανάπτυξη, όπως υποστηρίζουν οι θιασώτες της δραχμής; Ας τα πιάσουμε ένα-ένα.

Μπορούν να μας πετάξουν έξω από την Ευρωζώνη;

Η εύκολη απάντηση είναι "όχι". Νομικά, λένε πολλοί, δεν υπάρχει καμιά πρόβλεψη για την αποτομπή ενός κράτους μέλους. Και πράγματι δεν υπάρχει. "Τι μπορούν να κάνουν;", έγραφε τον Φλεβάρη ο Βόλφγκανγκ Μύνχαου στην εφημερίδα Financial Times, προτρέποντας τη νέα ελληνική κυβέρνηση να μην υποχωρήσει στις πιέσεις των δανειστών: "Δεν μπορούν να τη διώξουν από την Ευρωζώνη. Δεν έχουν τα νομικά μέσα για να το κάνουν. Ούτε μπορούν να την

πετάζουν έξω από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εξακολουθούν να χρειάζονται τη συγκατάθεσή της για κάθε αλλαγή στις συνθήκες ή κάθε πολιτική που απαιτεί ομοφωνία, όπως είναι για παράδειγμα η ανανέωση των κυρώσεων απέναντι στη Ρωσία".

Οι σχέσεις ανάμεσα στις χώρες, όμως – ακόμα και μέσα στην "πολιτισμένη" Ευρωπαϊκή Ένωση – δεν καθορίζονται από τα νομικά έγγραφα, το διεθνές δίκαιο και τους κανόνες. Ναι, νομικά δεν μπορούν να μας πετάξουν έξω. Μπορούν όμως να αναγκάσουν την Ελλάδα να αποχωρήσει "οικειοθελώς".

Οι εμπορικές τράπεζες, όπως είναι γνωστό, κρατάνε στα "θησαυροφυλάκια τους" μόνο ένα μικρό κομμάτι από τα χρήματα που έχουν στους λογαριασμούς τους οι καταθέτες. Το υπόλοιπο το επενδύουν σε τοποθετήσεις με υψηλότερο επιτόκιο – σε επιχειρηματικά και καταναλωτικά δάνεια, σε τίτλους του δημοσίου, σε ομόλογα επιχειρήσεων κλπ. Αν μια εμπορική τράπεζα χρειαστεί περισσότερα χρήματα από αυτά που έχει κρατήσει στο "θησαυροφυλάκιο" της, μπορεί, φυσιολογικά, να τα αντλήσει (με τη μορφή φτηνού βραχυπρόθεσμου δανείου) από την κεντρική τράπεζα, καταθέτοντας σαν εγγύηση τους τίτλους που έχει στα χέρια της. Η προϋπόθεση είναι να δεχτεί η κεντρική τράπεζα τα χρεόγραφα αυτά σαν εγγύηση.

Στις 7 Φλεβάρη, λίγα εικοσιτετράωρα μετά την νίκη του ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές, ο Μάριο Ντράγκι, ο διοικητής της ΕΚΤ, διαμήνυσε στη νέα ελληνική κυβέρνηση ότι "τα ελληνικά ομόλογα δεν είναι, προσωρινά, αποδεκτά ως εγγυήσεις για την παροχή ρευστότητας".³ Η ΕΚΤ συνεχίζει, είναι αλήθεια να στηρίζει, μέσω του "Εκτακτου Μηχανισμού" της Τράπεζας της Ελλάδας (του διαβόητου ELA), το ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Αλλά η ρευστότητα δίνεται κυριολεκτικά με το σταγονόμετρο. Στις 22 Απρίλη ο Ντράγκι αύξησε, για έκτη φορά μέσα στο χρόνο το ανώτατο όριο που επιτρέπεται να αντλήσει το ελληνικό τραπεζικό σύστημα από τον ELA κατά 1.5 δισε-

κατομμύριο – από τα 74 στα 75.5. Η αύξηση αυτή φτάνει τσίμα-τσίμα για να καλύψει τα λεφτά που το υπουργείο Οικονομικών στέλνει κάθε τόσο στο ΔΝΤ για να ξεπληρώσει τις δόσεις του πρώτου μνημονίου.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα βρίσκεται στα πρόθυρα της ασφυξίας: από τα 135 δισεκατομμύρια που βρίσκονται στους λογαριασμούς των καταθετών τα μισά (και πάνω) είναι "επενδεδυμένα" σε κόκκινα δάνεια: έχουν κάνει φτερά με άλλα λόγια. Τα υπόλοιπα είναι δεσμευμένα σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια του Δημοσίου. Τα ταμεία είναι άδεια. Αν ο Ντράγκι σφίξει λίγο ακόμα τις σπρόφιγγες της ρευστότητας το ελληνικό τραπεζικό σύστημα θα καταρρεύσει και η κυβέρνηση θα έχει πια μηδαμινό χώρο για ελιγμούς: το Grexit θα είναι σχεδόν η μοναδική της "επιλογή".

Θέλουν οι εταίροι μας να απαλλαγούν από το "βάρος" της Ελλάδας:

Η απάντηση είναι κατηγορηματικά όχι. Και ο λόγος είναι απλός: μια έξοδος της Ελλάδας θα οδηγήσει ολόκληρη την Ευρώπη "σε αχατογράφητα νερά", όπως δήλωσε χαρακτηριστικά στα τέλη Απρίλη ο ίδιος ο Ντράγκι. Η χρεοκοπία της Λήμαν Μπράδερς θα μοιάζει με λεπτομέρεια της ιστορίας μπροστά στον σεισμό που απειλεί να πυροδοτήσει ένα Grexit.

Πως θα αντιδράσουν οι "αγορές" αν εξαναγκαστεί η Ελλάδα να φύγει από το Ευρώ, αυτό κανένας δεν μπορεί να το προεξοφλήσει. Αν ανοίξει η πόρτα της εξόδου ποιος θα μπορεί να εγγυηθεί ότι δεν θα ακολουθήσουν, μετά την Ελλάδα και άλλες "προβληματικές" οικονομίες του Ευρωπαϊκού νότου – η Πορτογαλία ή ακόμα και η Ισπανία; Οι κερδοσκόποι, θα τρέξουν, σχεδόν με βεβαιότητα, να αποσύρουν τα κεφάλαιά τους αναζητώντας πιο ασφαλείς τοποθετήσεις για τα χρήματά τους.

Αλλά ακόμα και αν καταφέρουν με κάποιο μαγικό τρόπο οι ηγέτες της Ευ-

ρώπης να διασκεδάσουν τους φόβους των "αγορών" και να αποφύγουν μια ξαφνική και καταστροφική φυγή κεφαλαίων από την περιφέρεια, η ζημιά για την Ευρωζώνη θα είναι ανυπολόγιστη. Το Ευρώ θα έχει υποβιβαστεί από σκληρό, κοινό Ευρωπαϊκό νόμισμα σε έναν μηχανισμό σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Μια από τις βασικές φιλοδοξίες που οδήγησαν τους ηγέτες της Ευρώπης στο Ευρώ ήταν να αποκτήσουν ένα ισχυρό "αποθεματικό" νόμισμα ικανό να ανταγωνιστεί το δολάριο στις διεθνείς αγορές. Η αλήθεια είναι ότι – παρά τους φόβους που είχαν εκφράσει κατά καιρούς διάφοροι Αμερικανοί οικονομολόγοι για το μέλλον του δολαρίου⁴ – το σχέδιο έχει μέχρι σήμερα προχωρήσει ελάχιστα: το 1998, το δολάριο αντιπροσώπευε το 69% των διεθνών συναλλαγματικών αποθεμάτων, ενώ το μερίδιο του γερμανικού μάρκου και του γαλλικού φράγκου μαζί (που επρόκειτο να αντικατασταθούν από το Ευρώ) το 16%. Το 2014 το μερίδιο του δολαρίου είχε πέσει 3 μονάδες κάτω, ενώ το Ευρώ αντιπροσώπευε όλο και όλο το 22%.⁵ Η έξωση ενός κράτους-μέλους θα είναι όμως, σχεδόν σίγουρα, θανάσιμο πλήγμα για αυτό το φιλόδοξο σχέδιο.

Θα ήταν, όμως, λάθος να πιστέψει κανείς ότι οι ενδεχόμενες συνέπειες αποτελούν εγγύηση ότι οι εταίροι μας δεν πρόκειται ποτέ να μας εξαναγκάσουν σε ένα Grexit. Η ιστορία δείχνει ότι οι άρχουσες τάξεις και οι ηγέτες τους είναι ικανοί για τα πάντα όταν κινδυνεύουν τα συμφέροντά τους ή η θέση τους. Οι πόλεμοι, για να φέρουμε ένα προφανές παράδειγμα, έχουν πάντα τεράστιο κόστος – όχι μόνο σε πόνο και σε αίμα (που ίσως απασχολεί λίγο μόνο τις άρχουσες τάξεις) αλλά και σε κατεστραμμένες υποδομές, σε βομβαρδισμένα εργοστάσια και άδεια ταμεία. Αυτό όμως δεν εμπόδισε τους ηγέτες των μεγάλων χωρών της Ευρώπης να οδηγήσουν δυο φορές μέσα στον 20ο αιώνα την ανθρωπότητα στον παγκόσμιο πόλεμο.

Το τελευταίο πράγμα που θέλουν σήμερα οι ηγέτες της Ευρώπης είναι να φανούν υποχωρητικοί απέναντι σε μια κυβέρνηση που έχει έρθει στην εξουσία με τις ψήφους του εργατικού κινήματος. Το μπρα-ντε-φερ των διαπραγματεύσεων μπορεί πολύ εύκολα να καταλήξει σε ένα "ατύχημα" – παρά τη θέληση τόσο της μιας όσο και της άλλης πλευράς.

Συνάντηση του Τσίπρα με την Μέρκελ

Ο Βαρουφάκης χαιρετάει τον Σόιμπλε.

Μήπως συμφέρει, όμως, την Ελλάδα μια έξοδος από το Ευρώ;

Το ερώτημα είναι από την αρχή του κιόλας, λάθος. Δεν υπάρχει μια Ελλάδα, αλλά δυο. Από τη μια είναι η Ελλάδα των αφεντικών, των τραπεζιτών, των εφοπλιστών, των βιομηχάνων – της άρχουσας τάξης. Και από την άλλη η Ελλάδα των εργατών, των άνεργων, των συνταξιούχων, των φτωχών. Τα συμφέροντά τους είναι αντιδιαμετρικά αντίθετα. Και σε πείσμα των θεωριών που προωθούν ακόμα και κομμάτια της αριστεράς δεν υπάρχει κάποιο "εθνικό σχέδιο" που να μπορεί να γεφυρώσει αυτές τις διαφορές.

Η ένταξη στο Ευρώ ήταν στρατηγική επιλογή για την άρχουσα τάξη. Το "οικονομικό θαύμα" των πρώτων χρόνων της δεκαετίας του 2000 δεν θα είχε επιτευχθεί ποτέ χωρίς το Ευρώ. Χωρίς την ένταξη στην Ευρωζώνη η Ολυμπιάδα θα είχε γίνει το 2004 κατά πάσα πιθανότητα σε κάποια άλλη πρωτεύουσα του κόσμου. Χωρίς το "κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα" η Εθνική Τράπεζα δεν θα είχε εξαγοράσει ποτέ την τουρκική Finansbank: μάλλον το αντίστροφο θα είχε γίνει, να εξαγοράσει κάποια από τις μεγάλες τουρκικές τράπεζες κάποια ελληνική. Παρά την κρίση, που αντέστρεψε πολλές από αυτές τις "επιτυχίες", τα αφεντικά στην Ελλάδα δεν έχουν παραιτηθεί από τις φιλοδοξίες τους να παίζουν οικονομικά (και όχι μόνο) ηγετικό ρόλο στην περιοχή. Το Ευρώ είναι για αυτούς ένα όπλο και δεν θέλουν να το χάσουν.

Οι εργάτες και οι φτωχοί, αντίθετα, δεν κέρδισαν τίποτα από το Ευρώ. Η υπόσχεση της κυβέρνησης του Σημίτη ότι

το ισχυρό νόμισμα θα "θωράκιζε την ελληνική οικονομία απέναντι στις διεθνείς κρίσεις"⁶ αποδείχτηκε απάτη. Το Ευρώ δεν έσωσε την Ελλάδα από την λαίλαπα που κληροδότησε στην παγκόσμια οικονομία η κατάρρευση του Σεπτεμβρίου του 2008 της Λήμαν Μπράδερς.

Σήμερα πολλοί υποστηρίζουν ότι το Ευρώ όχι απλά δεν μας έσωσε από την κρίση αλλά, αντίθετα, είναι σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνο για την ένταση που πήρε η κρίση, από το 2010 και μετά στην Ελλάδα. Το σκληρό, κοινό νόμισμα, λέει ο Κώστας Λαπαβίτσας, καθηγητής οικονομικών Πανεπιστημίου του Λονδίνου και τώρα βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ, τίνανε στα ύψη την απόσταση που χώριζε τις πλούσιες οικονομίες της κεντρικής Ευρώπης από τον λιγότερο αναπτυγμένο νότο. Η μόνη λύση είναι η έξοδος από το Ευρώ που θα δώσει στην ελληνική οικονομία τη δυνατότητα, ύστερα από μια σύντομη περίοδο προσαρμογής, να βαδίσει ξανά στον δρόμο της ανάπτυξης.

Οι διακυμάνσεις στις ισοτιμίες των νομισμάτων παίζουν, σύμφωνα με τα επιχειρήδια της μακροοικονομίας, έναν εξισορροπητικό ρόλο στις σχέσεις ανάμεσα στις εθνικές οικονομίες. Τα νομίσματα των αδύναμων, μη ανταγωνιστικών χωρών που διατηρούν μεγάλα εμπορικά ελλείμματα (οι φτηνές εισαγωγές υπερσκελίζουν τις ακριβές εξαγωγές) τείνουν να υποτιμούνται στις διεθνείς αγορές. Αντίθετα οι ισοτιμίες των νομισμάτων των ισχυρών, αναπτυγμένων οικονομιών έχουν την τάση να ανεβαίνουν. Από το 1971 μέχρι την αντικατάστασή του από το Ευρώ το 1999 το γερμανικό μάρκο ανατιμήθηκε 166% έναντι του αμερικανικού δολαρίου. Η δραχμή, αντίθετα, την ίδια πάνω-κάτω περίοδο έχασε σχεδόν το 90% της αξίας της (σε

δολάρια). Η υποτίμηση μειώνει τις εισαγωγές (τα εισαγόμενα γίνονται ακριβότερα), αυξάνει τις εξαγωγές και αποκαθιστά "αόρατα" την ισορροπία στο εμπορικό ισοζύγιο. Το τίμημα αυτής της εξισορρόπησης το πληρώνουν φυσικά οι εργάτες και οι φτωχοί που δυσκολεύονται ολοένα και πιο πολύ να ζεσταθούν (το πετρέλαιο είναι εισαγόμενο στην Ελλάδα), να ντυθούν, να μετακινηθούν, να επισκευάσουν το σπίτι τους ή να σπουδάσουν τα παιδιά τους.

Το Ευρώ, λένε οι οπαδοί της επιστροφής στη δραχμή εμπόδιζε αυτή την αυτόματη λειτουργία της υποτίμησης. Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας έπεφτε και έπεφτε από το 2001 μέχρι το 2008. Το εμπορικό έλλειμμα μεγάλωνε συνεχώς. Όταν ξέσπασε η κρίση η ελληνική οικονομία ήταν τελείως αδύναμη για να αμυνθεί. Αυτό που χρειάζεται τώρα είναι να σπάσουμε αυτή την αγκύλωση, να επιστρέψουμε στο εθνικό νόμισμα και να το αφήσουμε να υποτιμηθεί. Η χαμένη μας ανταγωνιστικότητα θα ανακτηθεί και η οικονομία θα πάρει γρήγορα ξανά μπροστά.⁷

Δραχμαγεδών

Υπάρχουν δυο βασικά προβλήματα με αυτή την προσέγγιση. Πρώτον υποτιμάει το μέγεθος της κρίσης. Το ίδιο το ΔΝΤ στην τελευταία του έκθεση για την κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας ζωγραφίζει με μελανά χρώματα τις προοπτικές. Όπως γράφει ο Αλεξ Καλλίνικος, "Η μελέτη... υποστηρίζει ότι η χρηματοοικονομική κρίση έχει δημιουργήσει μόνιμη ζημιά στην παγκόσμια ανάπτυξη... Η μελέτη παρακολουθεί την ανάπτυξη του δυνητικά παραγομένου προϊόντος. Με τον όρο αυτό εννοεί το ύψος της παραγωγής που μπορεί να επιτευχθεί χωρίς να προκληθεί αύξηση του πληθωρισμού. Προβλέπει ότι στις αναπτυγμένες οικονομίες η ανάπτυξη του δυνητικά παραγομένου προϊόντος με δυσκολία μπορεί να σηκωθεί από ένα μέσο όρο 1.3% στα χρόνια 2008-14 σε 1.6% την πενταετία 2015-20. Είναι ένα ποσοστό χαμηλότερο από το 2.25% της περιόδου 2001-7."⁸

Η Ελλάδα είναι η κορυφή του παγόβουνου, όχι η εξαίρεση. Το πραγματικό πρόβλημα είναι η κρίση και όχι οι ελληνικές "ιδιαιτερότητες" – η χαμηλή παραγωγικότητα ή το άκαμπο νόμισμα. Είναι ουτοπία να πιστεύει κανείς, μέσα σε αυτές τις συνθήκες ότι η ελληνική οικονομία θα καταφέρει να μπει και πάλι στο δρόμο της ανάκαμψης, απλά και μό-

“Οι άνθρωποι πάνω από τις τράπεζες, τις αγορές και το κέρδος”, γράφει η πικέτα του διαδηλωτή.

νο επειδή θα έχει αφήσει το νόμισμά της να υποτιμηθεί. Άλλωστε το ίδιο το Ευρώ έχει πάρει εδώ και ένα περίπου χρόνο την κατηφόρα σε σχέση με το δολάριο – αλλά αυτή η υποτίμηση δεν έχει φέρει καμιά ανάπτυξη.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα, όμως, αυτής της άποψης είναι ότι εναποθέτει τις ελπίδες των εργατών και των φτωχών στη βελτίωση της “υγείας” του ίδιου του συστήματος. Αλλά ακόμα και αν έρθει τελικά κάποια στιγμή η ανάκαμψη οι καπιταλιστές δεν πρόκειται να τρέξουν να μοιραστούν τα κέρδη τους με τους εργάτες.

Η έξοδος από το Ευρώ είναι ένα από τα βασικά σημεία του αντικαπιταλιστικού προγράμματος που έχει προτείνει η ΑΝΤΑΡΣΥΑ. Αυτή η έξοδος, όμως, δεν εντάσσεται σε κάποιο σχέδιο “φιλεργατικής”, “φιλολαϊκής” – τα κοσμητικά επίθετα δεν έχουν σημασία – ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας. Το αντικαπιταλιστικό πρόγραμμα έχει σαν στόχο τη σύγκρουση, τη ρήξη με τους καπιταλιστές και τους μηχανισμούς τους. Δεν θέλουμε στη θέση του Ντόρακι έναν Έλληνα τραπεζίτη, έναν νέο Παπαδήμο: θέλουμε να πάρει τον έλεγχο του νομίσματος η ίδια η εργατική τάξη. Το κλειδί του αντικαπιταλιστικού προγράμματος είναι ο εργατικός έλεγχος.

Οι “αγορές” και οι “εταίροι” μας στην ΕΕ θα κάνουν ό, τι μπορούν για να μετατρέψουν την Ελλάδα σε κόλαση, αν αποφασίσουμε να διαγράψουμε το δη-

μόσιο χρέος, να απαλλοτριώσουμε τις τράπεζες και τις μεγάλες επιχειρήσεις και να φύγουμε από το Ευρώ και την ΕΕ, όπως προτείνει η ΑΝΤΑΡΣΥΑ. Οι κερδοσκοπικοί θα τρέξουν να σηκώσουν και το τελευταίο Ευρώ από τις ελληνικές τράπεζες. Τα υπουργεία Εξωτερικών θα εκδώσουν “ταξιδιωτικές οδηγίες” που θα αποτρέπουν στους πολίτες τους να έρθουν για τουρισμό στην Ελλάδα. Οι πολυεθνικές θα σταματήσουν να μας πουλάνε καύσιμα, ανταλλακτικά και φάρμακα. Οι ΗΠΑ “χρειάστηκαν” μισό αιώνα για να συγχωρήσουν την Κούβα για την ανατροπή του φιλοαμερικανικού καθεστώτος του δικτάτορα Μπατίστα. Οι “θεομοί” δεν πρόκειται να είναι ούτε ένα χιλιοστό πιο ευγενικοί απέναντί μας, αν έρθουμε σε σύγκρουση μαζί τους.

Μπορούμε να βγούμε νικητές από μια τέτοια αναμέτρηση; Η απάντηση είναι κατηγορηματικά ναι. Αυτή η αισιοδοξία μας δεν στηρίζεται σε κάποια φανταστική ή πραγματική υπεροχή του οικονομικού μας προγράμματος. Στηρίζεται στην αλληλεγγύη των εργατικών τάξεων στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Δεν τρέφουμε αυταπάτες για τις δυνατότητες ανάπτυξης ενός καλύτερου, πιο ανθρώπινου καπιταλισμού στην Ελλάδα που δεν θα επηρεάζεται από την παγκόσμια κρίση. Ούτε πιστεύουμε ότι μπορούμε να την μετατρέψουμε σε έναν σοσιαλιστικό παράδεισο, σε μια απομονωμένη νησίδα εργατικής δημοκρατίας

μέσα στον ωκεανό της αθλιότητας του καπιταλισμού. Η Ελλάδα, όμως, μπορεί να γίνει ο αδύνατος κρίκος ενός σάπιου συστήματος που δεν έχει να προσφέρει πλέον στην ανθρωπότητα τίποτα άλλο πέρα από κρίσεις, φτώχεια, ρατσισμό και πολέμους.

Οι άρχουσες τάξεις θα προσπαθήσουν να κάνουν τις απειλές τους για “δραχμαγεδών” πραγματικότητα. Αλλά για να το κάνουν αυτό θα πρέπει να ρισκάρουν μια ανοιχτή αναμέτρηση με τις δικές τους εργατικές τάξεις. Και αυτό το “όπλο” είναι ακαταμάχητο. ■

Σημειώσεις

1. Κώστας Σημίτης, “Πολιτική για μια δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004”, σελ 169.
2. Καθημερινή 17.4.2015, “Πολ Κρούγκμαν: Κόλαση για την Ελλάδα ένα ενδεχόμενο grexit”
3. Καθημερινή, 8.2.2015, “Στο Ναδίρ των 147 δις Ευρώ υποχώρησε το σύνολο των καταθέσεων τον Ιανουάριο”
4. Ο Άλαν Γκρόνσπαν, ο πρώην διοικητής της FED (της Κεντρικής Τράπεζας των ΗΠΑ) είχε εκτιμήσει ότι μέχρι το 2020 το Ευρώ θα είχε καταφέρει να υποσκελίσει το δολάριο. Οι φόβοι του δεν έχουν μέχρι τώρα επιβεβαιωθεί.
5. Πίνακες και διαγράμματα για τα μερίδια των νομισμάτων στα συναλλαγματικά αποθέματα μπορεί να βρει κανείς στην Wikipedia, στο λήμμα “Reserve currencies”. Τα στοιχεία προέρχονται από τις μελέτες της ΕΚΤ.
6. Κώστας Σημίτης, σελ 169.
7. Μια περιεκτική, συνοπτική περιγραφή των απόψεων του Λαπαβίτσα υπάρχει στο http://costaslapavitsas.blogspot.gr/2013/01/blog-post_20.html
8. Εργατική Αλληλεγγύη Νο 1170, σελ 2: Η παγκόσμια οικονομία σέρνεται.

Ο Σεραφεΐμ Ρίζος, δάσκαλος στα Χανιά, σπάει τα τηλεοπτικά στερεότυπα και γράφει για τις πραγματικές αιτίες της βίας στο σχολείο.

Το “μπούλινγκ” και η εκπαίδευση στα χρόνια των Μνημονίων

Κατά τη διάρκεια της αναζήτησης αλλά και μετά την επιβεβαίωση του τραγικού θανάτου του φοιτητή της Γαλατοκομικής Σχολής, Βαγγέλη Γιακουμάκη, υπήρξε μια υστερική προσπάθεια εκμετάλλευσης της υπόθεσης από τα κόμματα της δεξιάς αντιπολίτευσης και τους βαρόνους των ΜΜΕ που στόχευε ενάντια στη νεολαία.

Το μπούλινγκ, ο ομαδικός ή ατομικός εκφοβισμός, παρουσιάστηκε ως η νέα μάστιγα που απειλεί κάθε σπίτι. Τα σχολεία και οι χώροι της νεολαίας μετατράπηκαν σε χώρους άσκησης ανεξέλεγκτης και αναίτιας βίας, καθώς και χώρους «καλά κρυμμένων, ένοχων μυστικών». Κάθε λογής «ειδικοί» και εκπρόσωποι ΜΚΟ γέμισαν τα τηλεπαράθυρα μιλώντας για την τεράστια έκταση που έχει πάρει η ενδοσχολική βία. Ένα τόξο υποκρισίας που ξεκινά από τηλεπερσόνες όπως η Αννίτα Πάνια έως το ΠΑΣΟΚ ή ακόμα και τη Χρυσή Αυγή κήρυξαν πόλεμο στο μπούλινγκ.

Όλος αυτός ο τηλεοπτικός και πολιτικός όχλος, προσπαθεί να κατασκευάσει έναν φανταστικό κόσμο βίας όπου ακόμη και το κάθε παιδικό πείραγμα μπορεί να οδηγήσει σε τραυματισμό, αυτοκτονία ή να επιφέρει ανεπανόρθωτα τραύματα στον ψυχικό κόσμο των παιδιών και των εφήβων. Επιχειρούν το στιγματισμό της νεολαίας και της εργατικής οικογένειας ως υπεύθυνες γι’ αυτή τη βία και χρησιμοποιούν το αίμα ενός νεκρού νέου ανθρώπου ως κολυμβήθρα του Σιλβάμ για το δικό τους εξιγισμό. Προσπαθούν να μας κάνουν να ξεχάσουμε πόσες αυτοκτονίες έχουν προκαλέσει τα μνημόνια. Να θολώσουν το τοπίο για το ποιος είναι αυτός που κατέχει το μονοπώλιο της βίας σε αυτό το σύστημα. Να εκμηδενίσουν στα μάτια της πλειοψηφίας τη φασιστική βία. Να επιβάλλουν ως φυσιολογικό τον ανθρωποφάγο ανταγωνισμό που, στο όνομα της

τηλεθέασης και του κέρδους, παράγει σκουπίδια τηλεοπτικού μπούλινγκ.

Νόμος, τάξη, σκοταδισμός και κέρδη

Η στάση τους όμως δεν κινείται απλά στη σφαίρα των ιδεών. Ο θάνατος του Βαγγέλη είναι μια πρώτη τάξεως ευκαιρία για όλους αυτούς να επιχειρήσουν έναν ακόμη μεγαλύτερο και στενότερο έλεγχο της νεολαίας. Το φάντασμα του Δεκέμβρη του 2008 βρίσκεται ακόμη εκεί και τους στοιχειώνει. Η μεγαλύτερη αστυνόμευση των σχολείων, η θέσπιση νόμων που ποινικοποιούν το μπούλινγκ, σε συνδυασμό με τον αφηρημένο ορισμό του τι μπορεί να θεωρηθεί μπούλινγκ, δίνουν τέτοιες δυνατότητες. Ο εισαγγελέας δεν θα στέλνεται στο σχολείο μόνο όταν έχει κατάληψη, αλλά και στον κάθε πιθανό έντονο εφηβικό κανγά. Χρησιμοποιούν το φόβο προκειμένου να εξασφαλίσουν την ευρύτερη δυνατή κοινωνική συναίνεση σε αστυνομικού χαρακτήρα μέτρα και σε μεγαλύτερη αυταρχικοποίηση των κανονισμών λειτουργίας, που στο όνομα της «ασφάλειας με κάθε κόστος», θα περιστέλλουν τις όποιες ελευθερίες έχουν απομείνει σε παιδιά και εκπαιδευτικούς στο σχολείο των μνημονίων.

Οι εκπαιδευτικοί βέβαια δεν μένουν στο απυρόβλητο σε μια τέτοια διαδικασία. Χωρίς να κατονομαστούν, ζωγραφίζονται ως συνένοχοι ή στην καλύτερη περίπτωση ανίκανοι να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο. Η αξιολόγηση, παρά την ηχηρή ήττα που υπέστη, παραμένει μόνη επιβίωση στο στόμα κάθε νεοφιλελεύθερου.

Όταν το σχολείο θεωρείται ανίκανο να αντιμετωπίσει μια αυξανόμενη βία στο εσωτερικό του, ανοίγει η πόρτα στην αντικατάσταση του εκπαιδευτικού, από διαφόρων ειδών «ειδικούς», είτε αστυνομικούς που παραδίδουν σεμινάρια «επιμόρφωσης», είτε εκπρόσωπους

ΜΚΟ κλπ. Δημιουργείται έτσι ένα ακόμη πεδίο για την μεγαλύτερη κατάτμηση της εκπαίδευσης ως ενιαία διαδικασία και την αντικατάστασή της με μια σειρά προγράμματα, ασύνδετα μεταξύ τους, με στόχο την απόκτηση δεξιοτήτων και την αφομοίωση συμπεριφορών.

Πίσω από αυτά τα προγράμματα δημιουργείται για μια ακόμη φορά χώρος για κάθε λογής χορηγούς. Είναι χαρακτηριστικό ότι η εταιρεία στοιχημάτων Stoiximan χρηματοδοτεί προγράμματα για τις επιπτώσεις του σχολικού εκφοβισμού, που εκπονούνται από το Πανεπιστήμιο Κρήτης και εφαρμόζονται στα σχολεία του Ρεθύμνου.

Δεν είναι όμως τα δημοκρατικά δικαιώματα το αποκλειστικό θύμα όταν η εκπαίδευση λειτουργεί με όρους καθεστώτος έκτακτης ανάγκης. Η γνώση και η επιστημονική προσέγγιση στην ερμηνεία των κοινωνικών, θεωρητικών ακόμη και φυσικών φαινομένων είναι το επόμενο.

Χαρακτηριστική ήταν η εγκύκλιος που έστειλε το Υπουργείο στα σχολεία για την «αντιμετώπιση» της τελευταίας έκλειψης ήλιου. Αντί να ειδοωθεί ως μιας πρώτης τάξεως ευκαιρία ώστε να προωθηθεί μια προσπάθεια παρατήρησης και εξήγησης ενός όχι και τόσο συχνού φαινομένου, απαγορεύτηκε κατά τη διάρκεια της έκλειψης και για όσο αυτή κρατούσε, σε όλα τα παιδιά να βρίσκονται σε εξωτερικούς χώρους. Εκδρομές ακυρώθηκαν, προγράμματα αναπροσαρμόστηκαν. Αυτό οδήγησε σε ορισμένες περιπτώσεις σε παράλογες αντιμετώπισεις καλλιέργειας κλίματος φόβου απέναντι στο φυσικό φαινόμενο, που θύμιζαν μάλλον μεσαιωνικές παρά σύγχρονες αντιμετώπισεις. Η κυβέρνηση της ρεφορμιστικής αριστεράς μην τολμώντας να τσακίσει αποφασιστικά το κλίμα της εργοδοτικής τρομοκρατίας που επικρατούσε στα σχολεία κατέληξε στην επανάλληψη παραλογισμών.

Ανεξέλεγκτη βία;

Άμεσες είναι οι αναλογίες στα ζητήματα συμπεριφοράς, συμβίωσης, σχέσεων, κοινωνικότητας. Τα ζητήματα αυτά είναι πιο σύνθετα και πιο ευαίσθητα. Πόσο δε μάλλον το ζήτημα της βίας στο χώρο του σχολείου. Η αντιμετώπισή του κάτω από το καθεστώς των πιέσεων των αστών θα είναι καταστροφική. Η ποινικοποίηση και η εξάμηνη φυλάκιση που προωθεί η κυβέρνηση για το μπουλινγκ δεν πρόκειται να λύσει κανένα πρόβλημα, όπως καμιά ποινικοποίηση και κλιμάκωση της καταστολής ενάντια στη νεολαία δεν έλυσε ποτέ. Ένας τέτοιος προσανατολισμός είναι μια τεράστια υποχώρηση για την αριστερά.

Η συζήτηση πάνω στο ζήτημα της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού ως του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίο ασκείται αυτή, είναι σχετικά πρόσφατη, αλλά πλέον είναι μια ανοιγμένη συζήτηση (κυρίως στον εκπαιδευτικό χώρο) και αυτό από μόνο του είναι ένα θετικό γεγονός. Η αριστερά δεν πρέπει να την προσπεράσει. Πρώτο γιατί δεν μπορεί να αφήνεται αυτή η συζήτηση στις τηλεπερσόνες και τους φασιότες. Δεύτερο γιατί μπορεί να δημιουργήσει τη δυνατότητα να αποφευχθούν τραγικά περιστατικά. Και τρίτο γιατί αν αυτή η συζήτηση γίνει με ειλικρινείς όρους, κοινωνικούς, πολιτικούς και επιστημονικούς προσθέτει στην κριτική του εκπαιδευτικού συστήματος στον καπιταλισμό αλλά και συνολικότερα στον ίδιο τον καπιταλισμό.

Στο χώρο του σχολείου, αλλά και γενικότερα στις σχέσεις της νεολαίας, υπάρχει βία και είναι διαδεδομένη. Αν χρησιμοποιήσουμε μια έρευνα του 2010¹ που έγινε σε αρκετά μεγάλο δείγμα παιδιών φαίνεται ότι ένα 8,5% των παιδιών αναφέρει ότι έχει υπάρξει θύμα εκφοβισμού τουλάχιστον 2 με 3 φορές το μήνα, ενώ ένα 15,8% εκφοβίζει άλλους με την ίδια συχνότητα. Από την άλλη ένα 3,1% των εφήβων έχει υπάρξει τόσο θύτης

όσο και θύμα.

Οι τρόποι εκφοβισμού που αναφέρονται συχνότερα, στη συγκεκριμένη έρευνα, από τους εφήβους που τον υφίστανται είναι τα λεκτικά πειράγματα (5,5%), τα πειράγματα/ χειρονομίες σεξουαλικού περιεχομένου (4,4%), η διάδοση ψεμάτων και φημών (3,7%) και τα πειράγματα/ενοχλήσεις μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή και κινητού τηλεφώνου (3,3%). Σε χαμηλότερα ποσοστά αναφέρονται, ο αποκλεισμός από παρέες και κοινές δραστηριότητες, η χρήση σωματικής βίας και οι άσχημοι χαρακτηρισμοί για την εθνικότητα και τη θρησκεία των θυμάτων. Από την άλλη, και πάντα σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα, 15,9% των εφήβων έχει πιαστεί άγρια στα χέρια τουλάχιστον τρεις φορές μέσα στην τελευταία χρονιά από τη στιγμή που έγινε η έρευνα.

Πέρα από τις υστερίες φαίνεται ότι η βία που υπάρχει δεν είναι ανεξέλεγκτη και παίρνει συγκεκριμένες μορφές. Επίσης έχει συγκεκριμένες πηγές από τις οποίες αντλεί «έμπνευση». Ο άκρατος ανταγωνισμός, ο ρατσισμός, η ισλαμοφοβία, ο σεξισμός αποτελούν τις δεξαμενές της ενδοσχολικής βίας. Η ομοφοβία είναι επίσης μια τεράστια δεξαμενή. Χρειάζεται ίσως ειδική μνεία σε αυτή γιατί είναι εξεφανισμένη ακόμη και από τις περισσότερες έρευνες που αφορούν στην ενδοσχολική βία. Όλοι όμως ξέρουμε ότι οι πιθανότητες για παράδειγμα που έχει ένα αγόρι να αντιμετωπίσει παρενοχλήσεις για τον σεξουαλικό προσανατολισμό του, αν η συμπεριφορά του θεωρηθεί «θηλυπρεπής», ή αντίστοιχα ενός κοριτσιού «ανδροπρεπής», είναι μεγάλες.

Η συγκεκριμενοποίηση της βίας σημαίνει ότι υπάρχουν δυνατότητες να αντιμετωπιστεί. Πολλές φορές η χρήση του όρου μπουλινγκ – εκφοβισμός μάλλον συσκοτίζει παρά διαφωτίζει προς αυτή την κατεύθυνση. Τσουβαλιάζει κά-

τω από μια γενική ταμπέλα, αντί να κατονομάζει περιστατικά βίας που έχουν διαφορετικό περιεχόμενο έκφρασης. Ο Βαγγέλης Γιακουμάκης υπήρξε θύμα της μη εναρμόνισής του με το πρότυπο του “μάτσο κρητικού άντρα” και όχι γενικώς του μπουλινγκ. Με αυτό τον τρόπο απορρέουν οι αιτίες εμφάνισης των βίαιων περιστατικών και δυσχεραίνεται η όποια προσπάθεια αντιμετώπισής της. Οι αντιλήψεις που επικρατούν στους ιθύνοντες κύκλους του Παρατηρητηρίου για την Προώθηση της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού που ιδρύθηκε το 2012, αντιμετωπίζουν την ενδοσχολική βία ως προϊόν ιδιαίτερων προϋπαρχόντων ψυχολογικών ή ακόμη και πολιτιστικών χαρακτηριστικών μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων, που ωθούν εκ των προτέρων στη διεκδίκηση ρόλων κυρίαρχου και κυριαρχούμενου και μοιραία οδηγούν στη σύγκρουση.² Οι αιτίες ανάγονται στο οικογενειακό περιβάλλον, την αυταρχικότητα ή όχι των γονέων, την εικόνα που έχουν για την εξωτερική τους εμφάνιση ή τη σωματική τους υγεία κλπ. Οι προτάσεις αντιμετώπισης που προτείνουν, περιέχουν κατά βάση την παρότρυνση των θυμάτων να μιλήσουν ή συμβολικές δραστηριότητες και συζητήσεις εντός τάξης.

Βία με αιτία

Η ενδοσχολική βία δεν είναι μια ξεχωριστή μορφή βίας. Αποτελεί την έκφραση στο χώρο του σχολείου, της βίας που βιώνεται από εκατομμύρια ανθρώπους καθημερινά. Η εκπαίδευση στον καπιταλισμό έχει δύο κύριες λειτουργίες. Από τη μια συμβάλλει με αποφασιστικό τρόπο στην αναπαραγωγή των τάξεων. Από την άλλη εξασφαλίζει ότι η αναπαραγωγή της εργατικής τάξης θα γίνει με όρους καταπιεζόμενης τάξης. Ότι θα έχει δηλαδή ενσωματώσει την ιδεολογία, τις αξίες, την πειθαρχία, τους κανόνες συμπεριφοράς που ταιριάζουν στη θέση της μέσα στον καπιταλισμό. Αυτές δηλαδή που επιβάλλει η ηγεμονία της αστικής τάξης.

Γι' αυτό αναπαράγει στη λειτουργία της, τη δομή και το περιεχόμενό της το σύνολο των διαρρέσεων και των διακρίσεων που υπάρχουν στον καπιταλισμό. Τα παχύσαρκα κορίτσια γίνονται αντικείμενο πειραγμάτων σε πολύ συχνότερο βαθμό σε σχέση με τα κορίτσια που παρουσιάζουν φυσιολογικό ή χαμηλότερο από το φυσιολογικό βάρος. Κάτι αντίστοιχο δεν ισχύει για τα παχύσαρκα αγόρια, τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό.³

Η αντιστοίχιση με τα πρότυπα ομορφιάς των λιπόσαρκων μοντέλων που φτιάχνονται από τη βιομηχανία μόδας είναι άμεση.

Τα παιδιά αναπαράγουν τα ρατσιστικά στερεότυπα που έχουν κατασκευαστεί εκτός σχολείου, δεν εφευρίσκουν δικά τους, όταν για παράδειγμα χρησιμοποιούν ως υποτιμητική βρισιά την διαφορετική εθνικότητα κάποιου. Όταν μαθητές αναρτούν στο διαδικτυο βίντεο με προσωπικές στιγμές των συμμαθητών τους ή το μάθημα που έχουν κρυφά βιντεοσκοπήσει δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να αναπαράγουν την κουλτούρα των ριάλιτι σόου των καναλαρχών.

Ο τρόπος λειτουργίας του σχολείου στον καπιταλισμό αποτελεί θερμοκήπιο αναπαραγωγής της βίας καλλιεργώντας λογικές επικράτησης του ισχυρού και διαμορφώνοντας το αντίστοιχο ψυχολογικό κλίμα. Το «σχολείο φυλακή», για να χρησιμοποιήσουμε ένα παλιό σύνθημα, αντανάκλα τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων στον καπιταλισμό επιβάλλοντας έναν ακραίο ανταγωνισμό και εξατομικοποίηση στους μαθητές. Οι πανελλαδικές εξετάσεις, η βαθμολογία αξιολόγησης, τα ατελείωτα τεστ, αλλά ακόμη και πιο παιγνιώδεις τεχνικές ανάδειξης του «μαθητή του μήνα» μέσω ενός συστήματος συλλογής μπόνους έχουν δημιουργήσει ένα εξαιρετικά στρεσογόνο κλίμα. Οι όποιες συλλογικές μορφές διδασκαλίας είτε παραμένουν περιθωριακές είτε ακυρώνονται μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο. 4 στα 5 παιδιά αντιμετωπίζουν καταστάσεις άγχους.⁴

Αν και εμφανίζεται ότι είναι ένα σχολείο ίσων ευκαιριών, ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένη η μάθηση ευνοεί τα παιδιά που έχουν έρθει σε επαφή με τις αφηρημένες γνωστικές έννοιες πριν από αυτό. Έτσι πολλά από τα παιδιά ενός μεγάλου τμήματος της εργατικής τάξης και των φτωχών λαϊκών στρωμάτων γίνονται τα λιγότερο ευνοημένα πριν καν δεχτούν τον «πρώτο αγιασμό». Τα παιδιά αυτά είναι περισσότερο εκτεθειμένα στη σχολική αποτυχία, την περιθωριοποίηση και την εγκατάλειψη του σχολείου. Είναι τα πρώτα που έρχονται αντιμέτωπα με ένα μέλλον ανασφάλειας, ανεργίας, απόρριψης, περιθωριοποίησης. Οι περικοπές, τα κλεισίματα, οι συγχωνεύσεις των τελευταίων χρόνων τα έχουν αποστερήσει από τις όποιες υποστηρικτικές δομές. Η φτώχεια έχει διαλύσει σε μεγάλο βαθμό ακόμη και τη δυνατότητα της οικογενειακής στήριξης. Δεν είναι τυχαίο ότι πολλά από αυτά πρωταγωνιστούν σε περιστατικά βίας.

Η σεξουαλική αγωγή, στο ελληνικό σχολείο, είναι στην ουσία ανύπαρκτη και περιορίζεται σε προαιρετικά προγράμματα που μπροστά στο κυνήγι της επιτυχίας φαντάζουν πολυτέλειες. Ακόμη όμως και σε αυτά τα προγράμματα, πολλές φορές, η εκκίνηση για να μιλήσει κανείς για το σεξ στους έφηβους δεν είναι οι ορμές τους, οι εμπειρίες τους, η κοινωνικότητα, η ευχαρίστηση, η αγάπη αλλά η υγιεινή και ο κίνδυνος των νοσημάτων που το συνοδεύουν. Η ομοφυλοφιλία ως σεξουαλική έκφραση είναι πλήρως εξοβελισμένη.

Οι αιτίες όμως δεν περιορίζονται μόνο στον τρόπο λειτουργίας του σχολείου. Άνοθεν πολιτικές παρεμβάσεις έχουν συμβάλει στην καλλιέργεια διακρίσεων. Οι αρνήσεις εγγραφής παιδιών μεταναστών χωρίς χαρτιά στη δεκαετία του '90, οι χρόνιες διακρίσεις εις βάρος των παιδιών της μειονότητας, των Ρομά,⁵ οι παρεμβάσεις ακροδεξιών ενάντια στο να κρατήσουν τη σημαία στις παρελάσεις αριστούχοι μαθητές με καταγωγή από άλλες χώρες έπαιξαν από την αρχή ρόλο στη διαμόρφωση κλίματος διαχωρισμού και διακρίσεων στην εκπαίδευση. Πατώντας σε αυτό το έδαφος η άνοδος της Χρυσής Αυγής και η πρόσβασή της στα σχολεία το τελευταίο διάστημα αύξησε τα περιστατικά βίας ενάντια σε μετανάστες, ομοφυλόφιλους κλπ.

Κινηματική η λύση

Τα κινήματα στο χώρο της εκπαίδευσης αποτέλεσαν παράγοντα ανάσχεσης της βίας προβάλλοντας την αξία της συλλογικής διεκδίκησης απέναντι στην απελπισία της εξατομικοποίησης. Οι εκπαιδευτικοί υπεράσπισαν τις μειονότητες αρνούμενοι να πειθαρχήσουν στον αποκλεισμό τους. Από αυτή την αφετηρία χρειάζεται να ξεκινήσει η όποια προσπάθεια αντιμετώπισης της βίας στο σχολείο. Κάτι τέτοιο απαιτεί αμφισβήτηση του πλαισίου μέσα στο οποίο εκδηλώνεται η βία, διαφορετικά είναι μια ημιτελής προσπάθεια. Χρειάζεται η επαναδιεκδίκηση του σχολείου ως ενός χώρου συλλογικότητας.

Η επαναφορά της δημοκρατίας και η διεκδίκηση μιας πραγματικής παιδαγωγικής ελευθερίας μέσα στη σχολική κοινότητα αποτελούν κλειδί για την αντιστροφή του κλίματος ανθρωποφαγίας του σχολείου στον καπιταλισμό. Η δημοκρατία όμως δεν μπορεί να περιοριστεί απλά σε κάποιες περιορισμένες κινήσεις εκλογής διευθυντών και προϊσταμένων όταν αυτοί μάλιστα διατηρούν το

ρόλο του γενικού τοποτηρητή και οικονομικού μάντζερ που τους έδωσαν οι προηγούμενες κυβερνήσεις.

Δημοκρατία σημαίνει κατάργηση του «νέου σχολείου» των κλημονίων όχι απλά κάποιων πτυχών του νόμου Διαμαντοπούλου. Γενναία χρηματοδότηση της παιδείας. Κατάργηση των πανελλαδικών εξετάσεων και του εξετασιοκεντρικού συστήματος, της βαθμολογίας και της αναπαραγωγής όλων των διακρίσεων. Άνοιγμα των σχολείων που έκλεισαν. Απαιτούνται μαζικοί διορισμοί εκπαιδευτικών ώστε να ξαναλειτουργήσουν τάξεις ένταξης για τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες και ταίξεις υποδοχής για τα παιδιά των μεταναστών. Απαιτείται πνεύμα ουσιαστικής σύγκρουσης με το σύνολο των στερεοτύπων και διακρίσεων, όχι «ανοχή» σε κάποιες «διαφορετικότητες». Άμεση αλλαγή των αναλυτικών προγραμμάτων, κατάργηση μαθημάτων (αρχαία, θρησκευτικά που εξορισμού αποκλείουν) και αντικατάστασή τους με διαφορετικά αντικείμενα. Διορισμοί εξειδικευμένου προσωπικού (ψυχολόγοι κλπ) για την αντιμετώπιση αντίστοιχων προβλημάτων.

Το αντιφασιστικό κίνημα έχει να παίξει σημαντικό ρόλο. Η γενίκευση και το άπλωμα αντιφασιστικών πρωτοβουλιών για την πλήρη εκρίζωση των φασιστών είναι απαραίτητη.

Η ανάπτυξη ανατρεπτικού κινήματος για τη διεκδίκηση όλων αυτών για τη διεκδίκηση ενός σχολείου ενιαίου, πολυτεχνικού θα δώσει ευκαιρίες ανάπτυξης νέων παιδαγωγικών αντιλήψεων και μορφών όσο και νέων σχέσεων μεταξύ μαθητών – εκπαιδευτικών και μαθητών μεταξύ τους. ■

Σημειώσεις

1. Κοκκέβη Α, Σταύρου Μ, Φωτίου Α, Καναβού Ε «Εφηβοί και βία» πανελλήνια έρευνα στους μαθητές 2010 <http://tinyurl.com/lcbaoze>
Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουν και άλλες έρευνες. Ενδεικτικά: <http://tinyurl.com/krgxg7o>
Αν και υπάρχουν ερωτηματικά ως προς πιστότητα αυτών των ερευνών και ως προς τη μέθοδο συλλογής των στοιχείων, τις χρησιμοποιούμε προκειμένου να υπάρξει κοινή βάση εξαγωγής συμπερασμάτων. Άλλωστε στο βαθμό που γνωρίζουμε δεν υπάρχουν εναλλακτικές πηγές εξαγωγής συμπερασμάτων.
2. Στο σάιτ του Παρατηρητηρίου μπορεί κανείς να διαβάσει αντίστοιχες απόψεις. Ενδεικτικά αναφέρουμε το άρθρο της Ζωής Γκιούλη, συντονίστριας δράσεων πρόληψης της σχολικής βίας και εκφοβισμού στην Αν. Μακεδονία – Θράκη με τίτλο: «Πολιτισμική και εθνοτική ετερότητα και ενδοσχολική βία. Οι αντιστάσεις των εκπαιδευτικών» <http://tinyurl.com/mrsqne2>
3. Κοκκέβη Α, Σταύρου, οπ, «Εφηβοί και βία»
4. <http://tinyurl.com/m7jn46t>
5. Πολύτιμη εικόνα για τις διακρίσεις στο ελληνικό σχολείο στο Χρήστος Κάτσικας, Εύα Πολίτου «Εκτός «τάξης» το «διαφορετικό»;» εκδόσεις Gutenberg.

70 χρόνια από το τέλος του Β' Π.Π.

Στις 8 Μαΐου οι κυβερνήσεις γιορτάζουν τα 70 χρόνια από τη λήξη του Β Παγκοσμίου Πολέμου. Αυτοί οι εορτασμοί προσπαθούν να επιβάλλουν δύο μηνύματα. Το πρώτο είναι ότι ο Β Παγκόσμιος ήταν ένας «καλός» πόλεμος, όπου όλοι, Ανατολικοί και Δυτικοί, πλούσιοι και φτωχοί, βρέθηκαν ενωμένοι ενάντια στο Ναζισμό. Το δεύτερο είναι ότι το μοίρασμα του κόσμου στα δύο στρατόπεδα και η διάψευση των ελπίδων για ένα μεταπολεμικό κόσμο με ισότητα και δημοκρατία ήταν το μόνο εφικτό αποτέλεσμα: η ιστορία γράφεται από τους μεγάλους άνδρες, και αυτοί επέβαλαν αυτό που ήθελαν.

Αυτή η ανάλυση είναι τελείως απατηλή. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν ένας ιμπεριαλιστικός πόλεμος μοιρασίας μεταξύ των Συμμάχων και του Άξονα. Αλλά ταυτόχρονα ήταν ένας πόλεμος που δημιούργησε τεράστια κινήματα Αντίστασης, που επιδίωκαν όχι μόνο την ήττα των Ναζί, αλλά και την ανατροπή του προπολεμικού κόσμου που είχε γεννήσει τον πόλεμο, το φασισμό και την εξαθλίωση. Το 1945, αν και η τελική νίκη των Συμμάχων ήταν δεδομένη, η μορφή που θα έπαιρνε ο μεταπολεμικός

Εκατομμύρια προσδοκούσαν ότι το τέλος της χειρότερης πολεμικής σφαγής θα σήμαινε έναν καλύτερο κόσμο. Ο Κώστας Βλασόπουλος εξηγεί ποιές δυνάμεις σταμάτησαν αυτή την προοπτική.

κόσμος ήταν ακόμα ασαφής. Το πότε, το πως, και το υπό ποιές συνθήκες θα τελείωνε ο πόλεμος ήταν τελείως άγνωστο. Όταν Τσώρτσιλ, Ρούζβελτ και Στάλιν συναντήθηκαν στη Γιάλτα το Φλεβάρη του 1945, η οριστική νίκη στο ανατολικό μέτωπο ήταν ακόμα στο μέλλον, ενώ ο πόλεμος στην Ασία έμελλε να τελειώσει μόλις τον Αύγουστο του 1945 με το βομβαρδισμό στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Τα σχέδια των Συμμάχων αντιμετώπιζαν όχι μόνο την ασάφεια της κατάστασης, αλλά και το βασικό πρόβλημα του πως να τσακίσουν τα κινήματα της Αντίστασης, που οραματιζόνταν ένα τελείως διαφορετικό μεταπολεμικό κόσμο. Το γιατί χάθηκε αυτή η ευκαιρία έχει τεράστια σημασία για τους αγώνες του σήμερα ενάντια στο φασισμό, τον ιμπεριαλισμό και τον καπιταλισμό.

Ήταν ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος αντιφασιστικός;

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος των Συμμάχων δεν είχε τίποτα να κάνει με την πάλη ενάντια στο φασισμό. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1920 μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1930 κορυφαίοι αστοί πολιτικοί και ιδεολόγοι, όπως ο Τσώρτσιλ, έκφραζαν το θαυμασμό τους για την τάξη και ευνομία που είχαν επιβάλλει ο Μουσολίνι και ο Χίτλερ και την ικανότητα τους να συντρίψουν το εργατικό κίνημα και την αριστερά.¹ Το 1936 η Αγγλία και η Γαλλία είχαν αφήσει αβοήθητη την Ισπανική Επανάσταση, ενώ οι φασίστες του Φράνκο λάμβαναν αμέριστη ενίσχυση από τον Χίτλερ και τον Μουσολίνι· η νίκη του Φράνκο και της αντιδραστικής Καθολικής Εκκλησίας ήταν σαφώς προτιμότερη από

μια νίκη των εργατών και της αριστεράς.²

Από την κήρυξη του πολέμου ενάντια στη Γερμανία τον Σεπτέμβριο του 1939 μέχρι τον Ιούνη του 1940, όταν η Ιταλία βγήκε στον πόλεμο στο πλευρό της Γερμανίας, Αγγλία και Γαλλία προσπαθούσαν να επιτύχουν συμμαχία με το φασιστικό καθεστώς του Μουσολίνι. Αλλά και η Σοβιετική Ένωση, παρά τις διακηρύξεις της, δεν πολεμούσε έναν αντιφασιστικό πόλεμο. Τον Αύγουστο του 1939 Στάλιν και Χίτλερ υπέγραψαν το σύμφωνο Ρίμπεντροπ-Μολότοφ, που όριζε το διαμελισμό της Πολωνίας μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας και τον ανεφοδιασμό της Γερμανίας με σοβιετικές πρώτες ύλες. Ο Χίτλερ εξεπλήγη που ο Στάλιν δεν ζήτησε ούτε καν την απελευθέρωση του Γερμανού κομμουνιστή ηγέτη Τέλμαν.³

Το πόσο λίγο οι στόχοι των Συμμάχων είχαν να κάνουν με την πάλη ενάντια στο φασισμό φάνηκε και στη διάρκεια του πολέμου. Οι Σύμμαχοι δεν είχαν τον παραμικρό ενδοιασμό να τα βρίσκουν με τμήματα των φασιστικών καθεστώτων που αντιλαμβάνονταν ότι έχαναν τον πόλεμο και προσπαθούσαν να σώσουν το τομάρι τους με συμφωνίες με τους Συμμάχους. Ήδη στα τέλη του 1942 οι Αμερικάνοι συμμαχούσαν με στελέχη του φασιστικού καθεστώτος του Βισύ προκειμένου να πάρουν τον έλεγχο της Γαλλικής Αλγερίας και να αποκτήσουν τους «δικούς τους» Γάλλους συνεργάτες αντί του Ντε Γκώλ, που τον θεωρούσαν πión των Άγγλων. Στην «απελευθερωμένη» Αλγερία, οι ρατσιστικοί νόμοι του Βισύ εξακολουθούσαν να ισχύουν για μήνες. Μετά την εισβολή στη Σικελία το καλοκαίρι του 1943, οι Σύμμαχοι αποδέχτηκαν την κυβέρνηση του Ιταλού βασιλιά και του φασίστα στρατηγού Μπαντόλιο, που αποκήρυξαν το Μουσολίνι για να σώσουν τη μοναρχία και τα προνόμια τους.

Σε κάθε χώρα που απελευθερωνόταν από τους Γερμανούς, Αγγλία και Αμερική δε δίσταζαν να βγάσουν λάδι το μεγαλύτερο μέρος των συνεργατών των ναζι στον κρατικό μηχανισμό, την αστυνομία και το στρατό, προκειμένου να τους χρησιμοποιήσουν ως αιχμή του δόρατος για να τσακίσουν τα κινήματα της Αντίστασης και την Αριστερά. Η Ελλάδα είναι βέβαια η πιο χαρακτηριστική περίπτωση, όπου οι συνεργάτες των Γερμανών και οι ταγματασφαλίτες συνέχισαν ανενόχλητοι, ενώ οι αγωνιστές της Αντίστασης κατέληξαν στο χώμα, τις

φυλακές και τα ξερονήσια: η ίδια ιστορία, σε λιγότερο ακραία μορφή, επαναλήφθηκε στην Ιταλία, τη Γερμανία, την Αυστρία.⁴

Ενώ οι συμφωνίες με φασίστες ήταν συνηθισμένο φαινόμενο, ταυτόχρονα οι Σύμμαχοι δεν έκαναν απολύτως τίποτα για να βοηθήσουν τα θύματα των φασιστικών καθεστώτων. Αντίθετα, ο τρόπος που διεξήγαγαν τον πόλεμο σήμαινε μαζικό θάνατο και εξαθλίωση για τα εκατομμύρια που αντιμετώπιζαν το φασιστικό ζυγό. Οι εργάτες της Γερμανίας, της Αυστρίας και της Ιταλίας είχαν πληρώσει με ποτάμια αίματος τις αντιφασιστικές και αριστερές τους περγαμινές: τα πρώτα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης δημιουργήθηκαν για κομμουνιστές και άλλους αντιφρονούντες.

Για τους Συμμάχους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όμως, μπορεί οι συμμαχίες με τους φασίστες και τους Γερμανοτσολιάδες να ήταν ευκαταίεες, αλλά τα εκατομμύρια των εργατών στις χώρες του Άξονα ήταν μόνο αναλώσιμη ύλη. Η τακτική του «πολέμου των βομβαρδισμών» (bombing war) με τη μαζική αποπέδωση ολόκληρων πόλεων, έβαζε ως στόχο τις εργατογειτονιές προκειμένου να καταστρέψει τη βιομηχανική παραγωγή της Γερμανίας.⁵ Δεν ήταν φυσικά τυχαίο ότι οι τεχνικές του μαζικού βομβαρδισμού αμάχων είχαν εφευρεθεί και δοκιμαστεί πάνω στους πληθυσμούς των αποικιών, που οι αποικιοκράτες έβλεπαν ως υπανθρώπους. Μεταξύ 13-15 Φλεβάρη του 1945 οι συμμαχικοί βομβαρδισμοί σκότωσαν 25.000 ανθρώπους στη Δρέσδη, ισοπεδώνοντας την πόλη. Η μαζική σφαγή των βομβαρδισμών αμάχων πληθυσμών έκανε τους Ναζι να εμφανίζονται ως υπερασπιστές του πληθυσμού και παρέλενε κάθε προσπάθεια οργανωμένης αντίστασης.

Το ίδιο απάνθρωπη ήταν η στάση των Συμμάχων και σε σχέση με το Ολοκαύτωμα. Παρά το γεγονός ότι είχαν σαφείς πληροφορίες για την εφαρμογή της «τελικής λύσης» ήδη από το 1942, οι Σύμμαχοι άφησαν τους Εβραίους στη μοίρα τους, αρνούμενοι να δαπανήσουν πόρους για τη διάσωση τους, ή για να καταστρέψουν τα δίκτυα μεταφοράς στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αιτία δεν ήταν μόνο το γεγονός ότι η σωτηρία των ανθρωπίνων ζωών δεν είχε υψηλή προτεραιότητα για τις συμμαχικές κυβερνήσεις, αλλά και ο ίδιος ο ρατσισμός τους. Ο υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας έθεσε βέτο στην επιχείρηση διάσωσης 70.000 Εβραίων της Ρουμανίας με το ακόλουθο επιχείρημα: «αν το κάνουμε αυτό, τότε οι Εβραίοι όλου του κόσμου θα ζητήσουν να κάνουμε παρόμοιες προσφορές στη Γερμανία και την Πολωνία. Ο Χίτλερ μπορεί και να αποδεχτεί μια τέτοια πρόταση...».⁶ Αντίθετα με τους Συμμάχους, τα κινήματα της Αντίστασης έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στο κρούσημο και τη διάσωση χιλιάδων Εβραίων στην κατεχόμενη Ευρώπη.

Ο Β' Παγκόσμιος ήταν ένας ιμπεριαλιστικός πόλεμος. Η Αγγλία και η Γαλλία ήταν οι μεγάλοι κερδισμένοι του Α' Παγκοσμίου, με τεράστιες αποικιακές αυτοκρατορίες σε πλήρη αναντιστοιχία με την οικονομική τους δύναμη. Για τις άρχουσες τάξεις της Αγγλίας και της Γαλλίας η βασική προτεραιότητα στον Β' Παγκόσμιο ήταν η διατήρηση των αυτοκρατοριών τους σε όσο μεγαλύτερο βαθμό δυνατόν. Η Γερμανία και οι σύμμαχοι της ήταν οι χαμένοι της προηγούμενης μοιρασιάς, και στόχευαν να ξαναμοιράσουν την τράπουλα σε βάρος όλων των άλλων δυνάμεων. Η Αμερική διέθετε τη μεγαλύτερη παγκόσμια οικονομία, αλλά είχε αναντίστοιχη πολιτική ισχύ: η

συμμετοχή στον πόλεμο είχε ως στόχο τη δημιουργία μιας παγκόσμιας ηγεμονίας μέσω της διάλυσης των αποκλειστικών οικονομικών ζωνών της Αγγλίας και της Γαλλίας και της υπαγωγής τους στην αμερικανική ηγεμονία. Η Σοβιετική Ένωση είχε ξεκινήσει ως εργατικό κράτος, αλλά μετά τη σταλινική αντεπανάσταση είχε μετατραπεί σε μια επιπλέον ιμπεριαλιστική δύναμη, που στόχευε να βγει από τη διεθνή απομόνωση και να επεκτείνει με κάθε μέσο τα εδάφη και τη σφαίρα επιρροής της.⁷

Τα κινήματα της Αντίστασης

Μπορεί ο πόλεμος να ήταν ιμπεριαλιστικός, αλλά η διεξαγωγή του πυροδότησε τεράστιες κοινωνικές εκρήξεις, κινήματα και εξεγέρσεις. Σχηματικά, θα μπορούσε να πει κανείς ότι στην κατεχόμενη Ευρώπη διεξάγονταν τρεις ταυτόχρονοι συγκρούσεις: ένας απελευθερωτικός πόλεμος ενάντια στη Γερμανική κατοχή, ένας εμφύλιος πόλεμος ενάντια στα φασιστικά καθεστώτα και τους συνεργάτες των Ναζί, και ένας ταξικός πόλεμος ανάμεσα στους καπιταλιστές και τους γαιοκτήμονες αφενός, και τους εργάτες και αγρότες αφετέρου.⁸

Στην κατεχόμενη Ευρώπη σημαντικά τμήματα της άρχουσας τάξης συνεργάστηκαν ανοιχτά με τους Ναζί, όχι μόνο για τα τεράστια κέρδη που αποκομίζαν, αλλά επιπλέον γιατί οι Ναζί προσέφεραν μια μοναδική ευκαιρία να τσακίσουν κάθε μορφή εργατικού κινήματος και αντίστασης. Η εμπειρία της Κατοχής ήταν βαθιά ταξική: ενώ οι μαυραγορίτες βρήκαν μια μοναδική ευκαιρία να πλουτίσουν, για τους εργάτες ο πόλεμος σήμαινε πείνα και εξαθλίωση, βομβαρδισμούς, καταναγκαστική εργασία στη Γερμανία και εκτελέσεις.

Το αποτέλεσμα ήταν μια δραματική απονομιμοποίηση του κράτους και των πολιτικών και οικονομικών ελίτ. Η αντίδραση των από τα κάτω στη φρίκη της Κατοχής εκφράστηκε με μαζικά κινήματα, στα οποία οι απεργίες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο. Στην Ελλάδα, η μεγαλύτερης γενικής απεργία των δημοσίων υπαλλήλων το Φλεβάρη του 1943, που έφτασε να κάψει το υπουργείο Εσωτερικών, ματαίωσε οριστικά τα σχέδια των Ναζί να επιβάλλουν μαζική καταναγκαστική εργασία στη Γερμανία. Το Μάρτη του 1943 ξεσπούν μαζικές απεργίες στα μεγάλα εργοστάσια της βόρειας Ιταλίας με αιτήματα για αυξήσεις στους μισθούς και τις μερίδες των συσσιτίων. Το ξέσπασμα μαζικών απεργιών

κάτω από τη μύτη του φασιστικού καθεστώτος έδειξε πόσο απομονωμένο ήταν και οδήγησε στην πτώση του λίγους μήνες αργότερα.⁹

Η εμπειρία της κατοχής και της Αντίστασης γέννησε σε πολλές χώρες μαζικά κινήματα για τα οποία η απελευθέρωση δε σήμαινε μόνο την εκδίωξη των κατακτητών, αλλά και τη δημιουργία μιας κοινωνίας ισότητας και δημοκρατίας που θα διέφερε ριζικά από την προπολεμική κατάσταση. Η Αριστερά μπήκε παντού επικεφαλής αυτών των κινήματων, και το αποτέλεσμα ήταν η δραματική μαζικοποίηση της. Το 1940 τα κομμουνιστικά κόμματα ήταν παντού παράνομα, και μέτρωγαν στην καλύτερη περίπτωση λίγες χιλιάδες μέλη. Το 1945 βρισκόνταν στην ηγεσία μαζικών κινήματων με εκατοντάδες χιλιάδες μέλη: στην Ελλάδα το ΚΚΕ είχε φτάσει τα 400.000 μέλη, στη Γαλλία το ΚΚΓ ένα εκατομμύριο, και σχεδόν δύο εκατομμύρια το ΚΚΙ στην Ιταλία.

Μπορούσε να νικήσει η Αντίσταση;

Ο ιμπεριαλιστικός Α΄ Παγκόσμιος είχε τελειώσει με μια σειρά επαναστάσεων στη Ρωσία, τη Γερμανία, την Ιταλία: μπορούσε η Αριστερά να επαναλάβει αυτό το σενάριο το 1945, και τι περιθώρια υπήρχαν για τα κινήματα; Τον Οκτώβρη του 1944, στην περίφημη συνάντηση στη Μόσχα, ο Τσώρτσιλ πρότεινε μια μοιρασιά της επιρροής στην Ελλάδα 90%-10% υπέρ της Αγγλίας, και ο Στάλιν το αποδέχτηκε. Αυτή η κυνική μοιρασιά του κόσμου μεταξύ των νικητών δεν αποτελούσε την ταφόπλακα των κινήματων; Το λάθος με αυτή την ανάλυση είναι ότι χάνει την κρίσιμη σημασία της συγκυρίας. Στη διάρκεια του 1944 η ήττα της Γερμανίας ήταν πια δεδομένη: αλλά το πότε, το πως και οι συνέπειες τους για τη μεταπολεμική κατάσταση, ήταν τελείως αβέβαιες.

Μπορεί Αγγλία, Αμερική και Ρωσία να είχαν ριζικά διαφορετικά συμφέροντα που οδηγούσαν μαθηματικά στη σύγκρουση, αλλά ταυτόχρονα είχαν ακόμα ανάγκη η μια την άλλη στη σύγκρουση με τη Γερμανία. Η Αγγλία ήταν εντελώς εξαρτημένη οικονομικά και στρατιωτικά από την Αμερική και τη Ρωσία για να νικήσει τη Γερμανία και να περιοίσει ότι μπορούσε από την αυτοκρατορία της. Ο Στάλιν είχε ανάγκη τον πολεμικό εξοπλισμό και τον ανεφοδιασμό σε τρόφιμα που του παρείχαν οι Αμερικάνοι ταυτόχρονα, χωρίς το άνοιγμα του Δυτι-

κού μετώπου από τους Άγγλους και τους Αμερικάνους το καλοκαίρι του 1944, η ήττα της Γερμανίας στο Ανατολικό μέτωπο θα είχε πάρει πολύ περισσότερο χρόνο και αίμα.

Χωρίς το Ανατολικό μέτωπο και τα εκατομμύρια φαντάρων της Ρωσίας που απασχολούσαν το μεγαλύτερο μέρος των γερμανικών δυνάμεων, η απόβαση στη Νορμανδία θα ήταν σχεδόν αδύνατη για τους Αμερικάνους: οι Αμερικάνοι είχαν επίσης απόλυτη ανάγκη τη συμμετοχή της Ρωσίας για να κερδίσουν τον πόλεμο ενάντια στην Ιαπωνία στην Άπω Ανατολή. Ταυτόχρονα όμως, η διαφαινόμενη ήττα της Γερμανίας άνοιγε το ζήτημα της μεταπολεμικής μοιρασιάς: το που θα βρισκόνταν τα στρατεύματα κάθε δύναμης όταν θα συνθηκολογούσε η Γερμανία θα έπαιζε καθοριστικό ρόλο. Αυτό ήταν τελείως άγνωστο ακόμα και στις αρχές του 1945. Το 1944-5 δεν ήταν 1948, όταν ο Ψυχρός Πόλεμος είχε πλέον πάρει οριστική μορφή και τα σύνορα των δύο στρατοπέδων είχαν χαραχτεί με σαφήνεια.¹⁰

Ο συνδυασμός αλληλεξάρτησης και σύγκρουσης των Συμμάχων άνοιγε τεράστιες δυνατότητες για τα κινήματα της Αντίστασης. Στις περισσότερες χώρες της κατεχόμενης Ευρώπης οι Σύμμαχοι έρχονταν αντιμέτωποι με κινήματα που διεκδικούσαν ότι η απελευθέρωση από τους Γερμανούς θα σήμαινε ταυτόχρονα την ανατροπή των προπολεμικών πολιτικών και οικονομικών ελίτ και τη δημιουργία μιας κοινωνίας με δημοκρατία και ισότητα. Τον Αύγουστο του 1944 ξέσπαγε η εξέγερση του Παρισιού που το απελευθέρωσε, ενώ η Αντίσταση έλεγχε το μεγαλύτερο μέρος της νοτιοδυτικής Γαλλίας. Το Σεπτέμβρη η σκυτάλη πέρασε στην Ελλάδα, όπου με την αποχώρηση των Γερμανών το ΕΑΜ βρέθηκε να ελέγχει τα 2/3 της χώρας. Τον Απρίλη του 1945, στις εργατουπόλεις του Ιταλικού βορρά ένοπλες εξεγέρσεις έδιωχναν τους Γερμανούς και τους φασίστες συνεργάτες τους, έπαιρναν τον έλεγχο και δημιουργούσαν εργοστασιακά συμβούλια στους χώρους δουλειάς.

Λέγεται συχνά ότι η παρουσία των συμμαχικών στρατευμάτων στις χώρες που απελευθερώνονταν έκανε αδύνατο για την Αριστερά να πάρει την εξουσία: αλλά αυτό είναι τελείως λάθος. Στα τέλη του 1944 και στις αρχές του 1945, Αγγλία και Αμερική βιάζονταν να καταλάβουν όσο μεγαλύτερο κομμάτι της Γερμανίας γινόταν, πριν ο στρατός του Στά-

λιν μπει στο Βερολίνο. Αν στη Γαλλία, την Ιταλία και την Ελλάδα τα συμμαχικά στρατεύματα αναγκάζονταν να σταματήσουν για να αντιμετωπίσουν στρατιωτικά την Αντίσταση, μέχρι να ξεμπερδέψουν ο στρατός του Στάλιν θα είχε φτάσει στον Ατλαντικό, κάτι που δε μπορούσαν να ρισκάρουν. Ακόμα και το Γενάρη του 1945 το ΕΑΜ έλεγχε το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας: αν είχε αποφασίσει να παλέψει μέχρι τέλους, οι Άγγλοι δε θα μπορούσαν να υπερισχύσουν με 50.000 φαντάρους, και η μεταφορά μεγάλων στρατιωτικών δυνάμεων θα είχε καταστροφικά αποτελέσματα για το δυτικό μέτωπο.¹¹

Ακόμα μεγαλύτερο όμως θα ήταν το πολιτικό κόστος. Οι φαντάροι που σκοτώνονταν για χρόνια στα μέτωπα ήθελαν να τελειώσει η σφαγή και να επιστρέψουν στα σπίτια τους, έχοντας λίγη συμπάθεια για τους «μεγάλους ηγέτες» που τους κυβερνούσαν, όπως έδειξε και η συντριβή του Τσώρτσιλ στις αγγλικές εκλογές του 1945. Αν οι συμμαχικές κυβερνήσεις τους μετέφεραν από το μέτωπο ενάντια στη Γερμανία και τους υποχρέωναν σε ένα παρατεταμένο πόλεμο ενάντια στα κινήματα Αντίστασης στο ναζισμό, η προοπτική εξεγέρσεων δεν ήταν καθόλου απίθανη.¹² Στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο οι Μπολσεβίκοι είχαν απευθύνει διεθνιστικό κάλεσμα στους Γερμανούς στρατιώτες να ανατρέψουν τη δική τους κυβέρνηση και να σταματήσουν τον πόλεμο, κάτι που τελικά έγινε με το ξέσπασμα της Γερμανικής Επανάστασης το Νοέμβρη του 1918. Αν το ΕΑΜ είχε καλέσει τους Ινδούς φαντάρους του Αγγλικού στρατού σε κοινή πάλη ενάντια στον ιμπεριαλισμό, η κατάληξη μπορεί να ήταν τελείως διαφορετική.

Και βέβαια οι εξελίξεις στη μια χώρα θα είχαν καθοριστική επίδραση στις άλλες. Το Νοέμβρη του 1944 η προσπάθεια αφοπλισμού της Αντίστασης στο Βέλγιο συνάντησε την καθολική αντίδραση της βάσης. Στις 25 Νοέμβρη η αστυνομία άνοιξε πυρ ενάντια σε μια μαζική πορεία ενάντια στην παράδοση των όπλων. Η αντίδραση ήταν το κάλεσμα γενικής απεργίας στις 29 Νοέμβρη και η απειλή γενικής σύρραξης: αλλά η ηγεσία συνθηκολόγησε. Τις μέρες που η ηγεσία του ΕΑΜ παζάρωνε το συμβιβασμό το Δεκέμβρη του 1944, η ηγεσία της Αντίστασης στην κατεχόμενη βόρεια Ιταλία υπέγραφε τα πρωτόκολλα της Ρώμης και την υπαγωγή των ανταρτών στο συμμαχικό στρατηγείο. Πόσο δια-

φορετικά θα ήταν τα πράγματα αν οι ηγεσίες της Αριστεράς και στις δύο χώρες είχαν επιλέξει τη σύγκρουση αντί του συμβιβασμού;¹³

Αυτό που καθόρισε ότι ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος δεν οδήγησε σε επαναστάσεις δεν ήταν η διάθεση του κόσμου ή οι αντικειμενικές συνθήκες, αλλά ο Στάλιν και οι ηγεσίες της Αριστεράς. Ο Στάλιν αντιμετώπιζε τα κινήματα αντίστασης ως χρήσιμα πόνια για τα διπλωματικά του παιχνίδια και τη μοιρασιά της πίττας: η περίπτωση της Ελλάδας ήταν πολύ χρήσιμη για να αντιτείνει στους Άγγλους να μη μπλέκονται στα πόδια του στις επιλογές του στην Πολωνία. Τα κομμουνιστικά κόμματα, που είχαν ιδρυθεί μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ως επαναστατικά, είχαν μετατραπεί μέσα από τη σταλινική αντεπανάσταση της δεκαετίας του 1920 σε ρεφορμιστικά. Στα μέσα της δεκαετίας του 1930 είχαν υιοθετήσει τη θεωρία των σταδίων και τα λαϊκά μέτωπα: η συνεργασία με τα «προοδευτικά» τμήματα των αστών, και η υποταγή των αναγκών και των στόχων των εργατών σε αυτές τις συμμαχίες, σήμαινε ότι οι ηγεσίες των ΚΚ αντιμετώπισαν τα μαζικά κινήματα της Αντίστασης όχι ως δυνατότητα επαναστατικής ανατροπής, αλλά ως μέσο να διεκδικήσουν τη συμμετοχή τους στις μεταπολεμικές κυβερνήσεις.

Σε όλες τις χώρες, οι ηγεσίες των ΚΚ επέβαλαν την υποταγή των κινήματων Αντίστασης στον έλεγχο και τα σχέδια των συμμαχικών στρατηγείων και των εξόριστων κυβερνήσεων. Στην Αγγλία και την Αμερική τα ΚΚ ανέστειλαν τις απεργίες και οποιαδήποτε κινητοποίηση στο βωμό της «συμμαχικής ενότητας». Τα κινήματα που απελευθέρωσαν το Παρίσι, την Αθήνα και το Μιλάνο είδαν παντού τις ηγεσίες τους να παραδίδουν οικειοθελώς την εξουσία στον Παπανδρέου και τον Ντε Γκωλ. Ήταν μια στρατηγική αυταπάτης που οδήγησε στην ήττα και την τραγωδία. Στη Γαλλία και την Ιταλία τα ΚΚ συμμετείχαν στις μεταπολεμικές κυβερνήσεις, και αφού έβγαλαν τα κάστανα από τη φωτιά για τις άρχουσες τάξεις, εκδιώχτηκαν ντροπιαστικά από αυτές στις αρχές του 1947. Στην Ελλάδα, όπου η άρχουσα τάξη είχε δει το χάρο με τα μάτια της και είχε αποφασίσει να συντρίψει το κίνημα χωρίς την παραμικρή παραχώρηση, η συμβιβαστική πολιτική του ΚΚΕ οδήγησε στην τραγωδία.¹⁴

Πουθενά αυτοί οι συμβιβασμοί δεν πέρασαν χωρίς έντονες αντιδράσεις

από τη βάση: ο Βελουχιώτης ήταν κάθε άλλο παρά η εξαίρεση. Αλλά αυτοί οι αγωνιστές δε διέθεταν ούτε ξεχωριστή οργάνωση για να παλέψουν συλλογικά το συμβιβασμό, ούτε συνολική πολιτική και ιδεολογική απάντηση. Οι ιδέες που κυριαρχούσαν στην Αριστερά, ότι ο πόλεμος ήταν αντιφασιστικός και απαιτούσε την ενότητα με τους Συμμάχους, ότι ο Στάλιν ήταν στο πλευρό της Αντίστασης, ότι η «λαοκρατία» μπορούσε να έρθει μέσα από εκλογές και κυβερνήσεις εθνικής ενότητας, αποτέλεσαν τροχοπέδη για τη νίκη των κινήματων. Από την άλλη, η σταλινική αντεπανάσταση και η άνοδος του Μουσολίνι και του Χίτλερ είχαν τσακίσει την επαναστατική αριστερά, που περιοριζόταν σε μικρές ομάδες με ελάχιστη επιρροή στο κίνημα: χρειάστηκε ο Μάης του '68 για να αποκτήσουν οι επαναστατικές ιδέες του Λένιν και του Τρόσκι και πάλι μαζική απήχηση.

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος είναι το κορυφαίο παράδειγμα της βαρβαρότητας που γεννάει η κρίση του καπιταλισμού, ο ιμπεριαλισμός και ο φασισμός. Αλλά δείχνει επίσης καθαρά το πως οι από κάτω, ακόμα και μέσα στη φρίκη του πολέμου και της εξαθλίωσης, μπορούν να δημιουργήσουν κινήματα που κάνουν τους από πάνω να τρέμουν. Η ήττα της Αντίστασης δεν ήταν προδιαγεγραμμένη: αντίθετα, αποδεικνύει το γιατί οι επαναστατικές ιδέες και η επαναστατική οργάνωση είναι απαραίτητες για τη νίκη των αγώνων, τόσο στο χτες, όσο και στο αύριο. ■

Σημειώσεις

1. C. Bamberg, *The Second World War: A Marxist History*, Λονδίνο, 2014, σσ. 16-20.
2. D. Gluckstein, *A People's History of the Second World War: Resistance versus Empire*, Λονδίνο, 2012, σσ. 15-21.
3. Bamberg, ο.π., σ. 75.
4. Gluckstein, ο.π., σσ. 131-40.
5. R. Overly, *The Bombing War: Europe 1939-1945*, Λονδίνο, 2013.
6. Gluckstein, ο.π., σ. 115. D. S. Wyman, *The Abandonment of the Jews: America and the Holocaust*, Νέα Υόρκη, 1984.
7. Bamberg, ο.π., σσ. 12-34.
8. T. Behan, *The Italian Resistance: Fascists, Guerrillas and the Allies*, Λονδίνο, 2009, σσ. 56-60.
9. Behan, ο.π., σσ. 40-4.
10. G. Kolko, *The Politics of War: The World and United States Foreign Policy, 1943-1945*, Νέα Υόρκη, 1968.
11. G. Kolko, *Century of War: Politics, Conflict and Society since 1914*, Νέα Υόρκη, 1994, σσ. 302-9.
12. Α. Μπόλαρης, *Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Ελλάδα: Ο Εμφύλιος Πόλεμος, 1946-1949*, Αθήνα, 2010, σσ. 44-7.
13. Α. Μπόλαρης, *Αντίσταση: Η Επανάσταση που Χάθηκε*, Αθήνα, 2002, σσ. 108-18.
14. Α. Μπόλαρης, ο.π., σσ. 138-57.

Επανάσταση και αντεπανάσταση στην Αίγυπτο

Τι ατμόσφαιρα επικρατεί στην Αίγυπτο τέσσερα χρόνια μετά το ξέσπασμα της επανάστασης;

Η επανάσταση που ξέσπασε το Γενάρη του 2011 τρόμαξε την άρχουσα τάξη όσο ποτέ άλλοτε, αλλά έλειπε η ηγεσία που θα την οδηγούσε στην τελική νίκη. Χάθηκε, αλλά είναι σημαντικό ότι η εργατική τάξη δεν τσακίστηκε μετά από μια μετωπική σύγκρουση με το καθεστώς. Η βασική κοινωνική δύναμη της επανάστασης παραμένει ζωντανή.

Πριν την επανάσταση κανείς δεν πίστευε ότι με τον Μουμπάρακ παντοδύναμο, με μια βάρβαρη αστυνομία που μετρούσε εκατοντάδες χιλιάδες μέλη, με το στρατό να επεμβαίνει στην εσωτερική καταστολή, θα μπορούσε κανείς να πετύχει μια έστω και μικρή νίκη. Αλλά στις 28 Γενάρη του 2011, όλος ο κόσμος είδε ότι δεν χρειάστηκε πάνω από μισή μέρα για να συμπαραλιστεί αυτή η αστυνομική δύναμη που ήταν η ισχυρότερη σε όλη τη Μέση Ανατολή. Από τότε μέχρι και σήμερα, η επανάσταση

Συνέντευξη με τον Ουασίμ Ουαγκντί από τους Επαναστάτες Σοσιαλιστές. Ο Ουασίμ μίλησε στον Κώστα Πίττα.

σταση έχει γίνει κοινός παρανομαστής σε όλα τα πολιτικά ρεύματα.

Η άρχουσα τάξη ταρακουνήθηκε από τα θεμέλιά της. Έχασε τον έλεγχο. Οι μάζες στην Αίγυπτο την έκαναν να χεστεί πάνω της. Τον πρώτο χρόνο της επανάστασης, η αφρόκριμα της αιγυπτιακής άρχουσας τάξης, οι οικονομικοί και πολιτικοί ηγέτες της, ήταν όλοι στη φυλακή, ενώ ο κόσμος ήταν στους δρόμους και στις απεργίες!

Γι' αυτό ο στρατός έκανε το πραξικόπημα τον Ιούλη του 2013, τυπικά ενάντια στον Μόρσι και τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, αλλά στην ουσία για να βάλει τέλος στην επαναστατική έκρηξη και να διώξει τον κόσμο από τους δρόμους. Οργάνωσε, δηλαδή, μια αντεπανάσταση. Και τώρα, με την άγρια καταστολή, θέλει να μας κάνει να τα ξεχάσουμε όλα αυτά. Όμως, δεν είναι εύκολο για τον Σίσι να το πετύχει. Γιατί ο κόσμος έχει την εμπειρία ότι ήταν αυτός με τη δύναμή του που ανάγκασε την ίδια την άρχουσα τάξη, πριν τέσσερα χρόνια, να φυλακίσει την ίδια την ηγεσία της.

Σε ποια κατάσταση είναι το εργατικό κίνημα μετά την επιβολή του στρατιωτικού πραξικοπήματος;

Το εργατικό κίνημα μπήκε στην επανάσταση μόνο με τέσσερα ανεξάρτητα συνδικάτα [μη ελεγχόμενα από το κράτος]. Μέσα σε δυο χρόνια, δημιούργησε πάνω από 800 ανεξάρτητα συνδικάτα που εξακολουθούν να υπάρχουν. Είχαμε παραδείγματα αυτοδιαχείρισης και εργατικού ελέγχου. Οι εργάτες σε μια μεγάλη αγρο-βιομηχανική μονάδα δούλεψαν το εργοστάσιο κάτω από εργατικό έλεγχο για ένα χρόνο. Το ίδιο έγινε και στη σιδηροορογία-χαλυβουργία Κούτα, όπου οι εργάτες αντάλλαξαν μηνύματα συμπαράστασης με τους συναδέλφους τους στην BIOMET στην Ελλάδα. Φυσικά, αυτά τα πειράματα αυτοδιαχείρισης δεν υπάρχουν σήμερα.

Όμως, η εργατική τάξη δεν νικήθηκε μετά από μια μετωπική επίθεση. Δεν είχαμε μαζικούς σκοτομους στους δρόμους, τανκς στα εργοστάσια, σφαγές στις εργατογειτονιές. Αυτό, σε μακροπρόθεση βία-

ση είναι πολύ σημαντικό. Γιατί μας δίνει ελπίδα ότι η όλα είναι ανοιχτά, ότι η εργατική τάξη μπορεί να προχωρήσει ξανά σε ανταρσίες, πιθανότατα συντομότερα απ' όσο κι οι ίδιοι νομίζουμε.

Ας δούμε κάποιες στατιστικές για τις εργατικές κινητοποιήσεις πριν και μετά τις 30 Ιούνη του 2013. (Το πρώτο εξάμηνο αυτής της χρονιάς είχαμε την κυβέρνηση του Μόρσι και των Αδελφών Μουσουλμάνων και το δεύτερο εξάμηνο το στρατιωτικό καθεστώς Σίσι). Τους τρεις μήνες πριν την πτώση του Μόρσι, η αιγυπτιακή εργατική τάξη έφτασε σε ένα ιστορικό ρεκόρ: δυο κινητοποιήσεις κάθε μια ώρα! Ένα εσωτερικό έγγραφο του υπουργείου Εργασίας έλεγε ότι «όπως πάνε τα πράγματα πλησιάζουμε σε μια δεύτερη επανάσταση». Μετά τις 30 Ιούνη αυτό σταμάτησε. Το 2013 είχαμε 2.293 εργατικές κινητοποιήσεις, αλλά το 85% από αυτές έγιναν το πρώτο εξάμηνο και μόνο 15% το δεύτερο.

Όμως, το 2014 η τάξη άρχισε να δείχνει πάλι τη μαχητικότητά της. Οι στατιστικές δίνουν μια άνοδο των «διαμαρτυριών». Πολύ αργή άνοδο, αλλά σημαντική μέσα στις νέες συνθήκες. Έγιναν 761 απεργίες. Πολύ λίγες σε σχέση με την περίοδο της επανάστασης, αλλά τεράστιο βήμα σε μια περίοδο αντεπανάστασης. Μια από αυτές τις απεργίες – στα νοσοκομεία και γενικότερα στη δημόσια υγεία όπου συμμετείχαν γιατροί, νοσηλευτές, διοικητικό και βοηθητικό προσωπικό, φαρμακοποιοί – κράτησε 82 μέρες, από τον Γενάρη μέχρι τον Μάρτη του 2014. Οι εργάτες κι οι εργάτριες στις χαλυβουργίες του Χαλουάν και στις κλωστοϋφαντουργίες της Μαχάλα αλ Κούμπρα (όπου βρίσκονται οι «ταξιορχίες» της εργατικής τάξης) κατέβηκαν σε απεργία δυο φορές. Να προσθέσουμε και 464 «διαμαρτυρίες» – κύρια συγκεντρώσεις, πολλές από αυτές μπροστά στα υπουργεία, κάτι που φυσικά είναι παράνομο μέσα σε συνθήκες δικτατορίας – και περίπου 400 διαδηλώσεις και 159 μικρής διάρκειας καθιστικές διαμαρτυρίες μέσα σε εργατικούς χώρους. Να σημειώσω ότι το καθεστώς έχει στα σκαριά ένα νέο νόμο που ταυτίζει την «παύση εργασίας», δηλαδή την απεργία, με «τρομοκρατική πράξη»!

Μια άλλη ιστορία είναι η Καμπάνια για ένα Δίκαιο Εργασιακό Νόμο. Το καθεστώς θέλει να προωθήσει ένα νέο νόμο για να επιβάλει τον έλεγχο του πάνω στο εργατικό κίνημα. Ενάντια σ' αυτό έχει συσταθεί μια πρωτοβουλία στην οποία συμμετέχουν πολλοί συνδικαλι-

11 Φλεβάρη 2014. Συνέλευση απεργών γιατρών στο Κάιρο.

στές, αγωνιστές από τους Επαναστάτες Σοσιαλιστές κι άλλες αριστερές οργανώσεις, ακόμα και μια διάσπαση των Αδελφών Μουσουλμάνων από την εποχή της επανάστασης. Παράλληλα, υπάρχει και μια άλλη καμπάνια που ονομάζεται Ελευθερία για τα Συνδικάτα. Τέλος, κάτι σημαντικό ήταν τα αποτελέσματα των πρόσφατων εκλογών για το συνδικάτο των δημοσιογράφων (που ήταν οι πρώτες επί Σίσι), όπου ο υποψήφιος του καθεστώτος υπέστη συντριπτική ήττα από τον υποψήφιο της αντιπολίτευσης.

Πώς αντιμετώπισε η αριστερά το στρατιωτικό πραξικόπημα τον Ιούλη του 2013;

Δυστυχώς η βασική λογική του μεγαλύτερου μέρους της αριστεράς ήταν ότι «χρειάζεται να στηρίξουμε τους στρατιωτικούς, αλλιώς θα ξανάρθουν οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι». Η λογική, δηλαδή, που, σε τελική ανάλυση, θεωρούσε ότι ο στρατός είναι «προοδευτικός» απέναντι στους «οπισθοδρομικούς» ισλαμιστές. Αυτή η πολιτική είχε καταστροφικά αποτελέσματα για το κίνημα. Μετά τις 30 Ιούνη του 2013, αυτό που επηρέασε αρνητικά τη μαχητικότητα της εργατικής τάξης δεν ήταν τόσο η καταστολή, όσο η ατμόσφαιρα αναμονής για το τι είδους κατάσταση θα ακολουθήσει. Στην καλλιέργεια του κλίματος αναμονής συνέβαλε η πλειοψηφία της αριστεράς και της συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας – και μάλιστα της φρέσκιας συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας των ανεξάρτητων συνδικάτων. Ο ηγέτης της μεγαλύτερης ανεξάρτητης εργατικής ομοσπονδίας κάλεσε τους εργάτες να σταματήσουν τις απεργίες και μετά έγι-

νε υπουργός Εργασίας στην κυβέρνηση των στρατιωτικών.

Προφανώς η σταλινική ή νασερική παράδοση της αριστεράς στην Αίγυπτο, που θεωρεί σαν μεγαλύτερο εχθρό τους Ισλαμιστές, έχει παίξει το μεγαλύτερο ρόλο γι' αυτήν την πολιτική. Αυτό φάνηκε και συγκεκριμένα στις διαδηλώσεις της 30 Ιούνη 2013 ενάντια στην τότε κυβέρνηση του Μόρσι και των Αδελφών Μουσουλμάνων. Όλη η αριστερά – και οι Επαναστάτες Σοσιαλιστές – συμμετείχαμε σε αυτές τις διαδηλώσεις γνωρίζοντας ότι υπήρχε η πιθανότητα να επωφεληθούν οι στρατιωτικοί. Αλλά ενώ εμείς μοιράζαμε μια προκήρυξη προειδοποιώντας γι' αυτόν το κίνδυνο και καλώντας για το βάθεμα της επανάστασης, η υπόλοιπη αριστερά έβαζε τις ελπίδες της στην παρέμβαση των στρατιωτικών, καλώντας για την «ενότητα στρατού και λαού». Ενώ εμείς από την πρώτη στιγμή καταγγείλαμε σαν πραξικόπημα ενάντια στην ίδια την επανάσταση την επέμβαση του στρατού, η υπόλοιπη αριστερά την είδε με ανακούφιση. Η κεντρική τους ιδέα ήταν πως «ο,τιδήποτε είναι καλύτερο από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους».

Τι συνέβαινε, όμως, πραγματικά; Το καθεστώς Μόρσι δεν ήταν «φασιστικό», όπως υποστήριζε η πλειοψηφία της αριστεράς. Ήταν αυταρχικό, αλλά ήταν και αντιφασιστικό και πάνω απ' όλα ήταν εξαιρετικά αδύναμο: η άρχουσα τάξη ήταν εναντίον του, οι ιμπεριαλιστές ήταν εναντίον του, η εργατική τάξη ήταν εναντίον του – σε βαθμό που η κυβέρνηση των Αδελφών Μουσουλμάνων να περιμένει το ξέσπασμα μιας «δεύτερης επανάστασης». Τι θα έπραξε να κάνει η αριστερά; Ήταν η ευκαιρία να

παλέψει για το βάθεμα της επανάστασης, όχι για την παράδοσή της στο στρατό. Όμως, η άποψη που κυριαρχούσε μέσα στην αριστερά ήταν ότι ο στρατός δεν είναι εχθρός της επανάστασης, ότι είναι ένας «πατριωτικός φιλολαϊκός στρατός», ότι το πρόβλημα είναι με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους που από τότε είχαν αρχίσει να αποκαλούν «ισλαμοφασίστες».

Εξακολουθεί η αριστερά – ή τέλος πάντων το μεγαλύτερο μέρος της – να υποστηρίζει και σήμερα το καθεστώς του Σίσι; Και αν ναι, γιατί;

Ναι, συνεχίζει να το υποστηρίζει. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και όταν θέλουν να κάνουν κάποια κριτική στον Σίσι, μοιάζουν εντελώς αναξιόπιστοι. Δεν μπορείς να επιτιθεσαι στο καθεστώς επειδή στέλνει την αστυνομία να χτυπήσει μια διαδήλωση, αλλά να του προσφέρεις υποστήριξη γενικά.

Για παράδειγμα, πριν λίγο καιρό ένας αστυνομικός πυροβόλησε και σκότωσε εν ψυχρώ μια αριστερή διαδηλώτρια. Το βίντεο έκανε το γύρο του κόσμου. Ο Σίσι αναγκάστηκε υποκριτικά να δηλώσει ότι ο αστυνομικός θα τιμωρηθεί σκληρά. Τελικά, οι κατηγορίες που αποδόθηκαν στον αστυνομικό ήταν για «ακούσια πρόκληση θανάτου από χτύπημα!». Ακόμα χειρότερα, οι 17 αυτόπτες μάρτυρες κατηγορίας σύρθηκαν στα δικαστήρια για «παράβαση του νόμου που απαγορεύει τις διαδηλώσεις». Και παρόλα αυτά, ο ηγέτης του κόμματος στο οποίο ανήκε η δολοφονημένη διαδηλώτρια, της Λαϊκής Σοσιαλιστικής Συμμαχίας, βγήκε δημόσια και ...ευχαρίστησε τον Σίσι για τις δηλώσεις του! Λίγο καιρό πριν μια 17χρονη διαδηλώτρια των Αδελφών Μουσουλμάνων δολοφονήθηκε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Με εξαίρεση τους Επαναστάτες Σοσιαλιστές, κανείς στην αριστερά δεν είπε τίποτα, αγνόησαν το γεγονός. Για έναν ολόκληρο χρόνο, κατηγορούν κάθε πράξη αντίστασης ότι «θέλει να φέρει πίσω τους Ισλαμιστές». Έτσι, έφτασαν να καταγγέλλουν ακόμα και τις συγκεκριμένες για την επέτειο της επανάστασης το 2015, ενώ ταυτόχρονα δεν λένε κουβέντα για τους 41.000 πολιτικούς κρατούμενους στις φυλακές του Σίσι.

Γιατί το κάνουν αυτό; Μεγάλο μέρος από την αριστερά υποστηρίζει ότι οι

Ισλαμιστές είναι σκληροί φασίστες. Άρα θα πρέπει να συμμαχήσουμε με το στρατό, δηλαδή την «κανονική» αστική τάξη, ενάντια στους «φασίστες». Κάποιοι άλλοι λένε ότι πρέπει να υποστηρίξουμε το καθεστώς γιατί είναι «μη θρησκευτικός» και αυτό σημαίνει εξ ορισμού πως είναι πιο προοδευτικό από ένα θρησκευτικό καθεστώς. Πέρα από το γεγονός ότι αυτό δεν ισχύει γενικά, το καθεστώς Σίσι κάθε άλλο παρά «μη θρησκευτικό» είναι. Και οι δυο παραπάνω αντιλήψεις μοιάζουν σαν επανάληψη των ρεφορμιστικών συμμαχιών της πολιτικής των Λαϊκών Μετώπων, όπου τον ρόλο της «προοδευτικής αστικής τάξης» τον παίξει ...ο στρατός. Υπάρχει μια τρίτη άποψη που δέχεται μεν ότι οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι δεν είναι φασίστες ή γενικά «σκοταδιστές», αλλά υποστηρίζει ότι η διαμάχη στην Αίγυπτο είναι απλά ανάμεσα σε δυο μερίδες της άρχουσας τάξης. Αλλά όταν η μια μερίδα έχει με το μέρος της τους βιομήχανους, τους τραπεζίτες, το στρατό, την αστυνομία, τα δικαστήρια, τα ΜΜΕ, την κρατική γραφειοκρατία και τους ιμπεριαλιστές, τότε η άλλη μερίδα τι έχει; Το μόνο που πετυχαίνει η αριστερά με τέτοιες απόψεις είναι να προσφέρει μεγαλύτερη αξιοπιστία στο καθεστώς και στην αντεπανάσταση.

Άρα οι αντιλήψεις περί «ισλαμοφασισμού» έχουν παίξει σοβαρό αρνητικό ρόλο συνολικά πάνω στη στρατηγική και την τακτική της αριστεράς απέναντι στη δικτατορία.

Καταστροφικό ρόλο. Όχι μόνο στη στρατηγική της απέναντι στον Σίσι, αλλά σε σχέση με το πώς αντιλαμβάνεται τον αντιδραστικό ρόλο του αιγυπτιακού καπιταλισμού στη Μέση Ανατολή. Η εμφάνιση και η άνοδος του αντιδραστικού ISIS στο Ιράκ και τη Συρία έδωσε νέα ώθηση στη φιλολογία για τους «ισλαμοφασίστες» που υποτίθεται ότι αποτελούν «τον κύριο κίνδυνο». Το εντυπωσιακό είναι ότι και το καθεστώς και το μεγαλύτερο μέρος της αριστεράς χρησιμοποιούν τον ίδιο όρο για να περιγράψουν τους Αδελφούς Μουσουλμάνους. Εμείς πιστεύουμε ότι αν οι επαναστάσεις στον αραβικό κόσμο είχαν προχωρήσει περισσότερο δεν θα υπήρχε το ISIS σήμερα. Το ISIS είναι μια εκδήλωση της υποχώρησης του επαναστατικού κύματος. Οι αριστεροί υποστηρικτές του Σίσι λένε ακριβώς το ανάποδο: «Αν δεν

είχαμε υποστηρίξει το στρατό, τώρα θα βρισκόμασταν στη θέση του Ιράκ και της Συρίας με ένα αντίστοιχο ISIS πάνω μας».

Η αλήθεια, όμως, είναι ότι το ISIS τώρα έχει αποκτήσει προσβάσεις ακόμα και στο Σινά, μέσα στην Αίγυπτο. Και σήμερα, ο Σίσι και η Σαουδική Αραβία συμμαχούν με το ISIS και την Αλ Κάιντα, στην επέμβαση στην Υεμένη. Να σημειώσω ότι η αριστερά στην Αίγυπτο δεν πήρε καν πρωτοβουλία να καλέσει σε κινητοποιήσεις συμπαράστασης στους Παλαιστίνιους όταν το Ισραήλ εισέβαλλε στη Γάζα πριν μήνες. Έγινε ολόκληρη σφαγή στη Γάζα, αλλά στην Αίγυπτο δεν κουνήθηκε φύλλο. Κι αυτό σε μια χώρα που ο λαός της έχει τεράστια παράδοση σκληρών αγώνων συμπαράστασης στους Παλαιστίνιους μέχρι πρόσφατα. Ο λόγος γι' αυτό δεν είναι μόνο επειδή η αριστερά δεν ήθελε να κοντράρει τον Σίσι και την απαγόρευση των διαδηλώσεων. Είναι και το ότι έχει υιοθετήσει μια θέση «ουδετερότητας» ανάμεσα στο Ισραήλ και τη Χαμάς.

Η καταστροφική αντίληψη που έχει για τους Ισλαμιστές, είναι ο ένας λόγος που η αριστερά υποστηρίζει το καθεστώς. Ο δεύτερος είναι ότι είναι μια εθνικιστική-πατριωτική αριστερά, όχι διεθνιστική. Θέλει μια «εθνικά ισχυρή Αίγυπτο» και φυσικά ο αιγυπτιακός καπιταλισμός είναι πιο ισχυρός με τη δικτατορία του Σίσι παρά με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους.

Θα ήθελα να κλείσω λέγοντας ότι η επανάσταση μάς έδειξε στην πράξη ότι το πιο σημαντικό συστατικό για τη νίκη της είναι ένα επαναστατικό εργατικό κόμμα. Μας το έδειξε και με θετικό και με αρνητικό τρόπο. Θετικά, επειδή αν και ήμασταν μια μικρή οργάνωση, αποκτήσαμε τεράστια επιρροή σε σύγκριση με το μέγεθός μας. Είδαμε στην πράξη το πώς οι επαναστατικές ιδέες και οργάνωση μπορούν να επηρεάσουν την κίνηση των μαζών σε μια επαναστατική κατάσταση. Αρνητικά, επειδή μόνο ένα επαναστατικό κόμμα ριζωμένο στους εργατικούς χώρους θα μπορούσε να κατευθύνει την ενέργεια των μαζών ενάντια στο κράτος, ξεπερνώντας τους ρεφορμιστές ηγέτες. Και αυτό είναι πραγματικά το τι χρειάζεται να κάνουμε τώρα σαν Επαναστάτες Σοσιαλιστές. Να προσπαθήσουμε να χτίσουμε, μέσα στην ήττα, τους πυρήνες ενός τέτοιου επαναστατικού κόμματος. ■

Βιβλιοκριτική

Πολύτιμη ιστορική εμπειρία

Δημήτρης Κουσουρής

Δίκες των δοσίλογων 1944-1949

Δικαιοσύνη, συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη

Τιμή 22€, 688 σελίδες

Εκδόσεις Πόλις, 2014

Είναι πολλαπλά ενδιαφέρουσα η έκδοση της διδακτορικής διατριβής του ιστορικού Δημήτρη Κουσουρή για τις δίκες των δοσίλογων. Στο εξώφυλλο του βιβλίου, φιγουράρει ένα πανό της “Εθνικής Αλληλεγγύης”, μετωπικής οργάνωσης του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, που γράφει: “Λαϊκά Δικαστήρια για τους Προδότες – Προστατευτικά Ιδρύματα για τα Θύματα”. Αν αναλογιστεί κανείς ότι η υπ. αριθμόν 1 Συντακτική Πράξη της πρώτης ελληνικής κυβέρνησης μετά την Απελευθέρωση αφορούσε την τιμωρία των συνεργατών των ναζί, καταλαβαίνει πόσο κρίσιμες ήταν οι δίκες που ακολούθησαν.

Το ζήτημα της δικαιοσύνης για τα θύματα των συνεργατών των ναζί κρίθηκε καταρχήν συνολικά μαζί με το ζήτημα της κρατικής εξουσίας. Το ΕΑΜ και ο ΕΛΑΣ, αν και είχαν τον έλεγχο της χώρας και του μεγαλύτερου κομματιού της πρωτεύουσας, παρέδωσαν τον Οκτώβρη του 1944 την εξουσία στο παλιό πολιτικό προσωπικό που επέστρεψε από το Κάιρο και στην αστική τάξη, με επικεφαλής τον Γεώργιο Παπανδρέου. Οι περιπτώσεις “κόκκινης τρομοκρατίας”, όπως αυτή του Μελιγαλά, ήταν μεμονωμένες. Το ΕΑΜ παραχώρησε έτσι τις δικογραφίες που είχε συγκροτήσει το δικαστικό του τμήμα, μαζί με τους συλληφθέντες δοσίλογους και ταγματασφαλίτες, στη νέα εξουσία. Από τότε, το ζήτημα της τιμωρίας των δοσίλογων δεν έπαψε να

αποτελεί πρώτο θέμα στον τύπο και στην πολιτική ζωή.

Ο Κουσουρής, έχοντας πρόσβαση στο πολύτιμο αρχείο του Ειδικού Δικαστηρίου Δοσίλογων Αθηνών, μας εξιστορεί όλη την πολυκύμαντη πορεία αυτών των δικών. Όπως το περιγράφει και ο τίτλος τους, τα Δικαστήρια αυτά υπήρξαν “ειδικά”, συστήθηκαν δηλαδή με συγκεκριμένο σκοπό και για τα συγκεκριμένα αδικήματα. Η σημαντικότερη δίκη υπήρξε αυτή των δοσίλογων πρωθυπουργών, του Τσολάκογλου, του Ράλλη και του Λογοθετόπουλου: ο πρώτος καταδικάστηκε σε θανατική ποινή και οι δύο άλλοι σε ισόβια κάθειρξη. Όμως, αυτή δεν ήταν παρά η κορυφή του παγόβουνου: δίκες δοσίλογων διεξήχθησαν περαιτέρω για το ξεκαθάρισμα της δημόσιας διοίκησης, για όσους συνεργάστηκαν οικονομικά με το κατοχικό καθεστώς και, βέβαια, για τις ένοπλες συμμορίες των ταγμάτων ασφαλείας που συνεργάστηκαν με τα κατοχικά στρατεύματα. Για κάθε ένα από αυτά τα πεδία, το βιβλίο αφιερώνει χωριστά κεφάλαια.

Τι έγινε κοντολογίς σ’ αυτές τις υποθέσεις; Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Κουσουρή, περίπου το 85% απαλλάχθηκαν από την προανάκριση

(οι υποθέσεις τους δηλαδή δεν έφτασαν στο ακροατήριο). Από όσους δικάστηκαν, παραπάνω από τους μισούς αθωώθηκαν. Από τους καταδικασθέντες, οι πιο πολλοί έπεσαν στα μαλακά. Τελικά εκτελέστηκαν συνολικά είκοσι πέντε δοσίλογοι, αριθμός σκανδαλώδης συγκριτικά με τους πάνω από τρεις χιλιάδες κομμουνιστές που εκτελέστηκαν την ίδια περίοδο από τα έκτακτα στρατοδικεία. Αλλά το νόημα της μελέτης του Κουσουρή δεν είναι μόνο να καταδείξει ότι το κράτος έριξε στα μαλακά τα “δικά του παιδιά”. Είναι κυρίως να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο η δικαστική αντιμετώπιση του δοσιλογισμού χρησίμευε ως μηχανισμός επανανομιμοποίησης του αστικού κράτους στα “νάματα” του αντιφασιστικού αγώνα.

Τον Οκτώβρη του ‘44, το ελληνικό αστικό κράτος έπρεπε να ευθυγραμμιστεί με την πρόθεση όλων των νικητών του Παγκοσμίου Πολέμου και να δικάσει τους συνεργάτες των φασιστών. Όμως, πολύ σύντομα (στην ελληνική περίπτωση, πριν καν τελειώσει ο Πόλεμος), η αντιφασιστική ενότητα κομμουνιστών και φιλελεύθερων θα ράγιζε εν όψει των νέων ανταγωνισμών, του “Ψυχρού Πολέμου” μεταξύ Δύσης και ΕΣΣΔ, πεδίο του οποίου ήταν και η ελληνική τραγωδία. Το ελληνικό αστικό κράτος, που αντλούσε τη νομιμοποίησή του από το “αντιφασιστικό” στρατόπεδο των νικητών έπρεπε, την ώρα που δικάζε τους συνεργάτες των ναζί, να συγκρουστεί με τους κομμουνιστές, οι οποίοι αποτελούσαν τη ραχοκοκαλιά της αντίστασης στον κατακτητή.

Οι συνεργάτες των ναζί έσπευσαν να εκμεταλλευτούν την αλλαγή που συνέβαινε έξω από τις δικαστικές αίθουσες (τη σύγκρουση και, στη συνέχεια, τον εμφύλιο κατά των υποστηρικτών του ΕΑΜ και του ΚΚΕ) και να τη μεταφέρουν μέσα σ’ αυτές. Σε έναν μνημειώδη ιστορικό αναχρονισμό, παρουσίασαν τη συνεργασία τους με τον κατακτητή ως τον “πρόδρομο” της μάχης που έδινε το ελληνικό κράτος ενάντια στους κομμουνιστές. Και φυ-

σικά έσπευσαν να δηλώσουν τις πολεμικές υπηρεσίες τους στον νέο αντικομμουνιστικό αγώνα. Η δικαστική εξουσία, καταδικάζοντας έτσι κάποιες ελάχιστες σάπιες κεφαλές του δοσιλογισμού, έδωσε την απαιτούμενη νομιμοποίηση στο νέο ελληνικό κράτος, που συγκροτούταν την ίδια περίοδο σε αντικομμουνιστική βάση, εντάσσοντας στους κόλπους του τα κοινωνικά στρώματα που συνεργάστηκαν με τους ναζί. Αυτή είναι η ιστορία που μας λέει ο Κουσουρής, και γι' αυτό είναι ιδιαίτερη σε σχέση με μια απλή χρονολογική αφήγηση.

Ένα τελευταίο σημείο: απέναντι στη δεξιά αναθεωρητική σχολή της ιστοριογραφίας της δεκαετίας του '40, που επιχείρησε να νομιμοποιήσει τη βία των ταγμάτων ασφαλείας φέρνοντας σαν απόδειξη τις ταξικές συγκρούσεις την περίοδο της Κατοχής, συνήθως αντιτάσσεται μια αριστερή εκδοχή της εθνικής αφήγησης για την Αντίσταση (που εξέφρασε το "έθνος") απέναντι στη μικρή προδοτική μειοψηφία των συνεργατών των ναζί. Ο Κουσουρής δεν φοβάται να συγκροτήσει με αυτή την αφήγηση, αναφερόμενος στις κοινωνικές ρίζες και τη μαζική βάση του δοσιλογισμού. Αποδεικνύει έτσι ότι είναι δυνατή η συγγραφή μιας ιστορίας της δεκαετίας του '40, ευαίσθητης στους κοινωνικούς και ταξικούς ανταγωνισμούς, που δεν χαρίζεται στους Καλύβες και τα λοιπά φρούτα της δεξιάς ιστοριογραφίας, αλλά ταυτόχρονα αναμετρείται με τις ανεπάρκειες της εθνικής αφήγησης, ακόμα και στις πιο αριστερές εκδοχές της.

Το βιβλίο του Κουσουρή είναι κάριο και καλοδουλεμένο, έστω κι αν η γαλλική του διαπαιδαγώγηση άφησε τα ίχνη της στο στυλ της γραφής του (φυσικά τα γούστα είναι προσωπικά). Είμαστε τυχεροί που οι τραμπούκοι της Χρυσής Αυγής δεν κατόρθωσαν να κόψουν το νήμα της ζωής του Κουσουρή το 1998 και έχουμε σήμερα μια τόσο πλούσια μελέτη της δικαστικής αντιμετώπισης των πολιτικών προγόνων των νεοναζιστών. Αυτών που εξακολουθούμε να παλεύουμε μέχρι και σήμερα.

Θανάσης Καμπουγιάννης

Αναζητήσεις εργατικού ελέγχου

Αντρές Ρουτζέρι
μτφ. Θοδωρής Καρυώτης

Οι ανακτημένες επιχειρήσεις της Αργεντινής Καταλαμβάνουμε, αντιστεκόμαστε, παράγουμε

Τιμή 12€, 288 σελίδες

Εκδόσεις Αναβέρνητες πολιτείες, 2014

Οι καταλήψεις των εργοστασίων στην Αργεντινή έγιναν γνωστές διεθνώς κυρίως χάρη στο ντοκιμαντέρ «Η κατάληψη» της Ναόμι Κλάιν και πρόσφεραν μεγάλη έμπνευση στο κίνημα κατά της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Ποια είναι όμως η συνέχεια αυτού του κινήματος μετά την εξέγερση του 2001; Το βιβλίο του Α. Ρουτζέρι (σε άφωγη μετάφραση και επιμέλεια από την ομάδα που ανέλαβε την έκδοσή του) παρουσιάζει τις συνθήκες μέσα στις οποίες διαμορφώθηκαν και λειτουργούν οι ανακτημένες επιχειρήσεις και διερευνά τις δυνατότητες και τα όριά τους. Η έκδοση συμπληρώνεται από ένα πολύ ενδιαφέρον «υστερόγραφο» του Μάκη Αναγνώστου από το σωματείο της BIOME στη Θεσσαλονίκη, που παρουσιάζει τους αγώνες του χώρου, από την ίδρυση του σωματείου μέχρι την κατάληψη του εργοστασίου.

Το φαινόμενο των καταλήψεων των εργοστασίων στην Αργεντινή είναι άμεσα συνδεδεμένο με το μαζικό κλείσιμο εργοστασίων και το πέρασμα εκατομμυρίων εργαζομένων στην ανεργία. Πολλοί καπιταλιστές χρησιμοποίησαν μια σειρά από τεχνάσματα για να εγκαταλείψουν τις επιχειρήσεις τους με ελάχιστο κόστος, σε βάρος των εργαζομένων. Όπως επισημαίνει ο συγγραφέας, οι ανακτημένες επιχειρήσεις δεν ήταν εγκεφαλικό κατασκεύασμα κάποιου ρομαντικών υποστηρικτών της αυτοδιαχείρισης, αλλά καρπός του αγώνα των εργατών να μη χάσουν τη δουλειά τους. Ο ίδιος ο όρος «ανακτημένες επιχειρήσεις» χρησιμοποιείται από τους εργαζόμενους σ' αυτές για να δηλώσουν την «ανάκτηση» της πηγής εργασίας τους. Το πιο ωραίο κομμάτι του βιβλίου είναι ακριβώς εκείνο που περιγράφει τις εμπειρίες κατάληψης και αντίστασης των εργαζομένων (με πρωταγωνιστικό πολλές φορές τον ρόλο των γυναικών) απέναντι στις αδίστακτες πρακτικές της εργοδοσίας. Η επιτυχία αυτών των μαχών δεν ήταν σε καμία περίπτωση δεδομένη εκ των προτέρων και στηρίχθηκε σε μεγάλο βαθμό στην αλληλεγγύη της υπόλοιπης εργατικής τάξης, των κινημάτων και της γειτονιάς.

Μετά την πρώτη περίοδο κινηματικής έκρηξης που ακολούθησε την εξέγερση, με αφετηρία την κυβέρνηση Κίρσνερ ξεκίνησε μια νέα περίοδος εκβιομηχάνισης. Η νέα κυβέρνηση αποσύνδεσε το πέσο από το δολάριο και έβαλε ξανά τη χώρα σε τροχιά ανάπτυξης αλλά με μεγάλες απώλειες για το εργατικό εισόδημα. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση ενσωμάτωσε τις ανακτημένες επιχειρήσεις στο πλαίσιο της εθνικής οικονομίας με τη μορφή εργατικών συνεταιρισμών. Έτσι, «αφενός μειώθηκε ο ρυθμός των νέων καταλήψεων αλλά και η ένταση των εργασιακών συγκρούσεων, αφετέρου ο αγώνας για την επιβίωσή τους δεν περνούσε πλέον μέσα από την πολιτική κινητοποίηση, τη δημιουργία δικτύου αλληλεγγύης και τα αιτήματα προς το κράτος, αλλά μέσα από την εδραίωση των παραγωγικών μονάδων στην αγορά και την αναζήτηση στρατηγικών τέτοιων που να εξασφαλίζουν την οικονομική επιτυχία. Οι Αν. Επ. αναγκάστηκαν να γίνουν ανταγωνιστικές στο πλαίσιο της αγοράς» (σελ. 76). Μ' αυτόν τον τρόπο, το κράτος ενέταξε τις ανακτημένες επιχειρήσεις στον τομέα της «κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας» που, όπως σωστά υπογραμ-

μίζει ο Ρουτζέρι, αυτοπροσδιορίζεται ως μη κρατικός και μη ιδιωτικός, ενώ στην πράξη κινείται με τη λογική της καπιταλιστικής οικονομίας. Εξάλλου, ακριβώς επειδή ο εργατικός έλεγχος σ' αυτές τις επιχειρήσεις περιορίζεται στην παραγωγή και δεν επεκτείνεται στη διαχείριση των προϊόντων, οι εργάτες εξακολουθούν να είναι εξαρτημένοι για τη διανομή, την πώληση, την αγορά πρώτων υλών κλπ από το κεφάλαιο.

Απέναντι σ' αυτές τις δυσκολίες, η εναλλακτική προοπτική που προτείνει ο συγγραφέας είναι «μια κυβερνητική πολιτική που να ενισχύει αυτό το σημαντικό σύνολο εμπειριών εργατικής αυτοδιαχείρισης και να συμβάλει στη δημιουργία εννοϊκών συνθηκών» (σελ. 26). Ως τότε, αρκεία στην (εμπνευσμένη από το ρεύμα της «Αυτονομίας») δημιουργία «ρωγμών» στο καπιταλιστικό οικοδόμημα, ταυτίζοντας οποιαδήποτε προοπτική κατάληψης της κεντρικής εξουσίας με την κρατική κληρονομιά του σταλινισμού. Ωστόσο, οι προσπάθειες να δημιουργηθούν νησίδες κάποιου άλλου τρόπου παραγωγής μέσα σ' ένα σύστημα που από τη φύση του είναι ενάντια σε τέτοιου είδους λειτουργίες είναι καταδικασμένες στο μαρασμό ή στην ενσωμάτωση.

Άλλωστε, τέτοιες διαδικασίες δεν συμβαίνουν για πρώτη φορά. Στη δεκαετία του '70, η αναζωπύρωση του κινήματος που έφερε ο γαλλικός Μάης, αλλά και η εμφάνιση της καπιταλιστικής κρίσης που ξαναζωντάνεψε τον κίνδυνο της ανεργίας, είχε δημιουργήσει ανάλογα φαινόμενα. Οι εργάτες της βιομηχανίας ρολογιών Lip στη Γαλλία είχαν λειτουργήσει το εργοστάσιο για πάνω από ένα χρόνο, αλλά η προσπάθειά τους παράκμασε εξαιτίας των πιέσεων της αγοράς. Την έμπνευση από τις πρωτοβουλίες αυτοδιαχείρισης την καρπώθηκαν τα σοσιαλιστικά κόμματα από το Μιτεράν μέχρι τον Α. Παπανδρέου, δίνοντάς της όμως ένα τελείως διαφορετικό περιεχόμενο. Στη θέση της αυτενέργειας της εργατικής τάξης μπήκε η συμμετοχή στη διοίκηση των επιχειρήσεων που μετέφερε τα βάρη των (συνήθως «προβληματικών») επιχειρήσεων στους ίδιους τους εργάτες.

Αντίθετα, οι επαναστατικές εμπειρίες του 20ου αιώνα, από τα σοβιέτ στη Ρωσία του 1905 και του 1917 και τη Γερμανία του 1918 ως τις εργατικές επιτροπές στο Τορίνο του 1919 σύνδεσαν τον εργατικό έλεγχο σε κάθε επιχειρησιακή μονάδα με την προο-

πτική της κατάληψης της κεντρικής εξουσίας από την εργατική τάξη. Αυτή η αντιμετώπιση δεν ανοίγει το δρόμο στη γραφειοκρατικοποίηση ούτε εννοεί ότι ο εργατικός έλεγχος θα επιβληθεί παντού ταυτόχρονα. Σημαίνει ότι η επιτυχία του θα κριθεί από την εξάπλωση της αμφισβήτησης του «ιερού» δικαιώματος των καπιταλιστών στην ιδιοκτησία και τον έλεγχο της παραγωγής και διανομής των αγαθών. Με τα λόγια του Μάκη Αναγνώστου, «ελπίζουμε, όσο προχωρούμε, να μεγαλώνει αυτή η μπάλα και να μπαίνουν και άλλα εργοστάσια στη διαδικασία ... Αν αυτό το ανάγουμε σε μεγαλύτερη κλίμακα, δηλαδή αν το σύνολο της παραγωγής αρχίσει να λειτουργεί με τέτοιους όρους, τότε θα δούμε ότι και η οικονομική εξουσία μπορεί να περάσει σε άλλα χέρια, να έχει καλύτερους όρους αναδιανομής του παραγόμενου πλούτου και να είναι πιο δίκαια. Με την ελπίδα πως μπορεί να έρθει η πολυπόθητη εργατική εξουσία».

Μπάμπης Κουρουνδής

Πατριώτες όλων των χωρών, ενωθείτε;

Νίκος Κοτζιάς

Πατριωτισμός και Αριστερά

Κοινωνικοί και πολιτισμικοί αγώνες ως προς τον πατριωτισμό και τον διεθνισμό

Τιμή 9,70€, 205 σελίδες

Εκδόσεις Πατάκη, 2014

Γράφει, λίγους μήνες πριν γίνει υπουργός Εξωτερικών, στο βιβλίο του «Πατριωτισμός και Αριστερά» (Νοέμβριος 2014 εκδόσεις Πατάκη) ο Νίκος Κοτζιάς:

«Το παρόν κείμενο δεν γράφτηκε κύρια προκειμένου να ασκήσει κριτική σε λανθασμένες απόψεις της αριστεράς που αρνείται την σημασία του πατριωτισμού, αλλά προκειμένου να αποτρέψει την συνέχιση της νικηφόρας πορείας του αντιδραστικού εθνικισμού και του νεοφιλελεύθερου κοσμοπολιτισμού...»

Πράγματι, τα τελευταία χρόνια, μέσα στο ελληνικό κοινοβούλιο είδαμε τον ακραίο εθνικισμό των Σαμαράδων και του ΛΑΟΣ να συνυπάρχει σε αγαστή συνεργασία με τον νεοφιλελεύθερο κοσμοπολιτισμό του «ευρωπαϊκού εκσυγχρονισμού» που πρέσβευε το ΠΑΣΟΚ του Σημίτη και του ΓΑΠ – σε μια, η αλήθεια είναι όχι και τόσο νικηφόρα πορεία.

Αναφέρεται σε αυτά ο Νίκος Κοτζιάς, αλλά αφιερώνει το μεγαλύτερο μέρος των 200 σελίδων του τελευταίου του βιβλίου στην ιδεολογική και πολιτική αντιπαράθεση κόντρα σε κομμάτια του ΣΥΡΙΖΑ, του ΚΚΕ και οργανώσεις της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς που έχουν εγκαταλείψει τον «πατριωτισμό».

Ένα ολόκληρο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στις «πηγές αριστερής απόρριψης του πατριωτισμού» Ανάμεσα στις συνολικά δέκα τέτοιες «πηγές» αναφέρονται: «Τα μικρά κόμματα» της Αριστεράς επειδή «δεν είχαν επαφές στο παρελθόν με τις ευρύτερες μάζες». «Τα στελέχη της αριστεράς» που προέρχονται από μικρά «ριζοσπαστικά κινήματα στις μητροπόλεις του κεφαλαίου» (καθώς «η Ελλάδα ουδέποτε στην εποχή του καπιταλισμού άνηκε σε αυτές τις κατηγορίες που όφειλαν να ντρέπονται για την πατρίδα τους»). Η γενιά του Πόρτο Αλέγκρε και της Γένοβας «που αρνήθηκε τον πατριωτισμό κάνοντας το λάθος να τον ταυτίσει με τον ακραίο εθνικισμό».

Επί της ουσίας τώρα, ο Νίκος Κοτζιάς υποστηρίζει ότι πριν από την γέννηση του καπιταλισμού συνυπάρχουν από τη μια ο «αντιδραστικός εθνικισμός», ο επιθετικός, φιλοπόλεμος, κατακτητικός, εθνικισμός, συνήθως της «ολιγαρχίας» που μετεξελίσσεται στην ακραία του μορφή σε «σωβινισμό» και «φασισμό». Και από την άλλη, ο «πατριωτισμός», ο «προοδευτικός εθνικισμός της ενσωμάτωσης διότι προσδιορίζεται κοινωνικά και όχι βιολογικά. Σέβεται τον πολιτισμό του άλλου, αλλά είναι περήφανος για τον δικό του...»

Με πλήθος αναφορών στον Μαρξ, τον Λένιν, «όλοι οι κλασικοί της επανάστασης στην εποχή του καπιταλισμού πλην ορισμένων αναρχικών και μερίδας τροτσκιστών θεωρούν ότι ο πατριωτισμός είναι ο αντίποδας του αστικού εθνικισμού» γράφει ο Κοτζιάς, υποστηρίζοντας ότι πατριωτισμός και κοινωνική απελευθέρωση είναι αλληλένδετα φαινόμενα, όχι μόνο στην μαρξιστική θεωρία, αλλά και στην πράξη, όπου όταν εφαρμόστηκε ο

συνδυασμός, ήταν «επιτυχημένος».

Καταρχήν, όσον αφορά στα «επιτυχημένα» παραδείγματα, ο Κοτζιάς χρησιμοποιεί τον Αλιέντε στη Χιλή την δεκαετία του '70 και το ΕΑΜ στην Ελλάδα. Δύο παραδείγματα, όπου το φιλικό άπλωμα του χεριού στους Πινοσέτ και τους Παπανδρέου αντίστοιχα οδήγησε σε καταστροφικές ήττες. Όσον αφορά στην θεωρία τώρα, και ο πιο απολίτικος άνθρωπος της οικονομίας αν γνωρίζει μια φράση από τον Μαρξ, είναι η φράση που ανοίγει το Κομμουνιστικό Μανιφέστο. Και δεν λέει «Πατριώτες όλων των χωρών ενωθείτε» αλλά «προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε».

Μετά τον Μαρξ, την εποχή του Α' Παγκόσμιου Πόλεμου ο Λένιν, ο Τρότσκι και οι μπολσεβίκοι (μανιφέστο της Κ. Ε, 1η Νοέμβρη 1914, Λένιν Απαντα, τόμος 26, σελ. 22) υποστήριζαν ότι «η μετατροπή του σημερινού ιμπεριαλιστικού πολέμου σε εμφύλιο πόλεμο είναι το μοναδικά σωστό προλεταριακό σύνθημα». Καλούσαν δηλαδή τους ρώσους φαντάρους και εργάτες να στρέψουν τα όπλα ενάντια στην δική τους άρχουσα τάξη, όπως και τελικά έπραξαν με την επανάσταση. Αυτός είναι ο εργατικός διεθνισμός της μαρξιστικής παράδοσης και όχι γενικώς «η στήριξη διεθνών αγώνων» ή «η ικανότητα να διδάσκεται κανείς από την πείρα άλλων κρατών», δηλαδή ένας «προοδευτικός κοσμοπολιτισμός» που περιγράφει ο Κοτζιάς.

Οι μπολσεβίκοι βέβαια δεν αγνοούσαν το εθνικό ζήτημα. Ο Λένιν στα «Κριτικά σημειώματα για το εθνικό ζήτημα» (Οκτώβρης-Δεκέμβρης 1913) έγραφε ξεκάθαρα: «Πάλι ενάντια σε κάθε εθνική καταπίεση; Ασφαλώς ναι. Πάλι για κάθε λογής εθνική ανάπτυξη, για τον «εθνικό πολιτισμό γενικά, ασφαλώς όχι...»

Οι μπολσεβίκοι, ο Λένιν, ο Τρότσκι θεωρούσαν ότι δεν μπορεί να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο οι λαοί που ήταν θύματα εθνικής καταπίεσης με τους λαούς στις μητροπόλεις. Υποστήριζαν τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, θεωρώντας, όμως σαν πραγμάτωσή τους, όχι την δημιουργία ενός νέου εθνικού αστικού κράτους, αλλά την μετατροπή της πάλης ενάντια στην εθνική καταπίεση σε ταξική πάλη μέσα στο πλαίσιο μιας διαρκούς επανάστασης.

Το που οδηγήθηκαν οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες που περιορίστηκαν απλά να διώξουν τους αποικιοκράτες, το δείχνουν οι άθλιες συνθήκες στις οποίες παραμένουν οι λαοί

(στα υπόλοιπα παραδείγματα του Κοτζιά) σε δεκάδες χώρες της Αφρικής και της Ασίας, αλλά και εκεί όπου οι ανερχόμενες αστικές τάξεις πέτυχαν να δημιουργήσουν τα δικά τους ανεξάρτητα κράτη όπως στην Κίνα.

Όσον αφορά στις εξελίξεις στην Ελλάδα, ο Κοτζιάς καταγγέλλει τις κυρίαρχες ομάδες («που συνήθως επιθυμούν να προστατεύουν τα εθνικά συμφέροντα της χώρας τους») ότι «σε εξαρτώμενες χώρες όπως είναι η Ελλάδα» τα έχουν εγκαταλείψει.

Επαναλαμβάνει το γνωστό ιδεολόγημα της «ψωροκώσταϊνας», μιας καθυστερημένης αποικίας χρέους: «Η Αριστερά πρέπει να αναλάβει την προάσπιση των εθνικών συμφερόντων», με εργαλείο το κράτος «ως φορέα των συμφερόντων μιας κοινωνίας και των δυνάμεων που ηγεμονεύουν σε αυτή εντός του διεθνούς συστήματος».

Ηδη από την δεκαετία του 1930 όταν ο Παντελής Πουλιόπουλος, που υπήρξε πρώτος γραμματέας του Κομμουνιστικού Κόμματος, ανέλυε τα χαρακτηριστικά ενός σύγχρονου ελληνικού καπιταλισμού και όχι μιας καθυστερημένης αποικίας. 80 χρόνια μετά, ο Νίκος Κοτζιάς αγνοεί άραγε:

Ότι η Ελλάδα, ιδρυτικό μέλος του ΟΟΣΑ, ακόμα και βυθισμένη στην βαθιά κρίση, ανήκει στις αναπτυσσόμενες χώρες, τον αφρό του παγκόσμιου καπιταλισμού; Ότι το εφοπλιστικό κεφάλαιο της μικρής γεωγραφικά χώρας είναι το μεγαλύτερο του πλανήτη; Ότι την τελευταία εικοσαετία οι ελληνικές επενδύσεις είχαν απλωθεί από τα Βαλκάνια μέχρι τις πρώην χώρες της ΕΣΣΔ; Ότι επί δεκαετίες οι πολεμικές δαπάνες της Ελλάδας βρίσκονται στις

πρώτες θέσεις παγκοσμίως; Ότι η Ελλάδα είναι από τα πιο παλιά μέλη των ιμπεριαλιστικών σχηματισμών του ΝΑΤΟ και της ΕΕ; Ότι έχει συμμετάσχει σε δεκάδες ιμπεριαλιστικές επεμβάσεις;

Η Ελλάδα, όπως και η Τουρκία (με ευελιξία φαντομά ο «αριστερός πατριωτισμός» του Κοτζιά δίνει στις σελίδες του βιβλίου την θέση του σε ένα επιθετικό χυδαίο εθνικισμό ενάντια σε Τούρκους Αλβανούς, Τούρκους και Μακεδόνες, του τύπου «αν ανοίξουμε τα σύνορα θα μπουν οι τζιχαντιστές» όπως δήλωσε πρόσφατα) είναι δύο υπο-ιμπεριαλιστικές χώρες. Ανταγωνίζονται μεταξύ τους για τον έλεγχο σφαιρών επιρροής τους σε μια ιμπεριαλιστική αλυσίδα της οποίας αποτελούν αδύναμοι κρίκοι. Αν η ελληνική κυβέρνηση σήμερα βρίσκεται στο στόχαστρο των δυνατών της ΕΕ, ο λόγος δεν είναι εθνικός. Είναι ταξικός, το εργατικό κίνημα που πέντε χρόνια τώρα αντιμάχεται τις πολιτικές τους και έχει κάτσει στο στομάχι των καπιταλιστών ντόπιων και ευρωπαϊκών, είναι η δυναμική εμφάνιση της αριστεράς στο προσκήνιο.

Η ανάλυση του Κοτζιά, για τον πατριωτισμό και την αριστερά, γραμμένη έξι μήνες πριν, είχε/έχει πολιτικά διάταυτα: Μια «Κυβέρνηση Σωτηρίας», που θα στηρίζεται σε «κοινωνικές συμμαχίες» και θα εκφράζεται πολιτικά μέσα από την συμμαχία με «δυνάμεις πέραν της αριστεράς» με εννοητικό στοιχείο την ανατροπή των μνημονίων και τις δανειακές συμβάσεις.

Σήμερα, οι συνεχείς υποχωρήσεις της υπαρκτής «Κυβέρνησης Σωτηρίας» - στην τρόικα όσον αφορά στα μνημόνια, στην ελληνική άρχουσα τάξη στα πλαίσια της αναζήτησης «κοινωνικής συμμαχίας», στον εθνικισμό των Καμένων στα πλαίσια της αναζήτησης «πολιτικής συμμαχίας» - είναι η λογική κατάληξη αυτής της διαταξικής ανάλυσης περί υπεράσπισης «εθνικών συμφερόντων» μέσω της διαχείρισης του αστικού κράτους. Ο ίδιος δε ο συγγραφέας, πεπειραμένος πρώην σύμβουλος του ΓΑΠ και σήμερα υπουργός Εξωτερικών αναζητά σε ΗΠΑ, ΕΕ και Ρωσία την αναβάθμιση των «εθνικών συμφερόντων» στα σαλόνια του διεθνούς ιμπεριαλισμού, τα οποία υποτίθεται, αντιμάχεται.

Γιώργος Πίττας

Η ιστορία της Κομμούνας

Καρλ Μαρξ

μτφ. Παναγιώτης Σκούφης

Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία

Τιμή 8,5€, 144 σελίδες

Εκδόσεις Θεμέλιο, 2014

Ενα βιβλίο με θέμα την πρώτη «έφοδο στον ουρανό», την πρώτη απόπειρα ουσιαστικά της εργατικής τάξης να καταλάβει την εξουσία, την Κομμούνα του Παρισιού, δεν μπορεί παρά να είναι εξαιρετικά επίκαιρο και αναγκαίο.

Σε μία περίοδο, (αρχές τις δεκαετίας του 1870) που ο καπιταλισμός είχε μπει στο δρόμο για την παγκόσμια κυριαρχία του, ο Μαρξ αποδεικνύει με τον πιο γλαφυρό τρόπο πως μία νέα δύναμη, αυτή της εργατικής τάξης, βρέθηκε στο προσκήνιο του αγώνα για την απελευθέρωση ενάντια στην αστική τάξη. Το ξέσπασμα του Γαλλο-πρωσικού πολέμου τον Ιούλη του 1870, ανάμεσα στον αυτοκράτορα Ναπολέοντα Γ' και τον Πρώσο ηγέτη Μπίσμαρκ, και η ήττα που υπέστη η Γαλλία, σήμανε την αγανάκτηση και στη συνέχεια τον ξεσηκωμό των εργατών του Παρισιού. Η αντίδραση της εργατικής τάξης δεν προερχόταν όμως από κάποιο πλήγμα της «εθνικής υπερηφάνειας», αλλά από το κόστος του πολέμου στις ζωές των φτωχών του Παρισιού. Οι δύο πρώτες διακυρήξεις του συγγράμματος αποδεικνύουν με τον καλύτερο τρόπο την στάση των εργατών, όχι μόνο της Γαλλίας αλλά και της Γερμανίας απέναντι στον πόλεμο και αποτελούν περιττό παράδειγμα της διεθνιστικής αλληλεγγύης. «Γάλλοι, Γερμανοί, Ισπανοί εργάτες! Ας ενώσουμε τη φωνή μας σε μια κραυγή αγανάκτησης ενάντια στον πόλεμο... Εμείς που θέλουμε ειρήνη, δουλειά κι ελευθερία διαμαρτυρόμαστε με όλη μας τη φωνή ενάντια στις πολεμικές διακηρύξεις...», αναφέρει μανιφέστο της Διεθνούς στο Παρίσι λίγο πριν ξεσπάσει ο πόλεμος, ενώ περιλαμβάνονται και αντίστοιχες ανακοινώσεις γερμανών εργατών.

Η αύξηση της φτώχειας και της εξαθλίωσης μετά τον πόλεμο ήταν επομένως οι λόγοι της αντίδρασης των οπλισμένων πλέον εργατών του Παρισιού. « Το ένοπλο Παρίσι ήταν η ένοπλη

επανάσταση» γράφει ο Μαρξ.

Το πιο σπουδαίο κομμάτι του βιβλίου αναπτύσσεται στην Τρίτη διακήρυξη, στη νίκη του ένοπλου Παρισιού στις 18 Μάρτη του 1871 και την εμφάνιση ενός νέου είδους εξουσίας. Εδώ επισημαίνει ο Μαρξ πως οι εργάτες διέλυσαν το παλιό κράτος και το αντικατέστησαν με μία νέα δική τους δομή, την πιο δημοκρατική που υπήρξε από την εμφάνιση της ταξικής κοινωνίας. « Η άμεση αντίθεση της αυτοκρατορίας ήταν η Κομμούνα. Η φωνή για κοινωνική δημοκρατία με την οποία το προλεταριάτο του Παρισιού είχε αρχίσει την επανάσταση του Φλεβάρη, εξέφραζε μόνο τον ακαθόριστο πόθο για μία δημοκρατία που δεν θα παραμέριζε μόνο τη μοναρχική μορφή της ταξικής κυριαρχίας, αλλά και αυ-

τήν την ίδια την ταξική κυριαρχία η Κομμούνα ήταν η καθορισμένη μορφή αυτής της δημοκρατίας», γράφει. Ο τρόπος λειτουργίας και λήψης αποφάσεων, οι νόμοι και τα διατάγματα της Κομμούνας παρουσιάζονται με το πιο ζωντανό τρόπο, δίνοντας ξεκάθαρα την εικόνα για το πως μπορεί να είναι μια άλλη κοινωνία. Χαρακτηριστικά αναφέρει για τον στρατό «Το Παρίσι...είχε απαλλαχθεί από τον στρατό, που τον είχε αντικαταστήσει με μία εθνοφυλακή που αποτελούνταν κυρίως από εργάτες. Το γεγονός αυτό έπρεπε να μετατραπεί σε μόνιμο θεσμό. Γι'αυτό το πρώτο διάταγμα της Κομμούνας ήταν αυτό για την κατάργηση του μόνιμου στρατού και την αντικατάστασή του με τον οπλισμένο λαό». Στη συνέχεια περιγράφει τον τρόπο εκλογής αντιπροσώπων «Η Κομμούνα σχηματιζόταν από τους δημοτικούς συμβούλους... Ήταν υπεύ-

θυνοι και μπορούσαν να ανακληθούν σε οποιαδήποτε στιγμή. Η πλειοψηφία τους προερχόταν φυσικά από εργάτες ή από αναγνωρισμένους εκπροσώπους της εργατικής τάξης. Η Κομμούνα δεν επρόκειτο να είναι κοινοβουλευτικό αλλά ένα εργαζόμενο σώμα εκτελεστικό και νομοθετικό ταυτόχρονα». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η αναφορά στους μισθούς, «Από τα μέλη της Κομμούνας, ως τους κατώτερους υπαλλήλους, η δημόσια υπηρεσία έπρεπε να αμείβεται με εργατικούς μισθούς», ενώ παρακάτω αναφέρει σε σχέση με τα μέτρα που εφάρμοξε η Κομμούνα: «Το μεγαλύτερο κοινωνικό έργο της Κομμούνας ήταν η ίδια η ύπαρξή της, η εργασία της. Τα ειδικά μέτρα μπορούσαν μόνο να υποδείξουν την κατεύθυνση προς την οποία κινείται μία κυβέρνηση του λαού από τον ίδιο το λαό. Τέτοια μέτρα ήταν η κατάργηση της νυχτερινής δουλειάς των αρτεργατών... η παράδοση όλων των κλειστών εργοστασίων σε συνεταιρισμούς εργατών...»

Ο Καρλ Μαρξ, πατώντας πάνω στην εμπειρία της Παρισινής Κομμούνας και με τα μάτια στραμμένα στην εργατική τάξη, ανέπτυξε όλα τα κεντρικά ζητήματα που προέκυψαν από την ίδια τη δράση των εξεγερμένων του Παρισιού: το τσάκισμα του αστικού κράτους και των μηχανισμών του ως απαραίτητη προϋπόθεση για την απελευθέρωση της εργατικής τάξης, την κεντρικότητα της τάξης χωρίς την υποκατάστασή της από κάποιες «φωτισμένες μειοψηφίες» στον αγώνα της για απελευθέρωση, τη δυνατότητα για την οικοδόμηση μιας άλλης, δίκαιης κοινωνίας.

Ο Μαρξ τελειώνει το έργο του με τα εξής λόγια «Το Παρίσι των εργατών με την Κομμούνα του θα γιορτάζεται πάντα σαν δοξασμένος προάγγελος μιας νέας κοινωνίας. Τους μάρτυρές της τους έχει κλείσει μέσα στη μεγάλη της καρδιά η εργατική τάξη. Τους εξολοθρευτές της τους κάρφωσε κιόλας η ιστορία στον πάσσαλο της ατιμώσης απ'όπου δεν μπορούν να τους λυτρώσουν μήτε όλες οι προσευχές των παπάδων τους».

Αυτή λοιπόν την ιστορική στιγμή στην πάλη της εργατικής τάξης μαζί με τα αναγκαία συμπεράσματα στα οποία καταλήγει ο Μαρξ, χρειάζεται να τα επαναφέρουμε στην μνήμη του εργατικού κινήματος και της Αριστεράς και η συνεισφορά αυτού του βιβλίου στην οργάνωση της δράσης προς την απελευθέρωση είναι τεράστια.

Αλεξάνδρα Μαρτίνη